

Revisjon og Regnskap

Kunstig intelligens i revisors hverdag

Side 20

Hvorfor er habilitet så vanskelig?

Side 33

Klima og makroøkonomiske forhold i fokus

ESMAs prioriteringer for 2023

Side 48

Ny forvaltningspraksis

Kantinebidrag og merverdiavgift

Side 54

eKurs

Fleksibel etterutdanning – når som helst og hvor som helst!

[LES MER](#)

5

KOMMENTAREN

Tillitsambassadører klare til tjeneste

Henrik Woxholt

6

AKTUELT

7

LUNCH

12

Hockeyfeber

14

Snart nyttår, nytt kosthold: Sunne målsettinger for kontorarbeidere

Gunn Helen Arsky

15

AVGIFTSADVOKATEN SVARER

Ivan Skjæveland

16

SPØR OM ARBEIDSRETT

Håkon Andreassen, Maja Elgaaen

17

OFTE STILTE SPØRSMÅL

18

Enkel restitusjon i hverdagen!

Rikke Gudim

20

Del I:

Kunstig intelligens i revisors hverdag

Leon Emil Dyb

23

Bærekraftsrapportering året 2023

Kjersti Okstad Kirkeby,
Carl-Emil Akselberg, Sissel Riise

26

Finansavtaleloven Viktige avklaringer

Stian Advocaat Endre, Rebecca Molyneux

31

Høring om regnskapsstandardsettingen i Norge

Signe Haakanes

33

Hvorfor er habilitet så vanskelig?

Agnetha Åsheim, Ida Haro,
Magne Esjeholm

37

Overgangen til et lavutslippssamfunn Kravene til en omstillingsplan

Frithjof Grønlien

39

Avklaring fra Høyesterett Tvangsfullbyrdelse mot opprørske aksjeeiere

Belinda Jensen

41

Investorbeskyttelse for investeringer i Russland

Hans Peder Bjerke

43

Offentlig myndighetsutøvelse i entreprisprosjekter Hvem bærer risikoen for endrede forutsetninger?

Amalie Dahle Olsen,
Hedda Styrvold Carlberg

46

Del IV:

Saker fra skatteklagenemndas behandling 2022

Line Solli

48

Klima og makroøkonomiske forhold i fokus ESMAs prioriteringer for 2023

Inge Morten Braut

51

Rekrutteringsutfordringer i revisjonsbransjen Hva påvirker bachelorstudenters valg av masterstudium?

Sander Husebø, Johan Kosmo Larsen

54

Ny forvaltningspraksis Kantinebidrag og merverdiavgift

Synne Hangeland, Lars Flatåker

57

Siste nytt om innføring av Digitoll

Cato Huseby

58

Lang saksbehandlingstid i Skatteklagenemnda

Børge Busvold

60

Oppføring av bygg eller anlegg for egen regning (mval. §3-26) Egne ansatte og uttakspålykt

Alexander With, Nils Flesland Bull

63

INTERNASJONAL SKATT OG AVGIFT

Synne Hurum Austmo
Bernhard Henriksen Nicolaysen

NR. 8/2023
93. årgang

Utgitt av

DnR Kompetanse AS (Revisorforeningen)
Postboks 2914 Solli, 0230 Oslo
Tlf.: 23 36 52 00
Revisorforeningen.no

Redaktør

Alf Asklund
alf.asklund@revisorforeningen.no

Abonnement

Årsabonnement: kr 690,-
Bankkonto: 1503.01.29781

Abonnementet anses løpende til oppsigelse. Oppsigelse for kommende års abonnement må skje innen utgangen av desember.

Utgivelse

Utkommer med 8 nummer pr. år og gjøres tilgjengelig for alle medlemmer i Den norske Revisorforening.

For spørsmål vedr. abonnement, kontakt forlags- og kurskoordinator Ingela Skogli, forlag@revisorforeningen.no

Abonnenter

ca. 6100

Foto

Illustrasjonsfoto der ikke annet er oppgitt: ScandinavianStockPhoto

Layout og produksjon

Aksell AS
ISSN 2703-9722

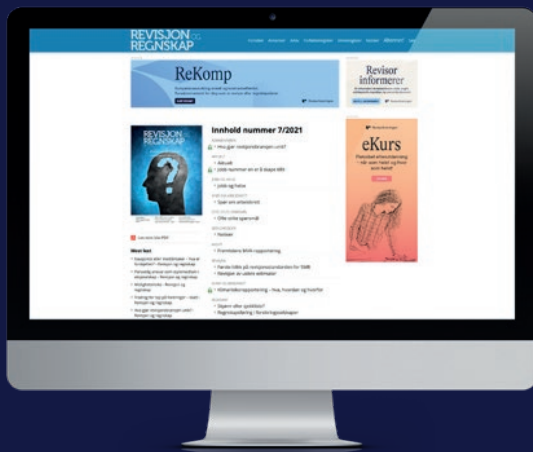
Annonsør

Forespørsler rettes til Ellen Graham på telefon 23 36 52 00 eller e-post forlag@revisorforeningen.no

Revisjon og Regnskap

Revisjon og Regnskap har åtte utgaver i året, og målgruppen er revisorer, studenter og lærere innen regnskap og revisjon, regnskapskontorer, regnskapsførere, advokater, regnskaps- og økonomiavdelinger og offentlige myndigheter. Alle medlemmer og praksismedlemmer i Revisorforeningen har tilgang til Revisjon og Regnskap som en del av medlemskapet.

TOPBOARD
875 x 200 pixler

BOARD
300 x 200 pixler

DIGITAL ANNONSERING REVISJON OG REGNSKAP 2023

Format og priser

- 875 x 200 pixler (Topboard): kr 10 000
- 300 x 600 pixler (Skyskraper): kr 7500
- 300 x 200 pixler (Board): kr 4500

Prisene er eks. mva. og gjelder pr. måned fra bestilling.

Rabatter

- 10 % rabatt ved bestilling av 2 måneder
- 20 % rabatt ved bestilling av 6 måneder
- 30 % rabatt ved bestilling av 12 måneder

Annonsebestilling

Ellen Graham

Telefon: 23 36 52 00 / e-post: forlag@revisorforeningen.no

SKYSKRAPER
300 x 600 pixler

[Klikk her for mer informasjon](#)

Tillitsambassadører klare til tjeneste

Det blåser godt om dagen. Alvorlige habilitetssaker preger det norske nyhetsbildet og setter vår tro på tillitssamfunnet under press. Krevende internasjonale konflikter fortsetter med uforminsket styrke. Høyere renter gjør presset på folks lommebøker større enn på lenge, og vi ser risiko for økt mislighold.

Statsautorisert revisor
Henrik Woxholt
Styreleder i Revisorforeningen

Det er med dette bakteppet vi nå går inn i årsoppgjørssesongen. Det er et bakteppe som av flere grunner forplikter oss revisorer, en av en samfunnets viktigste ambassadører for tillit. For: Det ingen skal være i tvil om, er at revisorene gjennom sin revisjon bidrar til å styrke tilliten til den finansielle rapporteringen hos norske virksomheter – også i usikre tider.

Vinden kan stilne – eller øke til orkan

Når tillitambassadørene skal ut i ruskevær, er det med en visshet om at det kan komme orkan, så vel som at uværet stilner. Historien har nemlig vist oss at forventningene ikke alltid slår til: Siden pandemien har vi ventet at det skal komme et konkurstras, som foreløpig har uteblitt. Nå merker husholdningene inflasjonen og rentene, men foreløpig har ikke dette utløst noen kjedereaksjon av konkurser i næringslivet.

I slike tider skal, og må revisor være den stødige, uavhengige tillitspersonen mange trenger for å vise veien gjennom turbulente tider. For å få til dette *må* revisjonskvalitet ha vår høyeste prioritet.

Vind i omdømmeseilet

Tiden vi er inne i får også frem viktigheten og samfunnsansvaret som ligger i vår rolle. Den siste Universum-undersøkelsen om Norges mest attraktive arbeidsgiver viser gledelig nok at revisjonsselskaper klatrer på listen. Jeg tror at vi

sammen, gjennom omdømmekampanjen og vår felles innsats med å fremsnakke vårt yrke, har klart å styrke bransjens attraktivitet. Revisjonsselskapene opplever en formidabel vekst i søknader fra nyutdannede revisorer og økonomer og vi ser også at det er mindre gjennomtrekk. Selvfølgelig kan det også tilskrives de usikre tidene vi er inne i, men jeg tror også at vi har jobbet godt med fordømmene om yrket og fått frem alt det bra og spennende med det å være revisor.

Det er også gledelig å se den økende etterspørselen etter våre tjenester. Både store og mindre revisjonsselskaper rapporterer om en betydelig omsetningsvekst, og forventer også økt vekst i tiden fremover.

Deler av omsetningsveksten i bransjen er knyttet til bærekraftstjenester. Bærekraft er en rød tråd gjennom alt vi foretar oss. Mange virksomheter ser ikke kompleksiteten i et nytt regelverk før de må forholde seg til det. Når de må forholde seg til regelverket, kommer også vår rolle som tillitsperson frem igjen. Virksomhetene ser til oss for kompetanse, råd og veiledning, noe som også øker vår attraktivitet. Som revisor kan du faktisk påvirke, være med å utvikle, sette føringer for, og bygge opp en kompetanse innen bærekraft.

Bærekraft er noe som også trekkes tydelig frem i [Finanstilsynets prioriterte områder](#) ved kontroll av årsrapporter for 2023. De prioriterte områdene for 2023 vil være klimarelaterte forhold, makroøkonomisk situasjon, bærekraft og EUtaksonomien. Sistnevnte skal klassifisere hva som er en bærekraftig økonomisk aktivitet. Jeg vil oppfordre deg til å tenke gjennom relevansen av Finanstilsynet sine observasjoner for dine kunder, og påse at du har tilstrekkelig oppmerksom-

het på de prioriterte områdene for 2023-rapporteringen.

Kompleksitet og læring hånd i hånd

For å ta vare på tilliten som ligger i tittelen statsautorisert revisor, har definisjonen av hvem som kunne kalle seg statsautorisert revisor endret seg. Tidligere kunne alle med godkjenning fritt benytte tittelen. Etterutdanningskravet var knyttet til oppdragsansvar, altså retten til å signere revisjonsberetninger.

Med ny revisorlov ble dette endret, og 31. desember utløper overgangsordningen som gjør det mulig å kalle seg statsautorisert revisor uten å oppfylle etterutdanningskravet på 120 timer. Mange risikerer nå å ikke lenger kunne titulere seg statsautorisert revisor.

Alle som vil benytte tittelen må oppfylle etterutdanningskravet og andre løpende krav. Revisorer som ikke kan eller vil følge kravene til etterutdanning, må si fra seg revisorgodkjenningen. Det er etablert en deponeringsløsning for revisorer som frivillig har sagt fra seg godkjenningen. Det er en tydelig illustrasjon på at tilliten er noe vi må jobbe for å opprettholde.

Tillit må som sagt fortjenes og tillit bygges og vedlikeholdes på en rekke måter. Det gjøres dels gjennom lovbestemte rammer og gjennom etterlevelse, relevans og adferd. Jeg tror også måten vi jobber på er med på å bygge tillit. Mye kan gjøres digitalt fra kontoret, men jeg vil igjen oppfordre til å besøke kunden. Vårt virke gjøres best ute og det er hos kundene vi lærer best og blir ordentlig kjent. Det er ute hos kunden vi kan gjøre størst forskjell gjennom å utfordre og sparre og med det skape grunnlaget for den avgjørende tilliten.

TIPS
OSS!

Støtter din revisjonsvirksomhet et godt formål – innen idrett, kultur eller veldedighet – eller har virksomheten eller en ansatt gjort noe annet som er verdt en notis i Revisjon og Regnskap? Send et par ord og gjerne et bilde til redaktør Alf Asklund (aa@revisorforeningen.no).

Revisorforeningen mener

Samfunnstillit under press

Alvorlige habilitetssaker preger nyhetsbildet og setter vår tro på tillits-samfunnet under press. Uten tillit til hverandre, til de som styrer eller til det vi leser i avisen, blir samfunnet vårt sårbart.

– Vi må alle være mer bevisste på at tillit er noe som raskt kan svekkes og vanskelig gjenvinnes, skriver adm. direktør Karen Kvalevåg i Revisorforeningen i denne kronikken.

Kronikken sto på trykk i Kapitals ukemagasin og bilaget Kapital Regnskap og Rådgivning nr. 42/2023 17. november 2023.

Les mer på revisorforeningen.no

Rapportering av bærekraft er ingen papirøvelse

Nye rapporteringsplikter blir sjelden godt mottatt. Ei heller krav til rapportering av bærekraft, som trer i kraft fra 2024. Men når alternativet til omfavnelser er stor finansiell risiko, er det ingen grunn til å stritte imot, skriver Karen Kvalevåg i en kronikk som stod på trykk i Dagens Perspektiv 30. oktober 2023.

Les mer på revisorforeningen.no

Revisorforeningen på Agenda Nord-Norge

Statsminister Jonas Gahr Støre og Revisorforeningen deltok på Agenda Nord-Norge i Bodø 8. november.

Vi står overfor arealkonflikter, en klimakrise, kraftunderskudd og en varslet helsekrise. Disse er bare noen av faktorene som ryster Nord-Norge, Norge og verden. Hvordan kan vi legge til rette for den innovasjonen, effektiviteten og handlekraften vi trenger?

Dette var spørsmålene som ble belyst av talere som statsminister Jonas Gahr Støre og de tidligere statsministrene Erna Solberg og Göran Persson, Anja Bakken Riise fra Framtiden i våre hender, eventyrer Kristin Harila og Revisorforeningens fagdirektør for selskapsrapportering og bærekraft, Kjersti Okstad Kirkeby.

Valgene vi tar i dag kan vippe oss i riktig retning. Revisorforeningen fremmet at næringslivet spiller en hovedrolle i det grønne skiftet. Uten en felles innsats fra alle bedrifter – store og små – vil vi ikke lykkes. Bærekraft handler ikke lenger om bedrifters omdømme, det handler om lønnsomhet og om bedriften har livets rett. Dette kan høres brutalt ut, men det betyr at atferdsendringen vil gjennomsyre hele næringslivet.

Revisorforeningens hovedbudskap er at bærekraftsrapportering ikke må bli en komplisert og kostnadskreven oppgave som gir store selskaper et konkurransefortrinn. Vi må sørge for å legge til rette for enkle prosesser for innsamling og rapportering. Nøkkelen til suksess er standardisering og enkel datainnsamling.

Forskrifter om hvem som regnes som PEP

Finansdepartementet foreslår en hjemmel for å forskriftsfeste en liste over stillinger og verv som i Norge gir status som politisk eksponerte personer (PEP).

Les mer på revisorforeningen.no

Slik endrer, eller sletter du eksternt etterutdanning

Påloggede medlemmer og ReKomp-abonnenter kan registrere eksternt etterutdanning i min kursplanlegger for å holde oversikt over egne etterutdanningstimer. Har du behov for å endre, eller slette egenregistrert etterutdanning? Da gjør du som vist på revisorforeningen.no

Statsminister Jonas Gahr Støre og Revisorforeningen deltok på Agenda Nord-Norge i Bodø 8. november.

Okstad gav også en enkel femtrinns oppskrift på hvordan mindre bedrifter kan komme i gang.

Sensur praktisk eksamen for revisor 2023

Torsdag 16. november ble sensuren for praktisk eksamen formidlet til alle kandidater. Av 370 innsendte eksamensbesvarelser fikk 351 karakteren bestått. Revisorforeningen gratulerer!

Når praksisperioden er fullført, kan kandidatene søke Finanstilsynet om godkjenning som statsautorisert revisor. Nærmere informasjon om dette på revisorforeningen.no

Norges mest fornøyde forsikringskunder for sjuende år på rad!

Vi gratulerer vår samarbeidspartner innen forsikring **JBF** som for sjuende år på rad er nr. 1 i EPSI¹ sin kundeundersøkelse over mest fornøyde forsikringskunder.

Som medlem av Revisorforeningen kan du også bli en av Norges mest fornøyde forsikringskunder! EPSI gjennomfører årlige kundeundersøkelser for å sjekke hvor godt kundene opplever at deres forsikringselskap leverer på deres forventninger til service, priser og skadeoppgjør.

EPSI-undersøkelsen viser at konkurransedyktig pris, høy produktkvalitet og at JBF er enkle å ha med å gjøre, blir satt spesielt stor pris på av kundene. Omtrent 3300 forsikringskunder fra privatmarkedet var med i EPSI-undersøkelsen, og JBF får en score på 81,4 poeng, mot et bransjensnitt på 72,4 poeng.

[Les mer om medlemsfordelene](#) i JBF bank og forsikring.

1 <https://www.epsi-norway.org/>

Rekrutteringsundersøkelsen 2023: Nyutdannede strømmer til revisoryrket

Det er sterk vekst i antall søkere til stillinger i revisjon, og begynnerlønnen er høyest for nyutdannede med master i regnskap og revisjon.

Det er blant funnene i årets rekrutteringsundersøkelse, som baserer seg på tall innhentet fra de 30 største revisjonsselskapene i Norge.

Til midten av oktober hadde selskapene mottatt 2618 søknader fra nyutdannede til stillinger innen revisjon. Det reelle søknadstallet er høyere, da flere av søkerne til konsulentstillinger sekundært også søker på stillinger i revisjon.

Antall søkere ligger pr. oktober nær ti prosent høyere enn totalt antall søkere for hele 2022.

Fordelingen av nyansatte etter utdanningsbakgrunn i hhv. 2023 (pr. oktober) og 2022 (hele året) som følger:

Utdanningsbakgrunn	2023	2022
Master i regnskap og revisjon	16 %	15 %
Master i økonomi og administrasjon	61 %	69 %
Bachelor i økonomi og administrasjon	13 %	11 %
Bachelor i regnskap og revisjon	2 %	1 %
Annen utdanningsbakgrunn	8 %	4 %

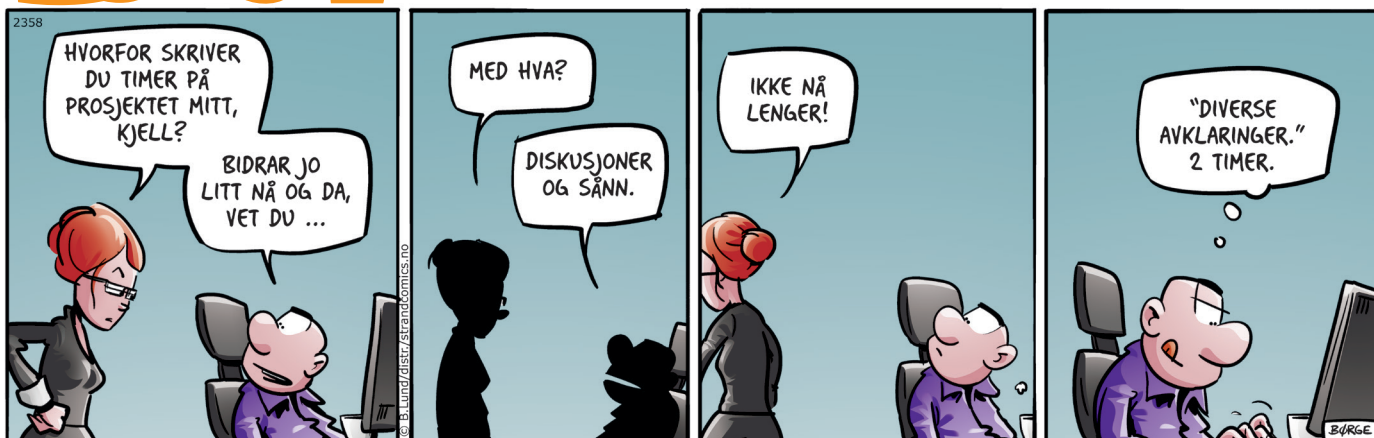
Les mer om hvem som ansettes, kjønnsbalanse, lønnsutvikling for nyutdannede og hvor det rekrutteres fra på revisorforeningen.no

Karen Kvalevåg kommenterer rekrutteringsundersøkelsen 2023

– Sammen med bransjen har vi de siste årene jobbet hardt for å skape mer blest om yrket for å øke rekrutteringen, og det begynner å gi gode resultater, sier leder i Revisorforeningen Karen Kvalevåg i en kommentar til rekrutteringsundersøkelsen 2023.

Les hele kommentaren på revisorforeningen.no

LUNCH

Vi ønsker alle våre lesere
en riktig god jul!

Medlemsfordeler

Som medlem i Revisorforeningen har du og ditt firma tilgang til en rekke fordeler.

Medlemsfordeler for deg personlig

[JBF Bank og forsikring](#)

[BMW Group Norway](#) – rabatt bilkjøp/leasing

Helseforsikring – [Storebrand](#)

[Faglig informasjon](#) – [nettsiden](#), [nyhetsbrev](#), veiledninger mv.

[Veiledningstjenesten](#) – alle fagområder på nett, svar innen 1–2 arbeidsdager

[Revisjon og Regnskap](#)

[Brilleland](#) – gunstige rabatter

[Akademika.no](#) – opptil 15 % rabatt

Rabatt på kurs

ReKomp [kursabonnement](#)

Medlemsfordeler for firmaet

Tjenestepensjon – [Storebrand](#)

Kollektiv ansvarsforsikring – [Tryg](#) ([Profesjonsansvarsforsikring](#))

[Kontakt Howden](#) for tilbud

Helseforsikring – [Storebrand](#)

[BMW Group Norway](#) – rabatt bilkjøp/leasing

Digitale verktøy – [Simpleyer](#), [Bisnode](#)

SmartCheck, [Purehelp](#) Pro, [Styreplan](#)

for Revisor, [Proff Forvalt](#)

Telefoni og bredbånd – [Telenor](#)

og [Phonero](#)

Nettside/sosiale medier – bransjeløsning fra [ldium](#)

[ReKomp](#) kursabonnement

Drift av virksomhet

[Etablering og drift](#) av virksomhet

[Godkjenning/autorisasjon](#)

Tilsyn og kontroll

[Profilering](#) av egen virksomhet

Revisor i [profesjonelle vanskeligheter](#)

Økning av grensene i regnskapsloven på høring

Finansdepartementet foreslår økning av grensene for små foretak i regnskapsloven og økning av grensene som er foreslått for pliktig bærekraftsrapportering.

direktivet trer i kraft. Dette er forventet å skje i desember. De gjeldende grensene baseres på kursen da direktivgrensene fra 2013 trådte i kraft, som da var 7,85 kr/eur.

Forslag til størrelseskategorier og økte terskelverdier

Kombinasjonen av inflasjonsjustering og svak kronekurs gjør at terskelverdiene for salgsinntekter og balanse-sum for små foretak i regnskapsloven må økes betydelig. Det samme gjelder de terskelverdiene som Verdipapirlovutvalget har foreslått for store foretak med plikt til å utarbeide bærekraftsrapportering. Finansdepartementets forslag tar utgangspunkt i Verdipapirlovutvalgets forslag til lovbestemmelser om kategorier av foretak og konsern etter størrelse i NOU 2023: 15. Tabellen nedenfor viser Finansdepartementets forslag til økte grenser, som er basert på en omregningskurs på 11,49 kr/eur. Endelig omregningskurs bestemmes av datoen kommisjons-

Definisjonen av små foretak

Når det gjelder definisjonen av små foretak, angir direktivet minimums- og maksimumsverdier som terskelverdiene for salgsinntekter og balanse-sum må ligge innenfor. I lys av de store endringene som følger av valutakursendringene, bør grensene for små foretak etter departementets foreløpige vurdering settes nær minimumsverdiene i kommisjonsdirektivet.

Departementet vil ta stilling til utformingen av bestemmelsene om kategorier av foretak og konsern etter størrelse i regnskapsloven i lys av innspillene som har kommet i høringen av Verdipapirlovutvalgets utredning.

Les mer på [revisorforeningen.no](#)

Oppdragsavtale for utarbeidelse av årsregnskap og skattemelding

Revisorforeningen har laget et eksempel på en oppdragsavtale til bruk for oppdrag der revisor utarbeider årsregnskap og skattemelding for andre enn revisjonsklienter. Eksempelet inneholder også Altinn-fullmakt og databehandleravtale.

Les mer på [revisorforeningen.no](#)

Har vi korrekte opplysninger om deg?

For at vi skal kunne yte våre medlemmer best mulig service er det viktig at vi til enhver tid har registrert korrekte kontaktopplysninger. Alle påloggede medlemmer kan selv sjekke hvilke opplysninger vi har registrert under «Min side» på [revisorforeningen.no](#)

Les mer på [revisorforeningen.no](#)

Flere skatteendringer foreslås

Regjeringen foreslår flere skatteendringer i en proposisjon som ble fremlagt i statsråd 17. november 2023.

De viktigste forslagene

Kompensasjon ved brudd på EMK når vedtak om tilleggsskatt ikke er truffet innen rimelig tid

Etter dagens praksis vil skattyter få kompensasjon for lang saksbehandlingstid i Skatteklagenemnda ved at satsen for tilleggsskatt reduseres eller settes til null. Regjeringen foreslår å endre måten å utmåle kompensasjon på ved at denne settes til et fast beløp, uavhengig av tilleggsskattens størrelse. Det foreslås at kompensasjonen skal gis med halvannet rettsgebyr (1864 kroner) pr. måned fra varsel om tilleggsskatt er sendt, og frem til saken er avgjort. Dette utgjør 22 368 kroner pr. år.

Frister for endring av klagenemndsvedtak på skatteområdet

Regjeringen foreslår å utvide klagenemndenes adgang til å endre sitt eget vedtak etter skatteforvaltningsloven § 13-9 første ledd. Forslaget går ut på å supplere dagens endringsfrist på fem år etter utgangen av skattleggingsperioden, med en frist på seks måneder etter at vedtaket er sendt den skattepliktige. Formålet med forslaget er å styrke de skattepliktiges rettssikkerhet.

Oppjustering av eierinntekt til dødsbo mv.

Det fremgår ikke uttrykkelig av lovteksten at oppjustering av eierinntekt skal skje ved utbetaling til dødsbo. Se vedtak i Skatteklagenemnda 18. januar 2023 der skattyter fikk medhold i at det ikke skulle foretas oppjustering av utbytte og gevinst for et dødsbo. Departementet foreslår nå en presisering av lovteksten slik at det klart fremgår at oppjustering skal skje for eierinntekt til dødsbo og administrasjonsbo dersom boet tilhører en fysisk person, samt for konkursbo der konkursdebitor er en fysisk person.

Krav om konto for utbetaling av tilgodebeløp på skatt og avgift

I skattebetalingsloven foreslår regjeringen å innføre et krav om at tilgodebeløp på skatt og avgift skal utbetales til skattepliktiges konto. Skattekontoret skal

kunne gjøre unntak fra kravet, men det gjelder hovedsakelig ved utbetalinger til skattepliktige som ikke har eller ikke kan få etablert konto.

Forslaget innebærer at skattepliktige, som ikke opplyser om konto eller får unntak fra kravet, ikke vil få utbetalt tilgodebeløp.

Nye skatteregler for barnepensjon

Dagens regler for skattlegging av barnepensjon er svært kompliserte. Regjeringen mener at det er en bedre løsning å skattlegge barnepensjon som kapitalinntekt, kombinert med et nytt fradrag, enn å skattlegge den som lønn slik etterlatteutvalget foreslo. Det særskilte fradraget skal utgjøre 30 000 kroner. Endringene skal tre i kraft fra 2024.

Les proposisjonen på regjeringen.no

Digitalt løsereregister på ny plattform

Det digitale Løsereregisteret er på ny plattform og nå kan lån utbetales samme dag det tinglyses. Tidligere har næringslivet måtte vente fire dager på lån.

Les mer på regjeringen.no

NRS 16 Årsberetning er oppdatert

Norsk RegnskapsStiftelse (NRS) har utgitt oppdatert NRS 16 Årsberetning som følge av lovendringer. Videre er omtalen av miljøinformasjon oppdatert for å fjerne utdatert tekst, og det er foretatt enkelte språklige rettelser.

Les mer på revisorforeningen.no

Bisnode – temperaturmåler

www.bisnode.no

	Siste måned	Nest siste måned	Endring	Samme periode 1 år tilbake	Endring
Konkurs	472	533	-11,4 %	473	-0,2 %
Tvangsavvikling	115	325	-64,6 %	101	13,9 %
Nyregistreringer	23 460	19 417	20,8 %	24 957	-6,0 %
Antall anmerkninger	1 950 143	1 924 807	1,3 %	1 906 307	2,3 %
- Personer m/anmerkninger	258 636	252 093	2,6 %	260 957	-0,9 %
- Foretak m/anmerkninger	65 558	66 116	-0,8 %	62 576	4,8 %

Siste måned = 18.10-28.11. Nest siste måned 12.9-17.10 1 år tilbake = 18.10.2022- 28.11.2022

Foreleserpriser til Dyrnes, Barth og Ingebrigtsen

Prisen for beste foreleser på DnR-konferansen 2023 er tildelt advokat (H) Cecilie Aasprong Dyrnes, EY, for kurset Aktuelt om MVA. Cecilie har også på tidligere konferanser fått meget gode evalueringer for sine kurs om merverdiavgift.

Prisen for beste forelesere på Fagdagene 2022 er tildelt advokatene Marit Barth og Trond Ingebrigtsen, Advokatfirmaet PwC, for kurset Aktuelle temaer i MVA. De har holdt en kursserie om merverdi-

avgift elleve steder rundt om i landet i høst, der evalueringene også har vært meget gode.

Resultatene er basert på evalueringer fra kursdeltakerne om innhold, presen-tasjon og kursdokumentasjon.

Både foreleserprisene og artikkelprisen (egen omtale) ble utdelt på årets digitale fagdager som i år hadde rekordhøy deltagelse med 1003 deltakere.

Revisorforeningen gratulerer prisvinnerne!

Fra venstre: Karen Kvalevåg og Cecilie Aasprong Dyrnes.

Fra venstre: Trond Ingebrigtsen, Marit Barth og styreleder Henrik Woxbolt i Revisorforeningen.

Arbeidsgiveravgift ved forskuttering av sykepenger

Skattedirektoratet har gjort en fornyet vurdering av regelverket og praktiseringen av dette, og kommet til at arbeidsgiver har en valgadgang mellom å unnta forskutterte sykepenger fra arbeidsgiveravgiftsgrunnlaget i forskutteringsmåned (formelt fritak) eller å kreve refusjon av arbeidsgiveravgift, som i dag (praktisk tilpasning).

Les uttalelsen på skatteetaten.no

Revisorforeningen har fornyet bedriftsavtalen med Phonero

Phonero bedriftsavtale omfatter mobiltelefoni og data for bedrifter til markedsledende vilkår. Phonero er en del av Telia, og har 30 000 bedrifter og 350 000 brukere i kundeporteføljen. Blant virksomhetene som bruker Phonero er Forsvaret og Politiet.

Phonero er vinner av beste sentralbord seks år på rad i analyseselskapet EPSIs nasjonale kåring.

Les mer om Revisorforeningens bedriftsavtale med Phonero på revisorforeningen.no

Merverdiavgiftsregler ved leasing mv. av personkjøretøy

Finansdepartementet foreslår endring i reglene for tilbakeføring av merverdiavgift ved omdispensering av personkjøretøy. Høringsfristen er 1. februar 2024, men det foreslås at reglen skal gjelde fra 1. januar 2024 med en overgangsbestemmelse for kjøretøy anskaffet før 1. juli 2024.

Les mer på revisorforeningen.no

Artikkelprisen 2023

Årets artikkelpris er tildelt Tor Harald Johansen, Espen Bråthen og Lars Magnus Lyyngård, alle i KPMG, for artiklene Økt behov for kjøpsprisallokeringer i et krevede marked (del 1, Revisjon og Regnskap nr. 8/22) og Verdsettelsesmetoder (del 2, Revisjon og Regnskap nr. 1/23).

Priskomiteen har bestått av statsautorisert revisor Rita Granlund, Permian, statsautorisert revisor Terje Tvedt, BDO, og professor Tonny Stenheim, Universitetet i Sørøst-Norge.

Begrunnelse for tildelingen

«Kjøpsprisallokering og verdsettelsesmetoder er interessante og aktuelle temaer som det er skrevet lite om på norsk de siste årene. Priskomiteen ser det som svært positivt at forfatterne på

en oversiktlig måte omhandler IFRS og avvik mot norsk god regnskapsskikk. Dette gjør artiklene aktuelle for mange. Artiklene holder et faglig høyt nivå, er godt skrevet, og temaene er sentrale for lesernes profesjonsutøvelse.»

Lars Magnus Lyyngård.

BFU om konserninterne overføringer

Den latente skatteforpliktelsen faller ikke bort selv om det overdragende og det overtakende selskapet fusjonerer når de overførte eiendelene er fisjonert til et annet konsernselskap.

Les mer på revisorforeningen.no

Styring og finansiering av barnehagesektoren – nye regler på høring

Kunnskapsdepartementet har sendt på høring forslag til endringer i barnehageloven med forskrifter. Tema for høringen er regler om styring og finansiering av barnehagesektoren.

Les mer på revisorforeningen.no

Høring om nye regler for grønne obligasjoner

Finansdepartementet har sendt på høring forslag fra Finanstilsynet om nye regler for grønne obligasjoner. Forslaget innebærer gjennomføring av ventede EØS-regler. Høringsfristen er 10. januar 2024.

Les mer på regjeringen.no

Oppdatert NRS 8 God regnskapsskikk for små foretak

NRS 8 God regnskapsskikk for små foretak er oppdatert etter behandling av mottatte høringsinnspill. Standarden er oppdatert som følge av endringer i regnskapsloven som trådte i kraft for regnskapsår påbegynt 1. juli 2021 eller senere.

Les mer på revisorforeningen.no

Fra venstre: Priskomiteens leder Rita Granlund, Espen Bråthen og Tor Harald Johansen. Lars Magnus Lyyngård var ikke til stede da bildet ble tatt.

Høyrisikoland etter hvitvaskingsforskriften

Kamerun og Vietnam er lagt til EU-listen over høyrisikoland med virkning fra 18. oktober 2023. Bulgaria er lagt til FATF-listen fra 27. oktober.

Les mer på revisorforeningen.no

Kull 3 Akademiet for Bærekraftsrapportering

Kull 3 i Akademiet for Bærekraftsrapportering møttes på the Hub 6. og 7. november. Det har vært en lærerik reise, og vi har hatt gleden av å ha besøk av Kristin Halvorsen fra Cicero som fortalte oss om klimarisiko. Hun oppsummerte hovedfunnene med «Oftere og mer intenst», og understreket at effektene trolig blir sterkere enn vi hadde trodd. Dette påvirker hele verden og sprer seg i økonomien på en dramatisk måte.

Resten av programmet har vært like engasjerende. Vi har dykket dypt inn i temaer som klimaendringer (ESRS E1), forurensning (ESRS E2), vann- og marine ressurser (ESRS E3), biologisk mangfold og økosystemer (ESRS E4), samt sirkulær økonomi (ESRS E5). Vi har også hatt verdifulle bidrag fra Finanstilsynet og Naturreisikoutvalget.

Vi fortsetter vår utforskning av disse viktige temaene med praktiske erfaringer fra rapporterende selskaper.

Takk til alle som har vært en del av denne reisen. La oss fortsette å jobbe sammen for en mer bærekraftig fremtid.

Nær 1000 deltakere

Til nå har nær 1000 deltakere fra næringslivet og revisjonsbransjen vært gjennom akademiet for bærekraftsrapportering, som er et omfattende opplæringsopplegg for alle som skal rapportere bærekraft etter EUs bærekraftsdirektiv (CSRD) og tilhørende standarder. Vi har også økt fokus på styrene og styremedlemmers ansvar for bærekraft, og har utviklet et eget opplæringsopplegg for denne gruppen.

Fra venstre: Revisorforeningens Kjersti Okstad Kirkeby sammen med Kristin Halvorsen.

Hockeyfeber

Jeg skøyter ikke dit pucken var, men der den kommer til å havne, svarte den legendariske ishockeyspilleren Wayne Gretzky da han ble spurt om hvorfor han var så god. Det i motsetning til alle andre som var fortapt i analyser av nuet.

Samfunnsøkonom
Jan Ludvig Andreassen
Sjeføkonom i Eika Gruppen

Norsk økonomi er ikke slik som det vi lærte om på skolen. Med enorme overskudd på statsbudsjettet og utenriks-handelen, men likevel en svak kronekurs og forgjeldede husholdninger, er vi noe for oss sjøl her på berget. BNP-veksten er nær null, trukket ned av fallende boliginvesteringer og privat forbruk. I fjor hadde lønnstakere den største

nedgangen i kjøpekraft siden 1981, og i år kan vi i beste fall håpe å havne nær nullvekst. Likevel var utviklingen i arbeidsmarkedet sterk som følge av gjeninnhenting av økonomien etter koronaår. Sysselsettingen i fjor økte med historisk sterke fire prosent fra året før, en oppgang som har fortsatt, om enn i langt mer moderat tempo frem til nå.

Men som sagt man må se fremover, og da ventes det en moderat økning i arbeidsledigheten. Dagens lavkonjunkturen likner ikke så mye på tidligere ned-

turer i norsk økonomi. Fisk, turisme energi av alle slag, og shipping går så det griner, mens byggebransjen, og da spesielt i innlandet og i hovedstadsområdet, sliter tungt. Det er også i bygg- og anlegg at nedgangstider, med stigende antall konkurser og økt arbeidsledighet vil melde seg nå i vinter.

Håndterbare utfordringer

Den finansielle stabiliteten blir nå satt på prøve. Den beste måten myndighetene kan holde en slik økonomi i vater,

er å ha et lønnsomt næringsliv, husholdninger med sunne finanser og banker som er robuste nok til å låne ut som normalt til tross for at de må regne med å måtte absorbere økende tap i tider som dem vi nå skal lide oss igjennom. Og det har vi. Derfor blir nok de finansielle utfordringene håndterbare.

Ser vi på næringslivet først, er det ikke unormalt høye konkurstall (enn så lenge). De er litt opp fra i fjor, men fortsatt på nivåer under det vi så før pandemien. Det skal nok bli tøffere utover vinteren, men vi har lett for å glemme at hoppet i rentene var et engangstiltak, for å demme opp for de inflatoriske virkningene av stigende lønninger, husleier og priser. Blir rentene stabile fremover, og eller kanskje noe lavere, vil kontantstrømmen gradvis bedres så lenge husleieveksten overstiger den generelle kostnadsveksten for å drive utleievirksomhet i bolig og næringseiendom. Hyttemarkedet får god drahjelp av den svake kronekursen som lokker europeere til fjord og fjell.

Takket være flyktninger fra Ukraina er boligmarkedet sprengt i store deler av Norge, mens sysselsettingen holder seg oppe i de fleste næringer. Det har ikke vært og ventes ikke å bli noe stort hopp i arbeidsledigheten i tiden fremover.

Et strengere reguleringsregime

På 1970-tallet var det vanlig at hockeyspillere spilte uten hjelm, noe som resulterte i unødige mange hodeskader. På samme måte var det ofte på den tiden elendig kreditthåndverk i bankene og svak overstyring fra myndighetene. Det ledet tidvis til skandaler og kriser i finansnæringen. Nå vil det alltid finnes brodne kar i alle næringer, men reguleringsregimet er langt strengere enn før. Kravene til egenkapital, likviditet og rentabilitet har aldri vært strengere.

Digitaliseringen av eiendoms- og finansbransjen har ikke bare bidratt til å effektivisere finansnæringene, men også gjort det vesentlig lettere å sikre god forretningsskikk. Etableringen av

Gjeldsregisteret har gjort det vesentlig enklere å kontrollere kreditorenes samlede låneopptak.

Kredittveksten er nå markert lavere enn inntektsveksten, slik at husholdningenes gjeldsgrad er fallende. Forbruksgjeld som er uten pantsikkerhet har økt i høst, og ligger nå på om lag 160 milliarder kroner, opp 6,3 prosent fra året før. Typisk vil mye av dette kunne komme til mislighold, men betales på et senere tidspunkt tilbake, for eksempel ved at kredittkortgjeld legges på boliglånet.

Fortsatt «normale tap»

Vi må likevel forvente økt mislighold i bankene i tiden fremover, noe de fleste banker allerede skal ha begynt å sette av midler til. I høst ser vi at de fleste bankregnskapene viser at beregnede fremtidige tap er økende. Likevel er dette tall som er langt mindre enn det vi i forrige årtusen ville ha kalt «normale tap».

Takket være gode finanser i privat sektor vil trolig også bankenes tap på overtatt eiendom bli mindre enn de har vært ved tidligere kriser. Det er mange investorer som står klare for å overta bankeid eiendom til rabatterte priser.

Det kan ikke understrekes nok hvor forskjellig Norges finansielle situasjon er i dag sammenlignet med tidligere år. Vi har en ekstremt rik stat, og en utenriksøkonomi som er blant de sterkeste i verden. Men på samme måte som en suksessrik ishockeyspiller kan miste fotfestet med nye venner, ny kone og altfor mye fest og moro etter at han har tjent sine første millioner, kan også det norske samfunnet ta helt av.

Jappetiden

Jappetiden på 1980-tallet skyldtes ikke at nordmenn gikk fra gode tider til en fest fordi de trodde de hadde vunnet i lotto. Nei, årene før jappetiden i 1985 var preget av usedvanlig stor nøysomhet og forsakelse og konsumveksten var meget lav. Etterspørselen etter

forbruksvarer var satt i spenn som en stålfjær. Da oljeinntektene kom, trodde ikke folk at de var så flyktige som de viste seg å være, men heller noe permanent. Slik ligner faktisk Norge av i dag på Norge rett før forbruksfesten tok av på midten av 1980-tallet. Husholdningene har vært tvunget til å forsake mye som følge av dyrtid, mens statskassen renner over av lett tilgjengelige oljemidler. Oljepengebruken er også moderat sett i forhold til oljefondets størrelse.

Oljemarkedene tror at oljeprisen vil holde seg behagelig høy resten av dette ti-året. Får vi også denne gangen store skatteletter og frislipp i kredittmarkedene (ved at boliglånsforskriften skrotes), kan det bli ganske hett i en økonomi hvor det selv i svake år er mangel på fagfolk.

Må aldri slutte å tenke på fremtiden

La oss håpe at vi har lært. For noen år tilbake var det duket for VM i hockey. Stjernene fra NHL ankom mesterskapet i privatfly. Gretzkys arvtakere var klare for å varte opp med ulike små, amatør-messige europeiske land. Men det var ett land, Finland, som ikke hadde noen stjerner, bare unge gutter som var villige til å trene hardt og heller satse på lagspill fremfor soloprestasjoner. Mesterskapet kom i gang og finnene banket USA, Canada, Russland før de slo erkeivalen Sverige i finalen.

For meg er det et flott bilde på hva Norge kan bli. Vi må aldri slutte å tenke på fremtiden, være edruelig i bruken av oljepenger og sørge for at alle er på vinnerlaget, så sikrer vi nok også den finansielle stabiliteten i norsk økonomi!

En sunn livsstil

I denne spalten vil ernæringsfysiolog cand. scient. Gunn Helene Arsky komme med tips og gode råd til en sunn livsstil – spesielt rettet mot de som gjerne har stillesittende, men hektiske hverdager.

Snart nyttår, nytt kosthold:

Sunne målsettinger for kontorarbeidere

Et nytt år nærmer seg med stormskritt og blant de mest populære nyttårsforsettene finner vi ønsket om å spise sunnere, gå ned i vekt, og forbedre generell helse og velvære for det nye året.

For kontorarbeidere kan dette være spesielt utfordrende, da stillesittende arbeid og lett tilgang på usunne snacks kan bidra til vektøkning, dårlig fordøyelse, lave energinivåer og dårlige spisevaner.

Sett realistiske målsettinger

Om målet ditt er en bedre fordøyelse og mer energi, bør du gi deg selv tid. Start i januar, men husk at dette arbeidet er «ferskvare» – det virker bare så lenge du gjør det. Å oppnå en sunn og velfungerende fordøyelse, sammen med en vedvarende følelse av energi og overskudd, er av stor betydning for generell velvære på jobb så vel som hjemme.

Planlegg nyttårsfeiringen med omhu

Nyttårsfeiringen er en tid for glede og festligheter, men det betyr ikke at du må ofre dine sunne målsettinger. Her er noen tips for å feire nyttårsaften på en sunn måte:

- Velg sunne snacks: Erstatt fettrike chips og dipp med grønnsaker og hummus. Dette gir deg et sunt alternativ til snacks som er like smakfullt.

- Begrens alkoholinntaket: Alkohol inneholder mange tomme kalorier, begrensn inntaket og drikk med måte. Husk også å drikke rikelig med vann for å unngå dehydrering.
- Lag en sunn hovedrett: Hvis du er vert for nyttårsselskapet, kan du servere en sunn hovedrett som grillet

kylling eller fisk, sammen med dampede grønnsaker og salat.

- Prioriter fysisk aktivitet: Inviter gjestene til å delta i morsomme aktiviteter som dans eller en gåtur etter middag. Dette bidrar til å brenne kalorier og opprettholde energinivået.

Dagene etter nyttårsaften

Nyttårsaften har gått, og du har kanskje kost deg med festlig mat og drikke. Nå er tiden for å komme tilbake til sunne spisevaner som gjør at du kan føle deg revitalisert.

Velg mat som er enkel å fordøye, som kylling eller fisk med grønnsaker og brun ris. Disse inneholder proteiner, fiber og sunt fett som støtter fordøyelsen.

Spis probiotiske matvarer som yoghurt, kefir og sauerkraut (vanlig norsk surkål

inneholder ikke probiotiske bakterier). Disse bidrar til å opprettholde en balansert tarmflora som er avgjørende for god fordøyelse og energinivået ditt. (Smart tips til dagen derpå!) Husk også å drikke rikelig med vann: det kan forhindre forstoppelse, et vanlig problem etter festlige anledninger og for de med stillesittende arbeid.

I januar kan du legge inn litt mer fysisk aktivitet. Bevegelse er viktig for fordøyelsen, vekten og energinivået. Ta en rolig spasertur etter måltidene for å

hjelpe fordøyelsesprosessen. Du kan også forsøke deg på en hvit januar, uten alkohol og sukker. Disse kan belaste fordøyelsessystemet og føre til oppblåsthet og tretthet.

Prioriter søvn også, det lar kroppen din gjennomgå reparasjon og restitusjon.

Det er fullt mulig å oppnå en god fordøyelse, sunnere vekt og en følelse av energi i januar! Å ta vare på helsen din og lage deg sunne spisevaner er en flott måte å starte det nye året på.

Avgiftsadvokaten svarer

Ivan Skjæveland er advokat og partner i Deloitte Advokatfirma og er spesialist på avgiftsrett. Han har prosedert en rekke skatte- og avgiftssaker for domstolene, og har møterett for Høyesterett. Han er også en ofte benyttet foreleser innenfor sitt spesialområde, og vil i denne spalten svare på spørsmål knyttet til avgift. Ev. spørsmål kan sendes: iskjaeveland@deloitte.no

Spalten er utarbeidet av:

Advokat
Ivan Skjæveland
Deloitte Advokatfirma

Betydelig vedlikeholdsbehov etter leietaker

Vi har sagt opp en leietaker, og det har oppstått et betydelig vedlikeholdsbehov som følge av den virksomheten som leietaker har utøvd i lokalene. Vil vi kunne ta fradrag for disse etterfølgende kostnadene? Hva med løpende driftskostnader som strøm mv. etter at leietaker har flyttet ut, vil vi kunne ta fradrag for slike kostnader også?

Etterfølgende vedlikeholdskostnader

Utleievirksomhet som er frivillig registrert, mister den løpende fradragsretten for anskaffelser til lokaler som var utleid til avgiftspliktig leietaker fra det tidspunktet leieforholdet opphører. I Skattedirektoratets merverdiavgiftshåndbok er det likevel presisert, med henvisning til en konkret sak, at utleier kan fradragføre kostnader ved istandsetting av lokaler etter en tidligere leie-

taker som var erstatningspliktig for forsømt vedlikehold. Vi kan imidlertid ikke se at det er et vilkår at leietaker er erstatningspliktig, for at fradragsrett skal foreligge. Det avgjørende må være at det er det særskilte forholdet med leietakers virksomhet som har utløst de etterfølgende arbeidene.

Frdrag for inngående avgift på strøm, oppussing etc.?

I perioden hvor lokalene står ubrukte og bruken er uavklart, kan det ikke gjøres fradrag for inngående avgift på anskaffelser av for eksempel strøm til oppvarming, eller oppussing av det tomme lokalet. Når det inngås ny leiekontrakt med avgiftspliktig leietaker, aksepteres det imidlertid at fradrag likevel kan tas, tilsvarende som ved tilbakegående avgiftsoppgjør, for kostnader i tilknytning til dette arealet. Når

den nye avgiftspliktige leietakeren signeres, kan tilbakegående mva-oppgjør på denne typen kostnader kun kreves for de tre siste årene. Hvis lokalene står tomme en kortere periode enn tre år, vil en altså oppnå fullt fradrag for pådratt mva i den «tomme» perioden. Vi tar med at det gjelder andre regler for påkostninger.

Spør om arbeidsrett

Håkon Andreassen vil i denne spalten svare på spørsmål knyttet til arbeidsrett. Bidraget i denne utgaven av tidsskriftet er skrevet i samarbeid med kollega advokatfullmektig Maja Elgaaen. Andreassen er advokat og partner i Advokatfirmaet Helmr. Han rådgir norske og utenlandske virksomheter, offentlige organer og kommuner, arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner, på individuell og kollektiv arbeidsrett, og prosederer saker for alminnelige domstoler og Arbeidsretten. Han er ofte benyttet som foreleser. Ev. spørsmål kan sendes: hakon.andreassen@helmr.no

Spalten er utarbeidet av:

Håkon Andreassen og Maja Elgaaen

Fravær og lønnsplikt

Spørsmål: Jeg er daglig leder i et regnskapsfirma. På grunn av voldsomt snøfall og stengte veier den siste uka kom ikke to av de ansatte seg på jobb. Jeg lurer på hva jeg skal gjøre med lønnen for de dagene medarbeiderne var fraværende? Jeg tviler ikke på at de rent faktisk ikke hadde mulighet til å komme seg på kontoret, men samtidig syns jeg ikke det er rimelig å måtte betale lønn for timene de ansatte ikke har jobbet.

En av de ansatte som nå var fraværende, uteble også flere ganger i fjor på grunn av snøkaos. Hvordan bør jeg håndtere dette?

Svar:

Lønnsplikt

Utgangspunktet er at lønn og arbeidsplikt går hånd i hånd. Møter ikke arbeidstaker på jobb, har arbeidsgiver heller ikke plikt til å betale lønn. Det er arbeidstakers ansvar å møte opp på jobb til avtalt tid, selv om vedkommende er forhindret fra å komme på arbeidsplassen som følge av ekstremvær. Du har følgelig ingen plikt til å utbetale lønn for de dagene arbeidstakerne var fraværende. Hvis lønn for den aktuelle måneden arbeidstakerne var fraværende ikke er utbetalt, kan du trekke fra dette lønnen. Hvis lønnen allerede er utbetalt, kan du forsøke å inngå en avtale med de ansatte om trekk i lønn for neste måned.

Til tross for at arbeidsgiver ikke har lønnsplikt, er det likevel mange arbeidsgivere som velger å betale lønn. Dette gjelder særlig når arbeidstakerne har fleksible arbeidsoppgaver- og tider, slik

at tapte arbeidstimer kan tas igjen ved en senere anledning eller ved hjemmearbeid.

Uteblir en ansatt gjentatte ganger på grunn av ekstremvær, bør du sammen med den ansatte prøve å finne en løsning. Kan arbeidet utføres hjemmefra, kan det være en mulighet å avtale hjemmekontor dersom arbeidstaker blir forhindret fra å komme på jobb.

Arbeidsrettslige reaksjoner

Det er klart at det er frustrerende når de ansatte ikke møter på jobb, og at det skaper problemer for virksomheten. Samtidig vil nok ikke fravær som skyldes at arbeidstaker var forhindret fra å

komme på jobb på grunn av stengte veier, forsinket kollektivtransport eller lignende berettige noen form for arbeidsrettslig reaksjon fra arbeidsgiver, slik som oppsigelse eller advarsel. Dette må være helt klart når det er tale om et engangstilfelle.

Overtid for å kompensere for tapt arbeidstid

Dersom arbeidsoppgavene hopper seg opp, og du har behov for at de ansatte arbeider ekstra, vil du antageligvis kunne kreve at de ansatte jobber overtid. Dette gjelder også ansatte som ikke var fraværende. Husk imidlertid på at du da må betale overtidstillegg til de ansatte som jobber overtid.

Ofte stilte spørsmål

I denne spalten gjengis utvalgte spørsmål som er kommet til Revisorforeningens henvendelsessystem. Revisorforeningen har etter beste evne avgitt svar basert på de konkrete saksforhold, men påtar seg ikke rettslig ansvar for riktigheten, fullstendigheten eller anvendeligheten av de svar som er gjengitt

Krav til noteopplysninger ved negativ balanseført egenkapital og tilhørende konsekvenser for revisjonsberetningen.

Kategori: Revisjon, regnskap

Spørsmål:

Ved regnskapsavleggelsen viser et selskap negativ balanseført egenkapital. Hvilken omtale av dette forholdet kreves inntatt i noteopplysningene og eventuell årsberetning, og hvordan skal revisor forholde seg til dette ved utforming av revisjonsberetningen?

Svar:

Noteopplysninger og eventuell årsberetning

Negativ balanseført egenkapital er i seg selv en indikator på usikkerhet om fortsatt drift. Det vil imidlertid også kunne være andre indikatorer på usikkerhet om fortsatt drift selv om den balanseførte egenkapitalen ikke er negativ. Det kan også være forhold som gjør at det til tross for negativ balanseført egenkapital ikke anses å foreligge usikkerhet om fortsatt drift. Det følger av [regnskapsloven § 7-1](#) at opplysninger som er nødvendige for å vurdere selskapets finansielle stilling skal gis dersom opplysningene ikke fremgår av årsregnskapet for øvrig. Negativ balanseført egenkapital bør anses for å være et slikt forhold som krever omtale.

For regnskapspliktige som ikke kvalifiserer som små foretak, krever [regnskapsloven § 3-3 a](#) en årsberetning der forutsetningene for fortsatt drift må omtales. Se også [NRS 16 Årsberetning](#) punkt 2.8. Omtalen må være konsistent med de opplysningene som inntas i note for å oppfylle kravene i regnskapsloven

§ 7-1. For små foretak krever [regnskapsloven § 7-46](#) at dersom det er usikkerhet om fortsatt drift, skal det opplyses om usikkerheten i notene.

Noteopplysning ved usikkerhet om fortsatt drift

Omtalen i notene vil ikke være tilstrekkelig dersom det bare opplyses at selskapets egenkapital er tapt eller ved at det gis generelle kommentarer knyttet til fremtidige resultatforbedringer. For at noteopplysningene skal anses tilstrekkelige må det opplyses om det er vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift og hvilke forhold som er årsaken

til dette. Notene bør inkludere forutsetninger som er vektlagt for videre drift, eventuelt tiltak som er besluttet iverksatt, og mulige konsekvenser av ulike forhold som kan inntreffe.

Noteopplysning ved negativ balanseført egenkapital uten usikkerhet om fortsatt drift

Dersom det foreligger forhold som gjør at det ikke er vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift selv om egenkapitalen i regnskapet er negativ, skal opplysningene i notene forklare dette, jf. også [NRS 8 God regnskapsskikk for små foretak](#) punkt 8.10 annet avsnitt.

Revisjonsberetningen

Ikke vesentlig usikkerhet – tilstrekkelig noteopplysninger

Når revisor vurderer at det ikke foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift og at de tilhørende noteopplysningene er tilstrekkelige, er det ikke behov for å omtale forholdet i revisjonsberetningen.

Vesentlig usikkerhet – ikke tilstrekkelige noteopplysninger

Når revisor vurderer at det foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift og at de tilhørende noteopplysningene ikke er tilstrekkelige, skal revisjonsberetningen ha en konklusjon med forbehold og beskrive at regnskapet ikke gir de nødvendige opplysningene. Se eksempel M8 i eksempelsamlingen og ISA 570.23.

Vesentlig usikkerhet – tilstrekkelige noteopplysninger

Når revisor vurderer at det foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift og at de tilhørende noteopplysningene er tilstrekkelige, skal revisjonsberetningen ha et eget avsnitt hvor forholdet omtales og med overskrift Vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift. I dette avsnittet skal det vises til noteopplysningene som omtaler forholdet, og det skal opplyses om at forholdet ikke har noen betydning for konklusjonen om årsregnskapet. Se eksempel P2 i eksempelsamlingen og ISA 570.22.

Tapt egenkapital og omtale i revisjonsberetningen

Revisjonsberetningen skal normalt ikke ha et presiseringsavsnitt hvor det angis

at egenkapitalen er tapt, og omtalen i revisjonsberetningen skal være i henhold til kravene ovenfor. I helt spesielle situasjoner kan det være relevant å inn ta en presisering som viser til omtale i note når styret har gitt tilstrekkelige opplysninger og det ikke anses å være vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift.

Regnskapet er avlagt under forutsetning om fortsatt drift – revisor mener det ikke er grunnlag for fortsatt drift

I de få tilfellene hvor revisor vurderer at bruk av forutsetning om fortsatt drift er uriktig, skal revisor avgi en revisjonsberetning med negativ konklusjon som angitt i ISA 570.21.

Jobb og helse

I denne spalten vil medarbeidere i Bwell Norge AS komme med tips og besvare korte spørsmål om jobb og helse. Bwell har utviklet helsefremmende verktøy for å forebygge stress, øke aktivitet og redusere tretthet på arbeidsplassen. Bidraget i denne utgaven er utarbeidet av Rikke Gudim, mental trener i Bwell Norge AS.

Spalten er utarbeidet av:

Mental trener
Rikke Gudim
Bwell Norge AS

Enkel restitusjon i hverdagen!

Kroppen vår er skapt for en balanse mellom aktivitet og avslapning, men i dagens prestasjonsfokuserede samfunn som i stor grad preges av jag, tilgjengelighet og stress, kommer dette ofte ut av balanse.

Stress er en normal del av livet og er positivt og nødvendig i små mengder – det gjør oss nemlig skjerpert, og vi presterer ofte bedre. Kjenner vi derimot på mye stress over tid, kan det gå kraftig ut over hverdagen. Ofte kan dette sette seg som fysiske spenninger i kroppen, som nakke og skuldre eller hodepine.

Da gjelder det å lytte til kroppen og kjenne etter hva den trenger akkurat nå, for å restituere – for å finne tilbake til en optimal balanse, hvor du kjenner på ro og velvære.

Hva skal da til for at du klarer å regulere ned spenninger i kroppen og hente deg inn igjen?

Progressiv avspenning

Avspenning kan gjøre underverker. Progressiv avspenning er en teknikk der du spenner flere muskler i kroppen samtidig i noen sekunder for så å slippe opp. Dette kan du gjøre av og på i et par minutter. Målet er å øke bevisstheten for spenning i kroppen, og lære å slappe av i muskulaturen. For å få mest mulig

ut av øvelsen må du ha fokus på én muskelgruppe av gangen.

Ligg på et rolig sted på gulvet, eller en sofa og start med å spenne en bestemt muskel i 7–8 sekunder. Slipp deretter opp i 10–15 sekunder. Pusten er en viktig komponent her, så sørg for å ta jevne og lange pustedrag. Selve øvelsen kan vare i ca. 5–10 minutter, og det anbefales å øve jevnlige ca. 1–2 ganger i uken.

Med denne øvelsen kan du frigjøre så godt som all spenning du føler i kroppen

Progressiv avslapning er en teknikk der du spenner flere muskler i kroppen samtidig i noen sekunder for så å slippe opp.

din i løpet av noen få minutter – og den kan hjelpe deg med å føle deg roligere og mer avslappet.

Hensikten med den progressive avslapningen er å gjøre kroppen og hodet oppmerksom på forskjellen mellom det å være spent og avspent.

Avspenning kan praktiseres nesten hvor som helst og når som helst.

Rett oppmerksomheten mot det positive

Når det er tankene som tar for stor plass, er fokus på takknemligheten sikker kilde til positive og gode følelser. Når vi retter oppmerksomheten vår på det vi setter pris på akkurat nå, fungerer det nesten som en superkraft for hjernen vår.

Hvordan vi starter dagen, er på mange måter grunnlaget for hvordan dagen vil bli. Jeg har stor tro på å lage meg en god dag, ved å stille det riktige spørsmålet.

Når hjernen vår får et spørsmål, vil den alltid prøve å finne et svar. Derfor kan det være en god idé å starte dagen med å spørre; Hva gleder jeg meg til i dag?

En varm kopp kaffe, en deilig frokost – eller kanskje en tur med en venn. Vi kan alltid finne noe å glede oss over, så lenge vi retter oppmerksomheten dit.

En annen metode er at du tenker på minst tre positive ting som har skjedd i løpet av dagen. Skriv dem gjerne ned. Det kan være små eller store ting, alt fra et smil fra en fremmed, nydelig vær, en god klem fra en du er glad i eller hva som helst annet du setter pris på.

Når vi er til stede i takknemligheten, retter vi oppmerksomheten bort fra det negative og det som skaper indre uro. For vi mennesker kan umulig ha fokus på flere ting samtidig. Denne øvelsen er derfor noe vi må trene på, rett og slett for å hjelpe hjernen med å speide etter ting å være takknemlig for. Når vi over

på dette, vil belønningshormonet dopamin skilles ut – og du vil mest sannsynlig kjenne på økt lykke, tilfredshet og ro.

Gjør dine gleder enkle

Ifølge forskning kan det å praktisere takknemlighet bidra til å redusere stressnivåer, symptomer på depresjon og angst, øke søvnkvaliteten, empati og vår mentale robusthet. Andre studier viser at en takknemlighetsdagbok kan redusere blodtrykket med 10 % og gjøre oss mer motstandsdyktige mot traumer og stressende hendelser.

Disse mentale verktøyene kan enkelt innarbeides i din hverdag – og best av alt – de koster ingen ting samtidig som helsegevinsten er stor. Start i dag og tren så ofte du kan, helt til det blir en vane.

Vi vil avslutte med et fint sitat fra en ukjent kilde. «Kunsten å være lykkelig, består i at man gjør sine gleder enkle».

Kunstig intelligens i revisors hverdag

Artikkelen er den første i en serie om bruk av kunstig intelligens i Revisjon og Regnskap. Artikkelsen skal gi kunnskap om og veiledning i praktisk bruk av «KI».

Del I:

Kunstig intelligens i revisors hverdag

Statsautorisert revisor
og siviløkonom
Leon Emil Dyb
Rådgiver i Revisorforeningen

I en verden hvor samtalen rundt kunstig intelligens (KI) stadig blir mer høyløst, inviterer denne artikkelen til en praktisk forståelse av teknologien som transformerer vår profesjonelle hverdag. Vi utforsker hvordan KI, fra algoritme-baserte konteringsforslag til avanserte chatboter, kan øke effektiviteten og kvaliteten på arbeidet til revisorer og regnskapsførere.

Med et kritisk blikk på personvern og etikk, gransker vi hvordan man kan navigere i dette landskapet med forsiktighet, samtidig som vi ser på praktiske applikasjoner av KI i alt fra tekstbehandling til revisjonsberetninger. Innledningen er «naturligvis» skrevet av ChatGPT-4.

Hva er kunstig intelligens?

Mange forbinder KI med «maskinlæring». Maskinlæring innebærer at KI gjennom algoritmer automatiserer læringsprosesser, og ser etter innsikt, mønstre og sammenhenger uten eksplisitt å ha blitt programmert til å ha akkurat denne kunnskapen. Det norske akademis ordbok definerer kunstig intelligens som en maskins evne til å simulere intelligent adferd for å kunne besvare spørsmål, utføre regneoperasjoner, lage prognoser eller lignende. Med andre ord omfavner kunstig intelligens teknologier vi for lengst har blitt kjent med og i mange tilfeller komfortable med.

KI representerer en revolusjon innen teknologi som har stor innflytelse på oss, enten det gjelder semi-spontane forespørsler til iPhone's «Siri», selvkjørende biler eller chatboter som kan fremstå som allvitende og utømmelige kilder for kunnskap og innsikt. Ved å ha grunnleggende forståelse om hva KI er, kan vi gjøre bedre vurderinger av hvordan teknologien kan brukes til å øke effektivitet og kvalitet i arbeidet vårt. Den nye skattemeldingens «dulting», algoritme-baserte konteringsforslag til ferdiginnleste fakturaer og automatisert dataanalyse kan være eksempler på kunstig intelligens. Selv om KI kan virke som noe komplekst, diffust eller et snerrent moteord, er realiteten at det påvirker livene våre i større eller mindre grad, har allerede gjort det i mange år og vil påvirke oss i enda større grad i årene fremover.

Nødvendige forbehold

Før vi ser videre på fordeler og praktiske nytteområder for KI i arbeidshver-

dagen er det, uten å gå inn i det som kunne vært en omfattende drøftelse om etikk, moral og transparens, nødvendig å minne om forhold som brukerne av KI bør reflektere over – enten bruken skjer i egenregi eller i form av tiltak og praksis som innføres i hele bedriften.

Eksempler på kunstig intelligens

Chatboter: ChatGPT, Bing Chat, BARD, Chatsonic, Perplexity AI

Analyse: Tableau, Polymer

Bildegenerering: DALL-E, Bing Image Creator, Playground AI

Planlegging: Motion AI, Clockwise

Noen av tjenestene over krever abonnement.

Personvern og taushetsplikt

Først og fremst er det viktig å stille kritiske spørsmål før opplysninger gis til et KI-system som delvis bygger på informasjonen den blir «matet» med. Informasjonen blir en del av databasen som for eksempel ChatGPT bygger sine svar på, med andre ord offentlig tilgjengelig informasjon. For sensitive eller taushetsbelagte opplysninger om revisjonskunder kan dette medføre brudd på revisors taushetsplikt og personvernlovgivning for øvrig. Slike opplysninger kan med andre ord ikke ukritisk overgis til systemer der det er usikkerhet til videre bruk, eventuelt der det medfører brudd på revisors taushetsplikt. En del problemstillinger som gjelder taushetsplikt i møte med KI, der man ikke selv kontrollerer dataene som overleveres, kan unngås ved å anonymisere opplysningene.

Kildekritikk

KI-enes natur og behovet for sunn fornuft er en viktig grunn til at revisorer ikke kommer til å bli arbeidsledige, tross en stadig mer digitalisert verden. Enhver form for KI, som vi kjenner den i dag, vil gi en tilbakemelding basert på reglene og begrensningene den er pålagt, samt informasjonen den har fra før. Det kan være at disse forutsetningene ikke er tilpasset formålet KI-en brukes til, og det kan føre til halvgode eller rett og slett gale svar. Det er derfor viktig å være kritisk til svarene som mottas. For revisjonsformål er det heller ikke nødvendigvis slik at KI-en du har bedt om hjelp fra er oppdatert med siste versjon av relevant lovverk, standarder eller andre kilder.

En litt mer effektiv dag ved bruk av KI

De praktiske bruksområdene, særlig innen tekstbehandling og tilhørende oppgaver, er nesten bare begrenset av egen oppfinnsomhet. I det videre tas det utgangspunkt i hvordan chatboter som ChatGPT, Bing Chat og BARD kan brukes som personlig assistenter for å løse oppgaver og effektivisere arbeidet ditt. Som med de fleste andre verktøy vi tar i bruk, vil utbyttet øke i takt med hvor kjent du er med verktøyet.

Tekstbehandling

Store mengder tekst produseres i imponerende hastighet av mange av de tilgjengelige KI-ene, og dette er et av de fremste og mest opplagte områdene hvor det kan være tid å spare, samtidig som resultatet kan bli bedre. Har du for eksempel skrevet en artikkel til siste nummer av Revisjon og Regnskap og vil kvalitetssjekke innholdet, sørge at det er god grammatisk setningsoppbygging, hensiktsmessig tekstinndeling som gir behagelig lesning, og at teksten for øvrig har god logisk sammenheng, kan du spørre KI om følgende:

«Teksten under er skrevet til (anledning), og målgruppen er (beskrivelse av målgruppen). Se over teksten og gi meg tilbakemeldinger på grammatikk og logisk inndeling. Pass på at jeg ikke gjentar meg selv for mye:»
(lim inn tekst)

Nøyaktig hvordan tilbakemeldingen gis kan variere, men ofte vil den være

punktvis og/eller nummerert. Om tilbakemeldingen ikke treffer, og justeringer er nødvendig, kan du forsøke å justere tilbakemeldingen slik:

«Gi meg en ny tilbakemelding. Vær mer kritisk. Legg mer/mindre vekt på (...)»

Opgaver som referatskriving, renskrivning og sortering av notater samt å lage sammendrag av lengre tekster er andre nyttige måter å ta i bruk KI på. Hvem har for eksempel ikke opplevd å stille til et møte der det viser seg at deltakerne etter forrige møte hadde ulik oppfatning av hva som skulle skje videre? Har du adgang og tillatelse til å transkribere digitale møter (en annen form for KI) kan du be KI om å oppsummere hva som har blitt diskutert, hvem som tar ansvar for hvilke arbeidsoppgaver videre, og når oppgavene skal være ferdigstilte. Du kan også be KI vurdere om det er noen uklarheter som burde avklares før du går videre.

KI fungerer bra til arbeidsoppgaver som referatskriving, renskrivning og sortering av notater samt å lage sammendrag av lengre tekster. (Illustrasjonen er laget ved bruk av nettsiden: <https://playgroundai.com/>)

Revisjonsberetninger

Iblant er det vanskelig å finne de rette ordene når revisjonsberetninger skal skrives. Et kjent eksempel for mange er beretninger der «konklusjon om forbehold» med fordel kunne hatt en klarere sammenheng med innholdet i «grunnlag for konklusjon om forbehold». Kan det være verdt tiden å be KI om bistand, om ikke en annen partner er tilgjengelig for øyeblikket og materien er noe overveldende?

«Jeg er revisor for et selskap som driver med (...) der vi skal avgi en revisjonsberetning med forbehold. Vurder teksten under. Gir avsnittet «grunnlag for konklusjonen med forbehold» en rimelig begrunnelse for avsnittet «konklusjon med forbehold»?»

(lim inn tilstrekkelig anonymiserte avsnitt fra revisjonsberetningen, med overskrifter som gjør det mulig for KI-en å gjøre vurderingen)

Oppslagsverktøy

KI kan også benyttes som mer personlige oppslagsverktøy. I møte med enkelte komplekse problemstillinger kan det være hensiktsmessig å bruke KI for å se om dens vurdering av relevante revisjonmessige, regnskapsmessige eller selskapsrettslige vurderingsmomenter sammenfaller med dine egne. Databasen til mange av KI-ene omfatter for eksempel en omfattende samling av fagartikler, veiledninger og implementeringsguider i tillegg til revisjonsstandardene. I denne sammenheng er profesjonell skepsis viktig. Det kan blant annet være at databasen ikke er oppdatert med nye standarder, eller KI-en kan ha vanskeligheter med å skille mellom amerikansk og norsk revisjonspraksis, som kan variere til tross for ISA-ene. Ved slik bruk anbefales det å be om og oppsøke de opprinnelige kildene.

Planlegging og organisering

Det finnes KI-er som er rendyrkede planleggings- og organiseringsverktøy med integrasjon til din kalender, som

Motion AI og Clockwise. De organiserer kalenderen din, hjelper deg å prioritere, og lar deg ikke glemme en oppgave når den er registrert. Om du ikke har fått gjort oppgaven innen den avsatte tiden, flyttes oppgaven til en ny åpning i kalenderen.

De tekstbaserte KI-ene kan også være verdifulle planleggingsverktøy, enten du skal planlegge et større eller mindre arrangement, ønsker å bryte ned et prosjekt eller en oppgave i en overkommelig oppgaveliste, eller har en rekke oppgaver som skal fordeles mellom teammedlemmer, og ikke vet hvilken ende du skal starte i. Her skiller chatbotene seg fra søkemotorene ved at du fortløpende får tilpasset detaljnivå etter behov.

«Jeg skal holde et seminar fra kl. 9-16 for bedriften jeg jobber i. Innholdet

består av tre ulike emner (emne 1, emne 2 og emne 3) og lunsj. Lag en agenda for dagen, og gi meg en utfyllende liste over hva jeg burde ta hensyn til.»

Excel og koding

Excel er et kjært arbeidsredskap for mange av oss. Også her kan KI hjelpe oss, enten det gjelder å lage formler for komplekse beregninger eller kontrollere formler som av uforståelige grunner ikke fungerer som de skal. Eksemplene under fungerer som oftest bra. Vil du ha en mer spesifikk formel, må du oppgi hvilke celler du har beregningsgrunnlaget ditt i:

«Lag en Excel-formel for å utføre en nedskrivningstest på en eiendel med kontantstrømmer 9 år frem i tid og en kontantstrøm i år 10 som det skal beregnes en terminalverdi av.»

KI kan også hjelpe oss med Excel, enten det gjelder å lage formler for komplekse beregninger eller å kontrollere formler som av uforståelige grunner ikke fungerer som de skal. (Illustrasjonen er laget ved bruk av nettsiden: <https://playgroundai.com/>).

«Denne Excel-formelen fungerer ikke. Forklar hva som går galt her:»
(lim inn formel)

Erfaringsmessig bør du ikke stole blindt på kalkulatorfunksjonen til enkelte av de språkbaserte KI-ene. Trenger du derimot bistand til VBA-koding for å få Excel-makroen til å fungere som ønsket, eller jobber du med andre kode-språk, er dette et landskap der KI-enes logiske oppbygning, nøyaktighet og evne til å bryte ned det komplekse og omfattende kommer til sin rett.

Avslutningsvis kan det være hensiktsmessig å minne om at man i en hektisk hverdag også kan bruke KI til å:

- planlegge middager og lage ukemesnyer med tilhørende handleliste.
- lage treningsplaner, og / eller be om øvelser for f.eks. stive kontorskuldre
- foreslå fritidsaktiviteter innen gitte rammer
- planlegge korte og lengre reiser, med reiseplan og pakkelliste

I tiden fremover vil vi i revisjon og andre profesjonelle sammenhenger

komme til å se en betydelig økning i bruk av KI, eksempelvis ved kontinuerlig revisjon av alle transaksjoner, risikovurderinger basert på sanntidsinformasjon, og KI-overvåking av revisjonsfilen som varsler om potensielle røde flagg. Foreløpig må mange av oss nøye oss med å gjøre hverdagen *litt* enklere.

Bærekraftsrevisor informerer

I denne spalten om bærekraftsrapportering – Bærekraftsrevisor informerer – vil vi holde deg oppdatert på den regulatoriske utviklingen, og gi innblikk i aktuelle temaer. Her vil du også bli oppdatert om arbeidet Revisorforeningen gjør innen feltet bærekraftsrapportering og attestasjon av rapporteringen.

Bærekraftsrapportering året 2023

De regulatoriske rammene for bærekraftsrapportering er i stor endring. I denne artikkelen tar vi sikte på å gi en oppsummering av de viktigste nyhetene i året som har gått.

Siviløkonom/MBA finans
Kjersti Okstad Kirkeby
Fagdirektør selskapsrapportering og bærekraft, Revisorforeningen

Cand.merc.
Carl-Emil Akselberg
Rådgiver bærekraft, Revisorforeningen

Statsautorisert revisor og siviløkonom
Sissel Riise
Rådgiver selskapsrapportering og bærekraft, Revisorforeningen

Omfanget av eksisterende og kommende rapporteringskrav i kombinasjon med frivillige rammeverk og standarder kan være overveldende. Artikkelen berører ikke eventuell utvikling i frivillige initiativer og rammeverk.

Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) – NOU 2023:15

CSRD trådte i kraft i EU 5. januar 2023, og skal gjennomføres i medlemslandenes lovgivning innen 18 måneder, altså innen juli 2024. Verdipapirlovutvalget

la frem sin utredning om gjennomføring i norsk rett i mai 2023. Det er ventet at Norge innfører reglene om pliktig bærekraftsrapportering i tråd med tidslinjen EU angir. Det gir en trinnsvis innføring av lovreglene over tre år, fra og med 2024.

I [NOU 2023:15](#) foreslås endrede lovregler i regnskapsloven, revisorloven, verdipapirhandeloven, samt noen andre. CSRD innfører krav om attestasjon av bærekraftsrapportering. Utvalget foreslår å åpne for at bærekraftsrapporteringen kan attesteres av en alter-

nativ tilbyder av attestasjonstjenester som ikke er revisjonsforetak.

Mange vil hevde at gjennomføringen av CSRD i Norge er den mest omfattende endringen av selskapsrapporteringen siden innføringen av IFRS.

European Sustainability Reporting Standards (ESRS)

De overordnede kravene til rapportering vil fortsatt fremgå av nasjonalt regelverk som gjennomfører direktivet. I tillegg skal de europeiske standardene

for bærekraftsrapportering (European Sustainability Reporting Standards, ESRS) fastsettes i delegerte rettsakter i form av forordninger som blir bindende for alle EU- og EØS-land. Standardene utvikles av European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG). EFRAG har samarbeidet med – og hentet inspirasjon fra både anerkjente internasjonale retningslinjer som FNs veiledende prinsipper og OECDs retningslinjer, samt frivillige initiativer som GRI og TCFD. De sektorovergrepene ble endelig vedtatt i EU-kommisjonen 31. juli 2023. De består av to generelle og ti temabaserte standarder innen E, S og G. EFRAG arbeider videre med bransjespesifikke standarder og standarder for små og mellomstore virksomheter.

Lov om bærekraftig finans – offentliggjøringsforordningen og taksonomiforordningen

Lov om bærekraftig finans trådte i kraft i Norge 1. januar 2023. Loven gjennomfører taksonomiforordningen og offentliggjøringsforordningen. Rapporteringspliktene etter taksonomiforordningen gjelder i første omgang for store foretak av allmenn interesse med mer enn 500 ansatte. Når CSRD gjennomføres i Norge og trer i kraft, vil taksonomirapportering bli pliktig for alle selskap innenfor virkeområdet av CSRD i Norge. Taksonomiforordningen er i stadig utvikling i EU.

Åpenhetsloven

Formålet med åpenhetsloven er å fremme virksomheters respekt for grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold, samt å sikre publikum innsyn i foretakenes håndtering av disse forholdene. Pliktene gjelder store og øvrige foretak etter regnskapsloven. 30.06 2023 var første gang norske foretak måtte offentliggjøre sin redegjørelse etter åpenhetsloven. Forbrukertilsynet har fått mandat til å gjennomføre tilsyn med rapporteringen fra berørte foretak. Tilsynsvirksomheten startet høsten 2023, men Forbrukertilsynet har uttalt at de i hovedsak

vil legge seg på en veiledende linje det første året.

De atferdsorienterte pliktene i åpenhetslovens §4 har klare likhetstrekk med det europeiske aktsomhetsdirektivet, CSDDD (se kommende regulering). Med tanke på redegjørelsesplikten, er det også klare likehetstrekk med CSRD. Det er uklart hvordan åpenhetsloven blir påvirket av gjennomføringen av disse direktivene.

Lov om offentlige anskaffelser

Offentlig sektor kjøper varer og tjenester for rundt 740 milliarder kroner i året (SSB 2023). Som en anerkjennelse av sektorens betydelige klima- og miljøpåvirkning, har regjeringen foreslått å skjerpe kravene som stilles til vekting av nettopp disse hensynene i offentlige anskaffelser.

Endringene innebærer at klima- og miljøhensyn som hovedregel *må* vektas med minimum tretti prosent i offentlige anskaffelser. Loven vil tre i kraft fra 1. januar 2024. DFØ har utarbeidet et førsteutkast til veileder for de nye reglene. Fristen for tilbakemelding var 8. november og det er forventet at veilederen vil bli publisert i uke 50 på www.anskaffelser.no

Likestillings og diskrimineringsloven – aktivitets- og redegjørelsesplikten

Det ble innført en forsterket aktivitets- og redegjørelsesplikt i likestillings- og diskrimineringsloven i 2020. Den ble første gang gjort gjeldende for årsrapporter som ble publisert i 2021. Aktivitets- og redegjørelsesplikten er en plikt for alle arbeidsgivere til å jobbe aktivt for likestilling og ikke-diskriminering.

Det har ikke vært ny utvikling i dette lovverket i 2023, men i forbindelse med at CSRD nå skal gjennomføres, er det aktuelt å se på sammenhengen mellom disse to regelverkene. Rapporteringskravene som følger av den sosiale pilaren i ESRS/CSRD har mange likhets-

trekk med redegjørelsesplikten i likestillingsloven. Det blir nødvendig og viktig å oppnå god samordning mellom disse regelverkene for å forenkle rapporteringsbyrden for næringslivet, uten at dette går på bekostning av det viktige arbeidet med likestilling hos norske arbeidsgivere.

Kommende lovkrav og standarder

EU-høring om justering av størrelsesgrenser i regnskapsdirektivet

Finansdepartementet foreslår økning av grensene for små foretak i regnskapsloven og økning av grensene som er foreslått for pliktig bærekraftsrapportering. Bakgrunnen er EU-kommisjonens gjennomføring av inflasjonsjustering av grensene i regnskapsdirektivet. Høringsfristen på Finansdepartementets forslag er 29. november 2023. Kombinasjonen av inflasjonsjustering og svak kronekurs gjør at terskelverdiene for salgsinntekter og balansesum for små foretak i regnskapsloven må økes betydelig. Det samme gjelder de terskelverdiene som Verdipapirlovutvalget har foreslått for store foretak med plikt til å utarbeide bærekraftsrapportering.¹

Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD)

CSDDD har som formål at foretak må gjennomføre miljø- og sosial due diligence gjennom hele verdikjeden. Direktivet har flere likhetstrekk med åpenhetsloven, men strekker seg lenger ved at det også omhandler miljø- og virksomhetsstyring (governance). Under CSDDD må selskapene identifisere mulige risikoer og iverksette tiltak for å redusere disse risikoene. Regelverket stiller også krav om faktiske tiltak der hvor det er identifisert brudd.

Det er forventet at det i EU blir enighet om en endelig lovtekst i starten av 2024. Regelverket vil omfatte både selskaper som opererer i EU og selskaper som har

¹ Denne artikkelen angir de foreslåtte grensene fra høringsnotatet: <https://www.revisorforeningen.no/fag/nyheter/okte-storrelsesgrenser-regnskapsloven/>

tilhørighet til EU. Terskelgrensene vil relatere seg til antall ansatte og salgsinntekter og forventes å bli harmonisert med terskelverdiene i CSRD.

Til tross for at regelverket ikke er endelig, kan foretakene som forventer å bli omfattet, starte arbeidet med å kartlegge verdikjeden, hvilke samarbeidspartnere som benyttes og hvilke politiser som foreligger.

ISSA 5000

Ved innføring av CSRD i Norge blir det lovpålagt attestasjon av bærekraftsrapportering. I første omgang vil arbeidet utføres med moderat sikkerhet før det i 2028 vil bli en overgang til betryggende sikkerhet. Attestasjon av bærekraftsrapportering forventes i første omgang å utføres i samsvar med ISAE 3000 og ISAE 3410, som pr. i dag utgjør god revisjonsskikk. IAASB jobber for tiden

med en ny standard knyttet til attestasjon av bærekraftsinformasjon, ISSA 5000. Standarden bygger på ISAE 3000 og vil dekke uttalelser med moderat eller rimelig sikkerhet. Standarden er forventet vedtatt i slutten av 2024 og deretter normalt 18 måneders implementeringstid. Det er forventet at standarden blir den gjeldende i EU.

Kryssordforfatter: Rolf Bangsæid

Svar på kryssordet finner du på side 45

Finansavtaleloven

– viktige avklaringer

Siden finansavtaleloven trådte i kraft er det fastsatt forskrifter til loven, det er avgitt tolkningsavklaringer som klargjør bestemmelser i loven og det er kommet enkelte retts- og nemdavgjørelser av prinsipiell betydning. I denne artikkelen settes fokus på viktige avklaringer som har kommet (og ikke kommet) etter at vår forrige artikkel om loven ble skrevet i Revisjon & Regnskap nr. 1 2022.

Senioradvokat
Stian Advocaat Endre
Advokatfirmaet Wiersholm

Advokatfullmektig
Rebecca Molyneux
Advokatfirmaet Wiersholm

Ny finansavtalelov – lov 18. desember 2020 nr. 146 om finansavtaler – (heretter «finansavtaleloven» eller bare «loven»), trådte i kraft 1. januar 2023 og i Revisjon & Regnskap nr. 1 2022 skrev vi om sentrale endringer som ville bli innført med den nye loven. Artikkelen tok for seg lovens systematikk og virkeområde, tjenesteyters plikter, adgangen til å endre kredittavtaler, samt digital kommunikasjon og ansvar ved misbruk av elektronisk signatur. Vår forrige artikkel ble skrevet før loven trådte i kraft. I denne artikkelen har vi ikke til hensikt å gi en ny redegjørelse for loven som sådan.

Overordnet om finansavtaleloven

Den nye finansavtaleloven gjennomfører de privatrettslige delene av EUs reviderte betalingstjenstedirektiv, betalingskontodirektivet og boliglånsdirektivet.¹ Loven viderefører og innfører også norske reguleringer uten direktivforankring. Samlet sett representerer loven en nokså kraftig modernisering av norsk finansavtalerett.

Et uttalt formål med loven er å bidra til god balanse mellom tjenesteyteren og kunden. Dette innebærer, ifølge Justisdepartementet, et sterkere forbrukervern, med en tydeliggjøring av forbrukerens rettigheter og tjenesteyterens plikter.²

Kredittvurderinger

I forrige artikkel skrev vi bl.a. om tjenesteyters veiledningsplikt, forklaringsplikt og kredittvurderingsplikt.

Veiledningsplikten innebærer i korte trekk at kunden «etter behov» skal *veiledes* i valget mellom ulike produkter og tjenester.³ Forklaringsplikten innebærer i korte trekk at kredittytter skal gi kunden *tilstrekkelige og tilpassede forklaringer* om kredittavtalens viktigste egenskaper, inkludert informasjon om betydningen av eventuelle tilleggsvilkår og konsekvenser av mislighold. Forklaringene skal sette kunden i stand til å vurdere om avtalen passer for vedkommende kundes behov og økonomi.⁴

Kredittvurderingsplikten innebærer at kredittytter skal vurdere kundens kredittverdne basert på opplysninger om kundens økonomiske situasjon, herunder inntekt, eiendeler, utgifter og andre økonomiske forpliktelser.⁵ Her har det kommet viktige presiseringer i forskriften til loven.

Trafikklysmodellen

Resultatet av kredittvurderingen skal presenteres til kunden eller kausjonisten ved bruk av kategoriene grønn, gul eller rød.⁶ Kategoriene er ment å reflektere risikoen for at kunden ikke kan overholde sine forpliktelser etter avtalen, og kundens evne til å håndtere en vesentlig økning i renten (hvor grønn innebærer liten risiko, gul liten eller akseptabel risiko og rød uakseptabel risiko). Ved plassering i rød kategori vil normalt avslagsplikten inntre.^{7,8}

1 Det reviderte betalingstjenstedirektivet 2015/2366/EU (PSD2), Betalingskontodirektivet 2014/92/EU (PAD) og Boliglånsdirektivet 2014/17/EU (MCD).

2 Prop. 92 LS (2019-202) side 10.

3 Finansavtalelovens veiledningsplikt gjelder imidlertid ikke for investeringstjenester omfattet av verdipapirhandeloven – ettersom tilsvarende allerede er (strengere) regulert der.

4 Finansavtaleloven §§ 5-1 og 6-1.

5 Finansavtaleloven §§ 5-1 og 6-1.

6 Finansavtalelovens forskrift § 5-1 (5).

7 Avslagsplikten innebærer at kredittytter ikke kan inngå avtale om kreditt dersom det er usannsynlig at kunden har tilstrekkelig evne til å oppfylle forpliktelsene etter avtalen, jf. ny finansavtalelov § 5-4 (1). Dersom risikoen for at kunden ikke kan overholde sine forpliktelser etter avtalen ikke er akseptabel, må dette normalt også innebære at det er usannsynlig at kunden har tilstrekkelig evne til å oppfylle sine forpliktelser etter avtalen.

8 Krav til å formidle resultatet av kredittvurderingen i henhold til trafikklysmodellen gjelder ikke for kre-

Trafikklysmodellen viser kundens evne til å håndtere en vesentlig økning i renten. Grønn innebærer liten risiko, gul liten eller akseptabel risiko og rød uakseptabel risiko.

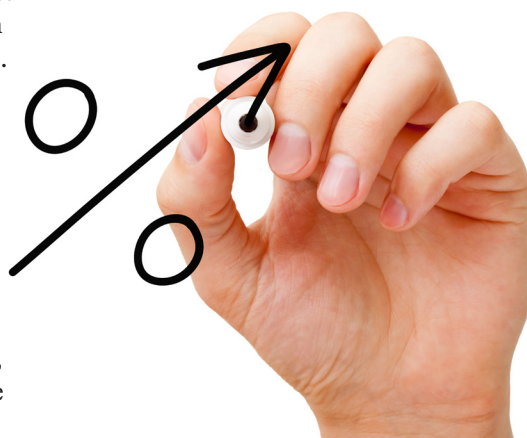
Formålet med trafikklysmodellen er å gi kundene et grunnlag for å forstå risikoen knyttet til å benytte seg av innvilget kreditt. Resultatet av kredittvurderingen er ikke nødvendigvis avgjørende for svaret på kredittsøknaden, og dermed kan resultatet av kredittvurderingen være at kunde er klassifisert i grønn kategori, samtidig som kredittsøknaden avslås. Det er ingen begrunnelsesplikt for avslag på kredittsøknader,⁹ men det kan i slike situasjoner være naturlig at banken formidler at det ikke er noen direkte sammenheng mellom kredittvurderingen og avslaget, da det kan virke ulogisk for kunden å få avslag.

Renteendring på terminlån

Den nye finansavtaleloven videreførte ikke tjenesteyters adgang til ensidig å endre kredittavtaler til kundens ugunst. Etter loven kreves nå en *endringsavtale*, i form av aktivt eller passivt kundesamtykke, for at vilkårene i avtalen skal kunne endres til skade for kunden.

Tidsubestemte kredittavtaler

Et svært praktisk endringsønske for kredittgiver er å øke renter, gebyrer eller andre kostnader ved kreditten. Når det gjelder *tidsubestemte* kredittavtaler (slik som kredittkort og andre rammeavtaler), følger det direkte av loven at det avtales at kredittgiver har rett til å si opp avtalen med to måneders varsel så lenge det foreligger «saklig grunn». Kundens manglende aksept til en renteøkning vil normalt være en saklig grunn

Den nye finansavtaleloven videreførte ikke tjenesteyters adgang til ensidig å endre kredittavtaler til kundens ugunst. For å endre i vilkårene i kredittavtaler til skade for kunden kreves nå en *endringsavtale*, i form av aktivt eller passivt kundesamtykke.

for oppsigelse. Ved oppsigelse bringes kreditten til forfall.¹⁰

Terminlån med fastsatt løpetid

Det som ikke kommer tydelig frem av loven er om kredittgiver har en tilsvarende rett til å si opp en tidsbestemt kredittavtale, altså terminlån med fastsatt løpetid (typisk boliglån), ved kundens manglende aksept av endringen, for eksempel renteøkning.

Her er lovteksten taus. Det er også uttalelser i forarbeidene som tilsier at avtalen da skal løpe videre uten endringene. Loven kan ikke fravrikes til skade for forbrukere. I fravær av en autoritativ tolkningsuttalelse var det derfor uklart om forbrukere med terminlån i praksis hadde en reservasjonsrett knyttet til økning av renter, gebyrer og andre kostnader, altså, til å kunne si til banken; «høyere rente? nei takk».

En rettstilstand hvor kredittgiver ikke har anledning til å forhøye utlånsrenten, ville vært samfunnsøkonomisk krevende. Kredittgiver ville sittet alene med risikoen for økningen i egne innlånskostnader (økt styringsrente m.m.). I en slik situasjon ville kredittgiver enten måtte avtale (høy) fastrente eller såkalt referanserentelån (referanserente pluss margin) – hvor nominell rente følger syklus i referanserenten.

For å rydde bort usikkerheten, ba Finans Norge om en tolkningsavklaring fra Justisdepartementet. Tolkningsavklaringen kom 9. september 2022. I korte trekk fastslo Justisdepartementets lovavdeling at kreditor, også for tidsbestemte avtaler (terminlån) har adgang til å avtale i kredittvilkårene at renter senere kan *foreslås* endret til forbrukers ugunst, og at dersom ikke kunden samtykker til endringen, vil dette kunne innebære en saklig oppsigelsesgrunn som bringer lånet til forfall. Slik loven er utformet, er ikke den rettslige begrunnelsen helt intuitiv, men resultatet er etter vår mening fornuftig.

dittavtale der en kommune er kredittgiver, jf. finansavtaleforskriften § 5-1 (7).

⁹ Finansavtaleloven §§ 5-3 (4) og 6-1 (3).

¹⁰ Finansavtaleloven § 5-14.

Saklighetskrav ved renteøkning

Justisdepartementets tolkningsuttalelse har gitt rettsavklaring knyttet til bankers adgang til å avtale renteøkning også på terminlån. Et forslag fra banken om endring i avtalen til kundens ugunst, og ikke minst en senere oppsigelse om endringen ikke godtas, må likevel være saklig begrunnet.

Bankene blir jevnlig kritisert i media for å være for raske med å sette opp utlånsrenten ved økte innlånskostnader, uten at renten settes tilsvarende ned ved senere reduksjon i innlånskostnader. I en ganske fersk dom konkluderte lagmannsretten med at en bank (ved et terminlån med flytende rente), ikke hadde rett til å sette opp renten grunnet økt styringsrente når ikke renten ble satt tilsvarende ned da styringsrenten gikk ned.¹¹ Resultatet i dommen var nokså konkret begrunnet i avtalevilkårene som sa at banken som utgangspunkt skulle sette renten tilsvarende *ned* når forholdene som begrunnet rentehvingen er bortfalt.

Tilstrekkelig med skjønsmessig renteøkning

Vanligvis vil bankens kredittvilkår ha en standardformulering hvor det presiseres hva som utgjør saklig grunn til renteøkning, for eksempel at renten kan foreslås endret når dette er saklig begrunnet ut fra bl.a. «pengemarkedsrenten», «hensynet til kredittgivers inntjeningssevne på sikt», eller «endringer i bankens innlånskostnader», mv. Spørsmålet er om slik skjønsmessig angivelse av hva som begrunner renteøkning, er i tråd med EU-retten. EFTA-domstolen er i to saker sendt inn fra domstolene på Island,¹² bedt om å klargjøre hvilke rettslige rammer som gjelder etter EUs boliglånsdirektiv og forbrukeravtaledirektiv.

I korte trekk skal EFTA-domstolen ta stilling til om direktivene forbyr standardvilkår som gir bankene en skjønns-

messig renteøkningssadgang grunnet vagt definerte markedsforhold, styringsrente eller pengekravsrente. De islandske forbrukerne, som anla sakene for de islandske domstolene, mener at direktivene krever at vilkårene har en helt konkret og etterprøvbar renteendringssklausul.

Finansavtaleloven implementerer bl.a. EUs boliglånsdirektiv, og skal etter norske tolkningsprinsipper tolkes direktivkonformt. Utfallet i EFTA-domstolen vil derfor kunne ha stor betydning også for norske bankers renteendringssadgang. Det er i skrivende stund usikkert når EFTA-domstolens avgjørelse vil komme. Sakene følges med spenning.

Betalingsutsettelse – når må man ha kredittavtale?

En betalingsutsettelse, typisk en situasjon hvor en vare eller tjeneste leveres før betalingskravet forfaller, innebærer i norsk finansstradisjon at selger gir kjøper en kreditt.¹³ Det følger av finansavtaleloven at med kredittavtale menes også «avtale om kreditt i form av betalingsutsettelse». Loven gjelder altså ikke bare ved tradisjonelle lån, men også ved avtale om kreditt i form av *betalingsutsettelse*.¹⁴ Dette innebærer at kravene til kredittavtaler i utgangspunktet også gjelder ved avtaler om betalingsutsettelse.

En svært praktisk form for betalingsutsettelse er at selger av en vare eller tjeneste sender kunden en faktura med forfallstid litt frem i tid. Etter tidligere finansavtalelov var det ikke krav til kredittavtale dersom betalingsutsettelsen var rente- og (tilnærmet) kostnadsfri.¹⁵ I praksis ble derfor heller ikke spørsmålet om betalingsutsettelse utgjorde en kredittavtale i lovens forstand, satt på spissen. I den nye finansavtaleloven ble imidlertid dette unntaket innsnevret betraktelig.

Unntak fra visse forpliktelser

Etter den nye finansavtaleloven gjøres det fortsatt unntak fra en rekke bestemmelser dersom betalingsutsettelsen gis uten eller til ubetydelig kostnad for kunden og ikke er ment å overstige 90 dager, og pengekravet ikke overdras før det er forfalt til betaling.¹⁶ Dersom man er omfattet av unntaket om betalingsutsettelse gjelder bl.a. ikke forklaringsplikten og kredittvurderingsplikten. Kravene i lovens kapittel 3, herunder opplysningsplikter, og krav til avtaleinngåelsen (skriftlighet, signaturkrav, mv.) gjelder imidlertid i utgangspunktet fortsatt.

En selger som gir betalingsutsettelse i form av faktura til egne kunder risikerer derfor, slik loven er utformet, i utgangspunktet å måtte formalisere kravet i en kredittavtale, herunder innhente signatur fra kjøper/låntaker.¹⁷ Dette vil være veldig upraktisk for selgere i mange situasjoner. Spørsmålet er derfor om det virkelig har vært meningen at enhver faktura/betalingsutsettelse skal regnes som en kredittavtale. Eller sagt på en annen måte, om det kan utstedes faktura med betalingsutsettelse uten at dette samtidig skal anses som en kredittavtale i finansavtalelovens forstand.

Er formålet å gi kreditt eller å administrere et oppgjør?

I en tolkningsuttalelse 23. februar 2023 tok Justisdepartementets lovavdeling nærmere stilling til dette. I korte trekk påpekte departementet at spørsmålet om utstedelse av en faktura i forbindelse med en avtale om betalingsoppgjør også skal anses som en avtale om kreditt, som et utgangspunkt, beror på en tolkning av avtalen mellom kjøperen og selgeren, hvor partenes *formål* med avtalen er sentrale momenter. Altså må man kartlegge om det med fakturaen har vært meningen å innvilge kreditt eller gjennomføre et praktisk oppgjør. Et annet tolkningsmoment vil være *betalingsutsettelsens lengde*. Dersom denne

11 Agder lagmannsretts dom 15. mars 2023 (LA-2022-7275).

12 E-1/23 Elva Dögg Sværissdóttir and Ólafur Viggó Sigurðsson v Íslandsbanki hf. og E-13/22 Birgir Þór Gylfason and Jórunn S. Gröndal v Landsbankinn hf.

13 Kredittelementet oppstår i korte trekk fordi det ikke er samtidighet mellom leveransen av varen/tjenesten og betalingen.

14 Finansavtaleloven §§ 1-3 (1), jf. 1-7 (1).

15 Gammel finansavtalelov § 44 (2) bokstav a).

16 Finansavtaleloven § 5-22 fastsetter at visse kredittavtaler faller utenfor virkeområdet til kapittel 5. Kredittavtalen kan likevel være omfattet av reglene i kapittel 3 når kunden er forbruker – og det er her sentrale regler om avtaleinngåelsen står.

17 Finansavtaleloven § 3-9.

Ved et forsettlig brudd på pliktene til oppbevaring av BankID kan innehaveren av BankID holdes ansvarlig for hele tapet når BankID blir misbrukt av andre.

er vesentlig lengre enn alminnelig praksis, vil dette være et moment som taler for at partene har inngått avtale om betalingsutsettelse (som krever kredittavtale) og ikke kun bruk av faktura som ledd i betalingsoppgjøret.

Spørsmålet om formålet er å gi kreditt eller administrere et oppgjør, vil kunne være krevende å avgjøre. Når det gjelder hva som er normal betalingsutsettelse, vil også dette variere, men 14 dagers fristutsettelse er vanlig i mange bransjer. Den praktiske hovedregelen vil nok fortsatt være at alminnelige fakturaer som gir betalingsutsettelse ikke trenger ledsagelse av, eller oppfylle kravene til en kredittavtale. Det vil likevel kunne oppstå krevende grensetilfeller.

Kreditt som er ment å overstige 90 dager eller pengekravet overdras før forfall

Dersom kreditten er ment å overstige 90 dager, eller overdras før pengekravet forfaller til betaling, gjelder uansett ikke unntakene fra loven. Da skal betalingsutsettelsen etter lovens klare ordlyd anses som en kredittavtale, med alle krav dette innebærer. Det er verdt å nevne at finansavtaleloven med dette faktisk innførte en stor begrensning for mange selgere som ikke gjaldt før. Det er mange selgere som tilbyr såkalt faktura som betalingsform, i samarbeid med et eksternt finansforetak. Et vanlig oppsett er at kunden kan velge utsatt betaling i form av «faktura». Velger kunden dette alternativet, vil selger av varen/tjenesten overdra betalingskravet mot kunden til tjenesteyteren (såkalt fakturakjøp). Unntaket for betalingsutsettelse gjelder som nevnt ikke hvis pengekravet overdras før det er forfalt til betaling. Dette vil i praksis si at en selger som gir betalingsutsettelse, ikke kan overdra fakturaen til en kredittinstitusjon uten bruk av kredittav-

tale. Dette gjelder også selv om vilkårene for fakturabetalingen i utgangspunktet ikke krevde avtale.

Ansvar ved misbruk av elektronisk identifikasjon (BankID)

Utviklingstrekk i retts- og nemdpraksis

Elektronisk signatur, hovedsakelig i form av BankID, kan benyttes både som sterk kundeautentisering, f.eks. når kunden logger seg inn i sin nettbank, og til elektronisk signering av en avtale, for eksempel en kredittavtale, eller til å samtykke til (gjennomføre) en betalingsstransaksjon. BankID brukes altså både til å identifisere kunden og som dokumentasjon for kundens viljeserklæring. Den nye finansavtaleloven kodifiserer tidligere rettspraksis og utvider også kundevernet på en rekke punkter.

I forrige artikkel skrev vi om ansvarsfordelingen mellom tjenesteyteren og den som har rett til å signere med elektronisk signatur (rettighetshaveren) dersom tredjeperson misbruker den elektroniske signaturen, for eksempel til låneopptak eller en betalingsstransaksjon. Vi nøyer oss her med å påpeke noen utviklingstrekk i nemds- og rettspraksis siden forrige artikkel ble skrevet.

Etter nemds- og rettspraksis kan man skille mellom to typiske situasjoner hvor kunden har blitt utsatt for økonomisk tap gjennom bruk av BankID.

Den ene situasjonen er der tap oppstår ved at kunden blir lurt til å oppgi

BankID og passord til svindlere som selv benytter disse til å ta opp lån eller gjennomføre betalinger fra kundens konto, altså at BankID blir misbrukt av andre enn kunden.

Den andre situasjonen knytter seg til tap som oppstår ved at kunden blir svindlet og manipulert/villedet til selv å gjøre en transaksjon med egen BankID, typisk fakturasvindel, mv. Her er det kunden selv som bruker BankID, men grunnet en underliggende svindel.

(i) Ansvar når BankID blir misbrukt av andre

Hovedregelen er at tjenesteyteren (f.eks. banken) er ansvarlig for tap som oppstår ved misbruk av elektronisk signatur, selv om rettighetshaveren (innehaveren av BankID) ville vært ansvarlig etter ellers gjeldende rettsregler. Innehaveren av BankID skal likevel betale en egenandel på inntil 450 kroner dersom han eller hun kunne ha oppdaget misbruket på forhånd. Dersom innehaveren ved *grov uaktsomhet* har unnlatt å oppfylle sine forpliktelser, kan han eller hun bli ansvarlig for en egenandel på inntil 12 000 kroner. Grov uaktsomhet kan for eksempel innebære at man ikke har beskyttet PIN-koden.

Forsettlig pliktbrudd

Ved forsettlig brudd på pliktene til oppbevaring av BankID kan innehaveren av BankID holdes ansvarlig for hele tapet. Dersom innehaveren forsettlig har delt BankID med en tredjeperson, risikerer vedkommende altså å bli ansvarlig for hele det

økonomiske tapet som oppstår som følge av misbruket. Når det gjelder forsettlig deling av BankID, avsa Høyesterett 31. september 2022 en dom som klarla ansvarsfordelingen mellom bank og kunde.¹⁸ Kort forklart hadde en eldre kvinne blitt lurt av kriminelle, som utgav seg for å være representanter for banken, til å oppgi egen BankID-kode og passord. Etter avtalevilkårene med banken pliktet kunden å ikke røpe passord og BankID til noen, heller ikke til banken. Det var klart at kunden med viten og vilje hadde gitt fra seg opplysningene. Men hun var ikke i handlings-tidspunktet bevisst pliktene til å ikke dele disse med noen (og forstod heller ikke at hun ga opplysningene fra seg til svindlere). Spørsmålet var om hun da skulle anses å ha *forsettlig* gitt fra seg opplysningene (og måtte dekke det meste av tapet selv). Høyesterett fastslo at forsettet også måtte omfatte viten om selve pliktbruddet, altså at hun også måtte være klar over at hun delte opplysninger i strid med vilkårene for BankID (for å kunne holdes ansvarlig for hele tapet). Forsettskravet var ikke oppfylt, ettersom hun hadde trodd at hun snakket med en representant for banken, og etter omstendighetene ikke var klar over at hun ikke kunne gi koden og passordet til bankens ansatte. Banken ble derfor kjent ansvarlig for meste-parten av tapet, og kvinnens ansvar var begrenset til en egenandel på 12 000 kroner.

Høyesterettsdommen klargjorde forsettbegrepet slik dette var definert i tidligere finansavtalelov. Ordlyden i ny finansavtalelov har imidlertid styrket forbrukervernet direkte i lovteksten: For at kunden skal holdes ansvarlig for hele beløpet etter ny lov, er det ikke tilstrekkelig at kunden forsettlig har misligholdt sine plikter (til sikker oppbevaring av BankID), kunden må også forstå at misligholdet kan innebære en nærliggende fare for at betalingsinstrumentet kunne bli misbrukt.¹⁹ Dette er altså en sikkerhetsventil i loven som

¹⁸ Denne dommen ble avsagt etter tidligere finansavtalelov, men er relevant og illustrer godt hva resultatet ville vært om den ble avsagt etter ny finansavtalelov.

¹⁹ Finansavtaleloven § 4-30 (4).

typisk vil kunne beskytte personer i sårbare livssituasjoner som deler BankID med betrodde hjelpere.

(ii) Ansvar når kunden svindles til selv å benytte BankID til å gjennomføre en transaksjon

En praktisk misbrukssituasjon er når kunden forledes av svindlere til å gjennomføre en betalingstransaksjon med BankID (f.eks. ved at svindlere tar kontakt med kunden pr. telefon og utgir seg for å være noen andre, utsteder falsk faktura etc.).

Disse sakene er mange. Ansvarsfordelingen mellom tjenesteyter og kunde er ikke like klar i verken lov, nemd- eller rettspraksis.

Tjenesteyters ansvar for ikke-godkjente betalinger

Utgangspunktene for ansvarsfordelingen synes likevel å være ganske klare. Tjenesteyter (banken mv.) har risikoen for *ikke* godkjente betalinger mens kunden som utgangspunkt har risikoen for egne *godkjente* betalinger.²⁰ Med godkjent menes at kunden har samtykket til betalingstransaksjonen i den formen og på den måten som er avtalt med tjenesteyter, typisk gjennom BankID.²¹ Slik vi ser det, innebærer risikofordelingen at tjenesteyter som klart utgangspunkt har risikoen for svindel mot selve «betalingsystemet» (for eksempel hacking, som gjør at transaksjoner gjennomføres uten at kunden har autorisert dette), mens kunden selv har risikoen for svindel knyttet til sin egen betalingsbeslutning (for eksempel svindel/manipulasjon knyttet til om det foreligger en betalingsforpliktelse).

Dette synes også å være standpunktet til Finansklagenemnda i tidligere praksis, hvor nemnda har lagt til grunn at det at kontohaveren er blitt lurt av en svindler til å gjennomføre autorisering med BankID, ikke kan gjøres gjeldende overfor betalingstjenesteyter (FinKN-2020-227). Med andre ord hadde kun-

²⁰ Finansavtaleloven § 4-30.

²¹ Finansavtaleloven § 4-2.

den samtykket til betalingstransaksjonen på den måten som var avtalt med tjenesteyter, og dermed måtte kunden bære risikoen for betalingen (svindelen) selv.

Tjenesteyters ansvar for manipulerede betalingsbeslutninger

I senere nemdpraksis (FinKN-2022-978 og FinKN-2023-355) synes nemda å ha forlatt dette synet. I sistnevnte saker kom Finansklagenemnda til at det ikke forelå et gyldig samtykke (instruks) for betalingene til tjenesteyter på grunn av den underliggende svindelen (manipulasjonen) av betalingsbeslutningen. Det synes altså å være en dreining mot å anse manipulerede betalingsbeslutninger som *ikke godkjente* i relasjon til tjenesteyter. Avgjørelsene gir et sterkt forbrukervern, men setter samtidig tjenesteyter i en krevende situasjon, og særlig tatt i betraktning at tjenesteyter også har plikt til å gjennomføre betalings-transaksjoner effektivt innen korte frister når de blir instruert av kunden (gjennom BankID). De fleste tjenesteyterne har i alminnelighet også en begrenset mulighet til å avdekke en underliggende svindel (ugyldighet) knyttet til en manipulert betalingsinstruks.

Ansvarsfordelingen ved misbruk av elektronisk signatur (BankID), som nevnt over, hensyntar blant annet at tjenesteyter har flere muligheter til å iverksette tiltak for å unngå at tredjepersoner misbruker elektronisk identifikasjon, at det er tjenesteyterne selv som har kontroll over rutiner og sikkerhetsmekanismer som gjelder ved bruk av digitale løsninger, og at tjenesteyterne har mulighet til å pulverisere tap. Formålet er også å gi tjenesteyterne et insittament til å sørge for betryggende metoder for autentisering ved elektronisk inngåelse av avtaler og bruk av tjenester.²²

Samtidig må kunder ta sin del av tapet avhengig av utvist skyld knyttet til oppbevaring/deling mv. av BankID (se over). I tilfeller som nevnt her er det

²² Prop.92 LS (2019-2020) pkt. 18.2.5.

imidlertid ikke elektronisk signatur (BankID) som misbrukes av andre, men kundene som selv er manipulert (svindel) til å benytte seg av sin egen elektroniske signatur, og til å gjøre en overføring/betaling de egentlig ikke ønsket. Det er noe krevende å se for seg hvilke sikkerhetstiltak tjenesteyter kan iverksette som vil være effektive for å unngå at kunder svindles, eller hvordan tjenesteytere enkelt skal kunne verifisere om transaksjonen som kunden har instruert, faktisk er i samsvar med kundens vilje.²³ En rettslig løsning hvor tjenesteytere har den fulle økonomiske risikoen

²³ Det kan i konkrete tilfeller kanskje tenkes situasjoner hvor dette er/kan være synlig, f.eks. basert på uvanlig beløp/frekvens og/eller mismatch i navn og kontonummer kan gi tjenesteyter grunnlag for mistanke

ved tredjeparters svindel mot egne kunder, kan også gi grunnlag for uheldige insentiver knyttet til kunders egen årvåkenhet mot svindelforsøk.

Utviklingen i EU

Dette er selvsagt ikke særnorske utfordringer, men utfordringer som oppstår i kjølvannet av digitaliseringen av finansielle tjenester i hele EU. EU har også kommet med forslag til nytt betalings-tjenestedirektiv og forordning, hvor ansvarsfordelingen mellom institusjon og kunde knyttet til slike svindelsituasjoner reguleres nærmere. I korte trekk foreslås det fra EU-hold at tjenesteyter skal ha risikoen for at svindlere oppgir seg for å være representanter fra tjenes-

teyter, og slik svindler kunder.²⁴ Dette er regelverk som etter hvert også vil gjennomføres i Norge gjennom bl.a. finansavtaleloven. Det er likevel ennå prematurt å si noe helt sikkert om hvordan reglene til slutt blir, men det er trygt å si at retningen, også på EU-nivå, går i favør av styrket forbrukervern.

Svindelsituasjonene omhandler praktiske og prinsipielle spørsmål. Det blir spennende å følge utviklingen i EU, og ikke minst om den linjen Finansklagenemda har lagt seg på, vil opprettholdes av domstolene.

²⁴ Forslag til Payment Service Regulation (PSR) fortalen punkt (79) og artikkel 59.

Høring om regnskapsstandardsettingen i Norge

Finansdepartementet har sendt utredning om fremtidig organisering av regnskapsstandardsettingen på høring. Fristen for kommentarer er 12. januar 2024.

Statsautorisert revisor
Signe Haakanes
Rådgiver regnskap,
Revisorforeningen

Norsk RegnskapsStiftelse har i mange år etterlyst en løsning fra offentlig myndighet på hvordan arbeidet med norske regnskapsstandarder skal organiseres og finansieres. Finansdepartementet besluttet i mai 2022 at det skulle nedsettes en arbeidsgruppe som blant annet skulle utrede om regnskapsstandarder bør gjøres rettslig bindende, og hvordan arbeidet bør organiseres og finansieres. Norsk Regnskapsstiftelse fikk i oppgave å sette sammen og organisere arbeids-

gruppens arbeid. Arbeidsgruppen kom med sin utredning til Finansdepartementet i januar 2023.

Kort om arbeidsgruppens utredning

Mandatet til arbeidsgruppen var femdelt – den skulle utrede:

- alternative måter å organisere standardsettingsarbeidet på,
- standardenes rettslige status,
- finansieringsalternativer,
- samarbeid med internasjonale standardsettere og
- organisering og finansiering av standardsettende organer i sammenlignbare land.

I tillegg til å utrede de ulike spørsmålene, ga arbeidsgruppen også anbefalinger.¹

Standardenes rettslige stilling

Hovedinntrykket til arbeidsgruppen er at systemet med regnskapsstandarder fastsatt av Norsk RegnskapsStiftelse har fungert godt (før arbeidet stoppet

¹ Arbeidsgruppens forslag er også omtalt av Steinar S. Kvifte i en artikkel i Revisjon og regnskap nr. 5/2023, «[Regnskapsstandardsetting i Norge](#)», og av John Christian Langli og Tonny Stenheim i en artikkel i Magma nr. 2/2023, «[Hvordan bør arbeidet med nasjonale regnskapsstandarder organiseres og finansieres?](#)». I tillegg hadde Elisabet Ekberg en artikkel i Praktisk økonomi & finans Utg. 4/2022 i forkant av at arbeidsgruppen avga sin utredning, «[Hva skjer med norsk god regnskapsskikk?](#)».

opp på grunn av manglende finansiering). Arbeidsgruppen ser ikke behov for at regnskapsstandarder gis et eksplisitt hjemmelsgrunnlag, men vil se det som en fordel om Finansdepartementet klarer sitt syn på regnskaps- og bokføringsstandarder i lovforarbeider, rundskriv eller liknende. Dette kan for eksempel være ved å slå fast at fastsatte standarder representerer god regnskapsskikk.

Organisering av regnskapsstandardsetteren

Arbeidsgruppen er opptatt av at standardsetteren bør ha et standardsettende styre med bred representasjon. Det foreslås to fagorganer som utarbeider henholdsvis regnskapsstandarder og bokføringsstandarder og et fagorgan som driver internasjonalt rettet virksomhet på regnskapsområdet. Dersom det er behov for standardsetting for bærekraftsrapportering, bør standardsetterens aktiviteter utvides med dette, med et eget fagorgan for bærekraftsrapportering.

Staten bør være representert i det standardsettende styret og fagorganene, men standardsetteren må være uavhengig av staten. Arbeidsgruppen mener det er avgjørende for legitimiteten at sammensetningen i styret og fagorganer er slik at ingen bransje eller interessegruppe har bestemmende innflytelse. Standardsetteren må legge til rette for åpenhet og for aktiv medvirkning i utvikling av standarder og strategi for standardsetting. Arbeidsgruppen mener at denne organiseringen kan ivaretas av Norsk RegnskapsStiftelse eller en annen privat innretning som erstatter Norsk RegnskapsStiftelse.

Finansiering

Standardsetteren bør etter arbeidsgruppens syn finansieres ved en kombinasjon av statlig og privat finansiering. En kombinasjon anses å være det som gjør standardsetteren best i stand til å ivareta aktivitetene som standardsetteren skal og bør ivareta for å yte sitt bidrag til et velfungerende næringsliv til best mulig nytte for samfunnet. Det statlige bidraget er viktig for å gi standardsetteren økonomiske rammer som muliggjør regelverksutvikling, gi privat sektor insentiver til å bidra med ressurser for å sikre praksisnære og formålstjenlige standarder tilpasset næringslivets behov, og bidra til at standardsetteren oppfattes som mer uavhengig enn om finansieringen enten er helt privat eller helt statlig.

Internasjonalt samarbeid

Arbeidsgruppen mener standardsetteren bør ivareta en koordinerende rolle for norsk samarbeid med og innflytelse på internasjonale organer som IASB og EFRAG, og at samarbeidet bør styrkes gjennom finansielle bidrag. Staten har allerede forpliktet seg til å bidra i et EU-program som i hovedsak støtter EFRAG og IASB, og arbeidsgruppen mener på den bakgrunn at standardsetterens internasjonale arbeid bør finansieres av privat sektor.

Departementets høringsbrev

Departementet understreker i høringsbrevet at anbefalingene som fremlegges i utredningen er arbeidsgruppens anbefalinger, og at departementet vil gjøre egne vurderinger basert også på innspill i høringsrunden. Departementet ber om eventuelle innspill til både arbeidsgrup-

pens forslag i utredningen, samt eventuelt også andre forslag. Vedrørende spørsmålet om hvordan standardsettingen skal finansieres, bemerker departementet at arbeidsgruppens forslag om privat finansiering med utlikningsordning administrert av Brønnøysundregistrene trolig ikke vil velges, men departementet ber likevel relevante høringsinstanser knytte merknader til alternativet.

Avsluttende kommentar

Den opparbeidede kapitalen i Norsk RegnskapsStiftelse er stort sett brukt opp. Det er derfor behov for en avklaring av spørsmålene om organisering og finansiering. Mange i regnskapsmiljøet er bekymret for den manglende fremdriften i standardsettingsarbeidet, og Finansdepartementets videre oppfølging av hvordan arbeidet med regnskapsstandarder kan organiseres og finansieres er av avgjørende betydning.

Det er viktig å få på plass et velfungerende organ for regnskapsstandardsetting i Norge. Arbeidsgruppen har kommet med sine anbefalinger for hvordan dette kan løses som nå er sendt på høring. Det vil kunne være andre måter å løse dette på også, og dette vil vi og andre se nærmere på i prosessen for å gi høringssvar. Regnskapsstandardene står sentralt når revisor skal uttale seg om årsregnskapet etter revisors mening gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapsloven og god regnskapsskikk i Norge. Som forening for revisorene er det viktig for oss at regnskapsstandardsettingen ivaretas på best mulig måte, også i fremtiden.

Hvorfor er habilitet så vanskelig?

Det har vært mye støy rundt norske politikeres habilitet den siste tiden, og flere folkevalgte har etter hvert innrømmet habilitetsbrudd. Årets «habilitetssaker» viser at disse sakene er krevende både rettslig og ved den praktiske håndteringen.

Advokat
Agnetha Åsheim
Partner Advokatfirmaet PwC

Advokat
Ida Haro
Advokatfirmaet PwC

Advokatfullmektig
Magne Esjeholm
Advokatfirmaet PwC

Er det habilitetsreglene som er vanskelige å forstå eller er det utfordrende å vurdere om man er inhabil? Hvilken betydning kan brudd på habilitetsreglene få?

Selv om det kan fremstå som enkelt å vurdere egen habilitet, er det ikke alltid den virkeligheten som beslutningstakere står overfor. Vurdering av habilitet kan riktignok være enkelt i gitte tilfeller – mens andre ganger vil vurderingen av om man er inhabil reise kompliserte, skjønnsmessige problemstillinger uten noe åpenbart svar.

Det har vært mye støy rundt norske politikeres habilitet den siste tiden, og flere folkevalgte har etter hvert innrømmet habilitetsbrudd. Er habilitetsreglene vanskelige å forstå eller er det utfordrende å vurdere om man er inhabil?

Hvilke hensyn skal habilitetsreglene ivareta?

Hensynene vil kunne variere fra rettsområde til rettsområde

Det gjelder lovregulerte krav til habilitet ved saksbehandlingen av saker på ulike områder i både offentlig og privat sektor.

I offentlig sektor er det forvaltningsloven (fvl.) § 6 som angir de alminnelige habilitetskravene som gjelder ved myndighetsutøvelse i forvaltningen.¹ I privat sektor er det habilitetskravene som man ofte møter i praksis blant annet nedfelt i aksjeloven (asl.) § 6-27, som stiller krav

til habilitet i forbindelse med saker som styrebehandles i aksjeselskap.²

Habilitetsreglene har til felles at de skal hindre at beslutningstakere, eller personer med påvirkningskraft i beslutningsprosesser, ivaretar andre interesser enn de de er satt til. Et bærende hensyn bak regler om habilitet er at reglene skal sikre en upartisk saksbehandling og de skal bidra til at det treffes riktige beslutninger.

I offentlig sektor er det sentralt at befolkningen skal kunne ha tillit til at forvaltningen behandler en sak objektivt og upartisk. Dette hensynet begrunner imidlertid ikke habilitetsreglene som gjelder for aksjeselskap, hvor det

¹ Det er særskilte lovfestede habilitetskrav på en rekke områder i det offentlige, bl.a. i domstolloven § 106 flg., tvangsfullbyrdelsesloven § 2-5, tinglysingsloven § 2 mv.

² Tilsvarende habilitetsregel gjelder for allmennaksjeselskap, jf. allmennaksjeloven § 6-27. Det er også egne habilitetsregler i bl.a. selskapsloven § 2-17, stiftelsesloven § 37 og samvirke-lova § 89.

sentrale er at eiere og kreditorer skal være trygge på at selskapets interesser ivaretas på best mulig måte ved styrebehandling av ulike spørsmål.

Særlig om beskyttelse av beslutningstaker

Habilitetsreglene har også som funksjon å beskytte personer som av ulike grunner blir sittende for tett på spørsmål som skal behandles, slik at disse med hjemmel i habilitetsbestemmelsene skal kunne fratre ved behandlingen av nærmere angitte saker. På den måten kan beslutningstaker eksempelvis beskyttes mot press fra nærstående parter knyttet til utfallet av en gitt sak eller mot etterfølgende kritikk mot saksbehandlingen. Habilitetsreglene skal også forhindre at en beslutningstaker – i frykt for å gjøre feil – overkompenserer til gunst for den parten eller det saksforholdet som man har en tilknytning eller binding til.

Absolutte og relative inhabilitetsgrunner

Inhabilitet er ikke det samme som manglende integritet eller profesjonalitet

Inhabilitet innebærer ikke at en person rent faktisk er partisk eller ikke har til hensikt å ivareta de interessene vedkommende er satt til. Vurderingen av om noen er inhabil skal være objektiv og ta utgangspunkt i nærmere angitte faktiske omstendigheter. Forhold som medfører inhabilitet, må derfor ikke forveksles med subjektive egenskaper som manglende integritet eller profesjonalitet.

To hovedkategorier av inhabilitetsgrunner

Det ville vært svært utfordrende å oppstille habilitetsregler som skulle favne enhver omstendighet som kunne medføre inhabilitet ved behandlingen av en sak. Som følge av dette kan habilitetsreglene deles inn i to hovedkategorier; absolutte og relative inhabilitetsgrunner.

- Absolutte inhabilitetsgrunner medfører at det automatisk foreligger inhabilitet dersom en bestemt omstendig-

het er til stede, uten at det skal foretas noen nærmere vurdering.

- De relative inhabilitetsgrunnene åpner for en bredere og mer skjønnsmessig vurdering av om det foreligger inhabilitet.

Habilitetsvurderingene kan ha ulik vanskelighetsgrad og kompleksitet

Vurderingen av om det foreligger absolutte inhabilitetsgrunner byr sjelden på problemer, da det kun skal foretas en objektiv vurdering av om en faktisk omstendighet er til stede.

Ved spørsmålet om det foreligger relative inhabilitetsgrunner vil det være gradstilfeller fra klare tilfeller til de mer usikre, gitt at det ikke er like klare rammer for hvilke forhold som etter sin art og karakter kan lede til inhabilitet. Relative inhabilitetsgrunner kan derfor aktualisere vanskelige og skjønnsmessige grensdragninger.

I praksis er det også de relative inhabilitetsgrunnene som volder størst utfordringer. I den forbindelse er det viktig å være oppmerksom på at habilitetsreglene på ulike områder kan ha til dels varierende formål som kan få avgjørende betydning for vurderingen av om noen er inhabil. I praksis vil dette medføre at et gitt tilfelle vil kunne vurderes ulikt med hensyn til om en person er habil, avhengig av hvilket rettsområde man befinner seg på.

Når kan en offentlig tjenestemann være inhabil?

Hvem anses som en «offentlig tjenestemann»?

Forvaltningsloven (fvl.) § 6 oppstiller habilitetskrav til offentlige tjenestemenn, som omfatter embetsmenn eller andre som er ansatt i stat eller kommune.³ Det er denne habilitetsregelen som gjelder for statsråder, hva enten de opptrer i kraft av å være departementsjef eller som medlemmer av regjeringen,⁴

og som har skapt hodebry for flere ministre det siste året.

Når gjelder reglene?

Dersom tjenestemannen er inhabil, kan vedkommende ikke treffe avgjørelse i forvaltningssaken. Habilitetsreglene kommer imidlertid ikke bare til anvendelse ved *avgjørelse* av saken. En inhabil tjenestemann kan heller ikke «tilrettelegge grunnlaget for en avgjørelse». I dette ligger f.eks. at en offentlig tjenestemann – statsråd eller andre – heller ikke kan foreslå «sine egne» folk eller på annen måte delta i saksforberedelsen, og dermed unngå inhabilitet ved at det formelt er noen andre som fatter den endelige avgjørelsen om f.eks. en utnevning.

Dersom en direkte overordnet tjenestemann anses inhabil i en gitt sak, vil heller ikke en underordnet i samme forvaltningsorgan anses habil til å kunne treffe beslutning i saken.⁵

Selv om statsråder som hovedregel omfattes av habilitetsreglene, gjelder dette ikke absolutt. Et praktisk viktig eksempel hvor habilitetsreglene ikke kommer til anvendelse, er ved utnevning av nye statsråder.⁶

Absolutte inhabilitetsgrunner – fvl. § 6 (1)

I fvl. § 6 (1) oppstilles det regler for når en offentlig tjenestemann automatisk er inhabil. Slike grunner vil blant annet være at tjenestemannen selv er part i en sak, om tjenestemannens ektefelle, søsken, eller forelder til en part i saken, samt om tjenestemannen er leder eller har ledende stilling i et privateid selskap som er part i saken. Vurderingen av om noen er inhabil etter denne bestemmelsen, byr sjelden på store utfordringer. For eksempel vil det om tjenestemannen selv er part i en sak, eller er daglig leder i et privateid selskap som er part i saken, som regel lett la seg konstatere.

³ Se fvl. § 2 (1) bokstav d.

⁴ Jf. fvl. § 10. Andre punktum i bestemmelsen ("Bestemmelsene gjelder ikke statsråd i egenskap av regjeringsmedlem") ble opphevet ved endringslov 17. juni 2022 nr. 63 og trådte i kraft fra 1. juli 2022.

⁵ Se fvl. § 6 (3).

⁶ Dette reguleres av Grunnloven § 12. At habilitetsreglene ikke gjelder i slike tilfeller, er lagt til grunn i både praksis og juridisk teori, og er ikke omtvistet, se f.eks. Prop. 81 L (2021-2022) s. 41 flg.

Om noen av de automatiske inhabilitetsgrunnene i første ledd er til stede, vil tjenestemannen være inhabil. Det skal ikke foretas noen nærmere vurdering av om forholdet er egnet til å svekke tilliten til dennes upartiskhet.⁷ Lovgiver har ved utformingen av regelverket lagt til grunn at så nær tilknytning til saken eller noen av sakens parter i alminnelighet er egnet til å svekke tilliten til tjenestemannens upartiskhet. Det vil som nevnt tidligere, være uten betydning at tjenestemannen f.eks. har særlig høy integritet.

Relative inhabilitetsgrunner

– fvl. § 6 (2)

Når foreligger det «andre særegne forhold» som er «egnet til å svekke tilliten»?

Grunnkravet i de relative inhabilitetsgrunnene er at man må unnlate å ta del i behandlingen av en sak når det foreligger «andre særegne forhold» som er «egnet til å svekke tilliten» til tjenestemannens upartiskhet. Det er ikke hvorvidt personen selv anser seg som inhabil som er avgjørende, men hvordan omverdenen ser på saken. Det er videre uten betydning om det er mer eller mindre sannsynlig at det særegne forholdet vil kunne spille inn i den konkrete saken, for eksempel fordi akkurat denne tjenestemannen har særlig høy integritet. Slike konkrete vurderinger ville vært vanskelig å vurdere for andre enn de som kjenner saksforholdet og tjenestemannen godt.

Kravet til at forholdene må være «særegne» betyr at det kreves at det er forhold hos tjenestemannen som er av spesiell art og som ikke gjør seg gjeldende hos alle eller svært mange. Dette innebærer blant annet at vennskap eller uvennskap ikke i seg selv nødvendigvis medfører inhabilitet. Dersom vennskapet er særlig nært, eller uvennskapet er konfliktfylt, kan det være tilstrekkelig til å konstatere inhabilitet. En alminnelig økonomisk interesse i en sak medfører heller ikke at det automatisk foreligger inhabilitet. For eksempel vil en end-

ring av en bomavgift på en strekning som tjenestemannen kjører jevnlig, være for generell til at den kan omtales som en særinteresse.

Nærstående sine interesser er også relevant for vurdering av habilitet

Det er ikke bare noens egne personlige interesser som skal komme i betraktning når man vurderer om inhabilitet foreligger. Inhabilitet kan også foreligge når saken har direkte betydning for personer i nær familie eller vennekrets, eller for bedrifter man har nær tilknytning til.

Der det som regel vil være kurant å fastslå om en har egne interesser i tilknytning til en aktuell sak, kan det i praksis være utfordrende å ha kontroll på om ens nærstående har tilknytning til en sak. Folkevalgte har derfor et særlig ansvar for å holde seg orientert om sine nærmestes interesser og engasjement.

Krav om tilstrekkelig nærhet mellom dette særegne forholdet og den aktuelle saken

I tillegg til at det må foreligge et særegent forhold, er det krav om tilstrekkelig nærhet mellom dette særegne forholdet og den aktuelle saken. Dette er kommet til uttrykk ved at det i bestemmelsen fremkommer at forholdet må være «egnet til å svekke tilliten» til tjenestemannens upartiskhet. I dette ligger at ikke ethvert særegent forhold vil lede til inhabilitet – forholdet må ha så nær tilknytning til det aktuelle saksforholdet at det kan stilles spørsmål ved om tjenestemannen i sin befattning med saken vil ivareta de hensynene vedkommende er satt til å ivareta.

For eksempel vil en offentlig tjenestemann, statsråd eller andre, ikke være inhabil til å behandle en sak om tilskudd eller regulering av en bestemt type næring, på bakgrunn av tjenestemannens nære tilknytning til en annen type næring. Det er først når denne tilknytningen er så fremtredende i den aktuelle saken, at det for utenforstående kan stilles spørsmål ved om tjenestemannens behandling vil motiveres av de personlige interessene denne kan ha i saken.

Et nært personlig vennskap alene vil for eksempel ikke være inhabiliserende, dersom denne vennen ikke tilgodeses eller påvirkes på noen annen måte av den aktuelle avgjørelsen.

Når kan et styremedlem eller daglig leder i et aksjeselskap være inhabil?

I asl. § 6-27 er det kun oppgitt én absolutt habilitetsgrunn som medfører automatisk inhabilitet. For øvrig legger aksjelovens habilitetsregler opp til en bred og skjønnsmessig vurdering av hva som kan gjøre et styremedlem eller en daglig leder inhabil ved styrebehandling av enkeltsaker.

Absolutt inhabilitetsgrunn

– asl. § 6-27 (2)

Det fremgår av asl. § 6-27 (2) at et styremedlem er inhabil til å delta i behandlingen eller avgjørelsen av en styresak som gjelder spørsmål om lån eller sikkerhetsstillelse til seg selv. Det samme gjelder for daglig leder og observatører.⁸ Dersom en slik sak skal styrebehandles, følger det direkte av loven at det foreligger særinteresser som medfører at vedkommende automatisk anses inhabil og ikke kan delta i behandlingen av saken.

For å unngå at selskapets interesser settes til side ved behandlingen av saken, vil medlemmet normalt ikke kunne delta når saken skal behandles.⁹

Relative inhabilitetsgrunner

– asl. §6-27 (1)

Har styremedlemmet en «fremtredende personlig eller økonomisk særinteresse» i saken?

I henhold til asl. § 6-27 (1) kan et styremedlem heller ikke delta i behandlingen eller avgjørelsen av spørsmål som har en «særlig betydning» for medlemmet selv eller dennes nærstående, slik at styremedlemmet må anses for å ha en «frem-

⁸ Se asl. § 6-9.

⁹ Hensynet bak habilitetsregelen vil ikke nødvendigvis slå til i et tilfelle hvor styremedlemmet også er eneste aksjeeier i selskapet.

⁷ Se likevel fvl. § 6 (4).

treddende personlig eller økonomisk særinteresse» i saken. Det samme gjelder for daglig leder og observatører.¹⁰

Nærstående er legaldefinert i asl. § 1-5 og omfatter blant annet medlemmets nærmeste familie, som ektefelle, samboer, søsken og barn. I tillegg kan nærstående være selskap hvor eksempelvis styremedlemmet eller dennes ektefelle eller samboer har bestemmende innflytelse.

At det må foreligge en fremtredende særinteresse, innebærer at den aktuelle interessen må være spesiell og ha en slik styrke at den er egnet til å påvirke styremedlemmets standpunkt i saken.

Hva som vil gjøre et styremedlem inhabilt, vil med andre ord bero på en rekke konkrete omstendigheter. I motsetning til de relative inhabilitetsgrunnene i fvl. § 6 (2), hvor det sentrale er om det foreligger særegne forhold som er egnet til å svekke tilliten til tjenstemannens upartiskhet, er det etter asl. § 6-27 (1) avgjørende om det kan konstateres en særinteresse av en slik styrke at den er egnet til å virke motiverende på medlemmets standpunkt i det aktuelle spørsmålet.¹¹ Eiernes tillit til at styremedlemmet opptrer upartisk og med integritet ivaretas ikke først og fremst av habilitetsreglene, men av muligheten til å påvirke om styremedlemmet skal få fortsette i sitt verv.

Eksempler på når et styremedlem kan være inhabilt

Dersom et styremedlem eller daglig leder i selskap A representerer mer enn 50 % av aksjene i et selskap B, vil selskap B anses for å være styremedlemmets nærstående.¹² I saker som f.eks. gjelder avtaleinngåelse mellom selskap A og B, vil styremedlemmet i selskap A normalt

anses for å ha en slik økonomisk særinteresse at det medfører inhabilitet.

Et annet eksempel er hvor styremedlem i selskap A har en ledende stilling i selskap B, som i en konkret sak er selskap As motpart. Det vil ikke kategorisk kunne legges til grunn at styremedlemmet vil være inhabilt i slike tilfeller, men det er i juridisk teori tatt til orde for at medlemmet som regel vil være inhabilt om det ikke foreligger holdepunkter for noe annet.¹³

Man må selv vurdere egen habilitet

Behandlingen av spørsmål om mulig inhabilitet vil også avhenge av hvilke habilitetsregler som gjelder og på hvilket rettsområde en befinner seg.

Hovedregelen er at offentlige tjenestemenn selv skal vurdere sin egen habilitet og dette skal skje uavhengig av om det er fremsatt en inhabilitetsinnsigelse, jf. fvl. §§ 6 og 8. Habilitetsspørsmålet bør avgjøres på et tidlig stadium av saken. Om tjenstemannen ønsker det, eller en part i en forvaltningssak krever det, kan habilitetsspørsmålet i visse tilfeller også forelegges tjenstemannens overordnede til vurdering. I tillegg finnes det egne regler om behandling av habilitetsspørsmål i kollegiale organ.¹⁴

Det følger av asl. § 6-27 at det enkelte styremedlemmet har en plikt til å «ikke delta» i behandlingen av saker de er inhabile i. I praksis innebærer dette at styremedlemmer selv skal vurdere om de er inhabile i første linje. Det er i juridisk teori antatt at det medlemmet som habilitetsspørsmålet gjelder, ikke skal delta i behandlingen eller drøftelsen dersom styret skal drøfte dette.¹⁵

Inhabilitet ikke galt i seg selv, men håndteringen kan skape problemer

Ulovlig å ikke fratre dersom man er inhabil

Det er ikke ulovlig eller kritikkverdig å være inhabil i seg selv. Om man først er inhabil, så skal man avstå fra å forbedre, delta i behandlingen av eller avgjøre det aktuelle spørsmålet. Det vil være lovstridig å *ikke fratre* behandlingen av en sak eller et spørsmål dersom man er inhabil.

Andre rettslige og praktiske konsekvenser

Dersom en offentlig tjenestemann har vært inhabil som ledd i behandlingen av et enkeltvedtak, vil dette være en saksbehandlingsfeil som kan medføre at vedtaket anses ugyldig.¹⁶ For at ugyldighetsvirkning skal inntre, er det et krav at inhabiliteten kan ha virket inn på vedtakets innhold. Som årets habilitetsaker har illustrert, vil slike saksbehandlingsfeil også bidra til å svekke befolkningens tillit til forvaltningen og politikere. Praktiske konsekvenser av dette vil igjen kunne bli at folkevalgte og ministre blir bedt om å fratre som følge av manglende tillit.

Dersom et inhabilt styremedlem har deltatt i styrebehandlingen av et spørsmål, kan styrets vedtak bli satt til side som ugyldig dersom vedkommendes deltagelse har påvirket beslutningen. Dette vil blant annet bero på om styret, uten det inhabile medlemmet, kan anses som beslutningsdyktig. Ugyldighetsvirkning som skyldes et styremedlems inhabilitet, kan likevel ikke gjøres gjeldende overfor godtroende tredjemenn. Et styremedlem som forsettlig eller uaktsomt har deltatt i styrebehandlingen av et spørsmål, vil kunne risikere erstatningsansvar.¹⁷

¹⁰ Se asl. § 6-9.

¹¹ Magnus Aarbakke mfl., Aksjeloven. Lovkommentar, § 6-27. Inhabilitet, Juridika (kopiert 13. november 2023) <https://juridika.no/lov/1997-06-13-44/%C2%A76-27/kommentar/>

¹² Asl. § 1-5.

¹³ T. Bråthen, «Inhabilitet for styremedlem med ledende stilling i annet selskap» i «Sui Generis». Festskrift til Stein Evju (2016) s. 98 flg.

¹⁴ Organ uten hierarkisk struktur og som fatter beslutninger i fellesskap. Se fvl. § 8 (2).

¹⁵ Magnus Aarbakke mfl., Aksjeloven. Lovkommentar, § 6-27. Inhabilitet, Juridika (kopiert 13. november 2023) <https://juridika.no/lov/1997-06-13-44/%C2%A76-27/kommentar/>

¹⁶ Se fvl. § 41.

¹⁷ Se asl. § 17-1.

Overgangen til et lavutslippssamfunn

Kravene til en omstillingsplan

Som en del av innføringen av nye EU-krav i norsk lovgivning, vil norske bedrifter måtte forberede seg på å rapportere en rekke nye opplysninger, som de ikke har rapportert tidligere. En av disse opplysningene er hvordan selskapet skal omstille seg til et lavutslippssamfunn.

Senior manager
Frithjof Grønlien
Deloitte

EU direktivet CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive) kommer til å innføres i norsk lov, etterfulgt av at ESRS (European Sustainability Reporting Standards) innføres i forskrift(er). ESRS er detaljerte beskrivelser av hva selskaper skal rapportere under CSRD.

Med innføring av disse rapporteringskravene kommer også kravet om omstillingsplaner eller «transition plans». For å få en beskrivelse av hva en slik plan skal inneholde, har EU bl.a. sett til FSB (Financial Stability Board) og en guide utarbeidet av TCFD (Task Force on Climate-Related Financial Disclosures). Sistnevnte kom i 2021 og beskrev hva selskaper skal vurdere når de ser på omstillingen som selskaper skal gjennom i overgangen til et lavutslippssamfunn.

I tillegg til å gi en beskrivelse av hva selskapet må arbeide med, stilles det også spørsmål som selskapets interessenter (ikke minst eiere og investorer) ønsker svar på. Etter hvert som begrepet «transition plan» eller omstillingsplaner har blitt mer modent, har det også kommet flere spørsmål som selskaperens interessenter ønsker svar på, enn det som opprinnelig var i TCFD-metodikken. Interessentene vil gjerne vite mer i dag enn det som ble inkludert i veiledningen fra TCFD i 2021.

Fire pilarer

TCFD bygget sine anbefalinger på fire pilarer: Selskapsstyring, strategi, håndtering av risiko og muligheter samt måling og målsettinger. Deretter har flere metodikker beskrevet forventninger til hva en omstillingsplan skal inneholde. I oktober 2023 publiserte britiske TPT (Transition Plan Taskforce), den foreløpig siste i rekken, som bygger videre på guiden fra TCFD.

Et tydelig gap

En del selskaper mener at de allerede har en omstillingsplan. I en undersøkelse CDP (Carbon Disclosure Project) publiserte i februar 2023, mente 4100 av 18 600 rapporterende selskaper (22 %) at de hadde en omstillingsplan. CDPs undersøkelse viste imidlertid at kun 81 av disse selskapene hadde en plan som i tilstrekkelig grad inneholdt alle elementene som burde være med.

Det er dermed et tydelig gap fra de 22 prosentene av selskapene som mente de hadde en slik plan, til de 0,4 prosentene som CDP mente rapporterte tilstrekkelig.

I en undersøkelse Position Green gjorde på de 100 største selskapene i hvert av de tre nordiske land, ble det hevdet at 41 % hadde en omstillingsplan. Spørsmålet blir dermed, har disse tilstrekkelig innhold etter CDPs definisjon?

I månedene frem til ESRS blir lovpålagt for de største børsnoterte selskapene i Norge, og senere når 1500 – 2000 norske

selskaper skal rapportere på dette, vil det være noen selskaper som går foran og publiserer slike planer. Antagelig vil det også komme mer veiledning på minimumskrav og beste praksis. ESRS definerer ikke hvorvidt en omstillingsplan skal være et separat dokument, eller om dette dokumentet skal være publisert eksternt. ESRS sier kun at selskapene skal redegjøre for sin omstillingsplan, og hvilke elementer som skal inngå i årsrapporten. I tillegg til punktene som ESRS krever, bør selskapene også vurdere om lovens minimumsbestemmelser er tilstrekkelig for deres interessenter.

Oppbygning og innhold

Selskapsstyring

Da TCFD først skrev om selskapsstyring (Governance), ble det fokusert på elementer som styrets oversikt og hvilket grunnlag de tok beslutninger på. I tillegg bør det redegjøres for hvordan ledelsen i et selskap arbeider med omstilling, og hvordan styre og ledelse ansvarliggjøres. Etter hvert som dette har utviklet seg, forventes det at en omstillingsplan også inkluderer styrets kunnskapsnivå, styret og ledelsens vurdering av risikobilde og mulighetsrom, insentiver og bonusordninger, samt hvordan selskapet bygger en kultur for omstilling og et grønt skifte.

Strategi

Det er mange strategiske elementer som kan knyttes til en god omstillingsplan. Hvilke varer og tjenester selskapet leverer til markedet, og hvorvidt dette vil

Norske bedrifter vil måtte opplyse om hvordan de skal omstille seg til et lavutslippssamfunn.

være like ettertraktet i et lavutslippssamfunn er sentrale tema, sammen med hvordan dette skal gjennomføres i praksis. Selskapene må også kunne vurdere hva som er forskjellen på det selskapet gjør i dag og hva som vil være fremtidens produkter og tjenester innen de segmentene selskapet opererer i.

Det vil være nyttig å beskrive hvordan omstillingsplanen er inkludert og sammenfaller med selskapets øvrige strategier. Når man har fått svar på det, kommer man fort til hva som skal endres, hvordan det skal endres og hva som skal utvikles.

En omstillingsplan vil derfor beskrive fremtidig forretningsmodell, hva selskapet er avhengig av for å lykkes, hva det vil koste av investeringer, endring i kostnadsbilde (CapEx / OpEx), hvor-

dan inntektene vil endre seg over tid, og hvordan selskapet inkluderer dette i finansiell planlegging.

Her vil også EUs taksonomi-ordning være nyttig, med sitt klassifiseringssystem for bærekraftig økonomisk aktivitet. Ingen selskaper lever i et vakuum, og vil måtte beskrive verdikjeden sin, og hvordan samspillet med leverandører og kunder vil være i omstillingen.

Risikohåndtering

Klimarelatert risiko vil for mange selskaper ha lengre tidshorisonter enn finansielle beslutninger har hatt tidligere. Med en omstillingsplan vil selskapene ha behov for å løfte blikket og se lenger inn i fremtiden. I tillegg bør klimarelaterte risikovurderinger inn i øvrige risikoprosesser. Selskapet bør

kunne sette ord på hvordan risiko identifiseres, og hvordan risikoer som er funnet vurderes og håndteres.

En omstilling til et lavutslippssamfunn vil kunne være både positivt og negativt, og selskapet bør derfor beskrive både risiko og muligheter forbundet med de strategiske beslutningene som tas. I tillegg vil både risikoer og muligheter ha en finansiell betydning, både i form av mulige kostnader, investeringer eller mulig inntjening. Dette kan gjelde tiltak for å forhindre at noe skjer, eller hvordan profitere mest mulig på de mulighetene som er identifisert.

Måling og målsettinger

En omstillingsplan vil ha behov for å beskrive hvilke tall selskapet må innhente for å ta beslutninger. Hvilke tall

behøves i risiko- og mulighetsvurderinger, til investeringsbeslutninger, og hvilke tall vil definere at omstillingen har lykket. Dette vil fordre at selskapene rapporterer på de tiltakene som skal gjøres for å oppnå målene. For å kunne rapportere i tråd med kravene i ESRS vil de aller fleste føre klimaregnskap, ha mål for 2030 og 2050, og måtte beskrive hvorvidt man etterlever Parisavtalen eller FNs-klimapanelens ambisjoner. Disse tallene skal også kunne verifiseres av en tredjepart.

Forventninger

Når CSRD trer i kraft og ESRS er inkludert i norske forskrifter, vil det være krav om at selskapene som er omfattet av regelverket skal ha laget en omstil-

lingsplan. I tillegg vil det være forventninger fra investorer om at de skal kunne lese selskapets omstillingsplaner, og dermed vurdere hvor gode de er.

Da NBIM (Oljefondet) oppdaterte sine forventninger til selskapene de investerer i (oktober 2023), inkluderte dette også at selskapene skal ha omstillingsplaner, og hvilket innhold disse er forventet å ha.

På arrangementet der NBIMs forventninger ble lansert, fortalte konsernsjef Kjerstin Braathen i DNB at hun «aldri har jobbet med noe som er så integrert i alle selskapets aspekter». Flere norske selskaper kan komme til samme konklusjon i løpet av de kommende månedene. Ettersom det er et gap mellom hva som

forventes, i forhold til hvor omfattende en slik plan skal være, og hva selskapene har på plass i dag, kan det konkluderes med at det må bli lagt ned et betydelig arbeid i norske bedrifter de nærmeste årene for å innfri krav og forventninger.

De selskapene som ikke har påbegynt arbeidet, vil ha et omfattende arbeid foran seg. De selskapene som har kommet i gang, bør også gjøre en avsjekk med sine interessenter om hvilket ambisjonsnivå de forventes å ha. Ettersom de nyeste metodikkene (som f.eks. TPT) beskriver enda mer informasjon som selskapene kan eller bør rapportere, vil beste praksis inneholde en del mer enn kravene som stilles i lovverket.

Avklaring fra Høyesterett

Tvangsfullbyrdelse mot opprørske aksjeeiere

I en kjennelse fra Høyesterett avsagt 25. april 2023 er det avgjort hvor langt aksjeeiere kan gå i å tvinge andre aksjeeiere til å stemme på en bestemt måte på generalforsamling i tilfeller hvor det er inngått aksjeeieravtale som fastsetter konkrete stemmerettsforpliktelser for partene.

Senioradvokat
Belinda Jensen
Advokatfirmaet Simonsen
Vogt Wiig

[Lenke til forfatterens profil](#)

Aksjeeieravtaler med stemmeforpliktelser

I det praktiske aksjonærliv er det svært vanlig å inngå både investerings- og aksjeeieravtaler som regulerer hvordan utøvelse av stemmegivning skal skje på

generalforsamling. Ofte avviker slike stemmeforpliktelser fra aksjelovens stemmeregler. For eksempel at minoritetsaksjeeier forplikter seg til å stemme i tråd med det som majoritetsaksjeeieren stemmer om et gitt tema.

Dersom en minoritetsaksjeeier nekter å stemme slik avtalen gir anvisning på, settes problemet på spissen; hvordan kan de øvrige aksjeeierne forholde seg når vedkommende ikke stemmer i henhold til avtalen. Nektelsen innebærer at avtaleparten har misligholdt avtalen,

men selskapsrettslig er generalforsamlingsvedtaket like fullt gyldig. En aksjeeieravtale er en privatrettslig avtale som ikke har noen direkte selskapsrettslig virkning. Selskapets organer er ikke bundet til å følge det som er avtalt i aksjeeieravtalen blant alle, eller noen av aksjeeierne. Konsekvenser av å misligholde en aksjeeieravtale, og hvilke muligheter det er for å tvangsfullbyrde slike avtaler, har det historisk sett vært skrevet en del om i juridisk teori, men det er først nå at Høyesterett har avklart prinsipielle spørsmål om temaet.

For å få tvangsfullbyrdelse for en stemmeforpliktelse i en aksjeeieravtale er det en forutsetning at aksjeeieren først har anlagt søksmål for å få en rettskraftig fullbyrdesdom som angir konkret hva selve stemmegivningen skal gå ut på.

Høyesterett om muligheten til å gjennomføre stemmeforpliktelser ved tvang

Boa Offshore-saken¹ involverte Boa Offshore AS og Calexco S.à.r.l, som var eiere av henholdsvis 63,04 % og 36,96 % av aksjene i Boa IMR AS. Tvisten oppstod som følge av en investeringsavtale som regulerte aksjeeiernes forpliktelser i Boa IMR AS.

Først var det tvist mellom partene om innholdet og forståelsen av investeringsavtalen. Voldgiftsdom ble avsagt 27. januar 2022. Domsslutningens punkt 3 lød som følger:

«Calexco S.à.r.l har i generalforsamling i Boa IMR AS plikt til å stemme for, samt på annen måte medvirke til, at beløpet omfattet av domsslutningen punkt 2 utbetales til Boa Offshore AS gjennom ett eller

flere skjevdelte utbytter og/eller kapitalnedsettelse og/eller gjennom andre utdelinger fra Boa IMR AS, likevel slik at utdelingene ikke kan overstige det som lovlig kan utdeles etter aksjelovens regler.»

Beløpet som er omfattet av domsslutningen punkt 2, er 87,6 millioner kroner.

Til tross for voldgiftsdommen, valgte Calexco å stemme mot på den etterfølgende generalforsamlingen i en sak om skjevdelt tilleggsutbytte og kapitalnedsettelse, som dermed ble nedstemt. Boa Offshore brakte deretter saken inn for de ordinære domstolene for å begjære tvangsfullbyrdelse av voldgiftsdommen etter tvangsfullbyrdesloven § 13-14 første ledd. Bestemmelsen lyder:

«Tvangsfullbyrdelse av andre handlepliktene enn de som er nevnt i §§ 13-8, 13-11 og 13-13, skjer ved at tingretten ved kjennelse enten gir saksøkeren rett

til å utføre handlingen, eller bestemmer at namsmyndigheten selv skal utføre den, eller pålegger saksøkte en løpende mulkt for hver dag eller uke som går uten at handleplikten blir oppfylt.»

Både lagmannsretten og tingretten kom til at bestemmelsen ikke ga anledning til å tvangsfullbyrde stemmeforpliktelsen på annen måte enn ved ileggelse av tvangsmulkt. Dette innebar at Boa Offshore ikke kunne få rett til å stemme for Calexcos aksjer i Boa IMR AS' generalforsamling, men Calexco ble pålagt å betale en tvangsmulkt på 100 000 kroner pr. uke for hver uke som gikk uten at selskapet stemte i samsvar med voldgiftsdommen. Calexco ble også pålagt å dekke Boa Offshores sakskostnader.

Begge parter anket deretter til Høyesterett, og begge ankene dreide seg om tolkningen av tvangsfullbyrdesloven og voldgiftsloven.

¹ HR-2023-782-U datert 25. april 2023.

Boa Offshore anførte i sin anke at lagmannsretten hadde tolket tvangsfullbyrdsloven § 13-14 første ledd feil. Selskapet argumenterte for at domstolene kunne overlata til dem eller namsmyndigheten å stemme for Calexcos aksjer i samsvar med voldgiftsdommen. Calexico argumenterte på den annen side for at lagmannsretten hadde tolket loven riktig, og at stemmeretten på generalforsamlingen ikke kunne overføres uten aksjeeierens samtykke. I Calexcos anke ble det anført at lagmannsretten bygget på en uriktig forståelse av tvangsfullbyrdsloven og voldgiftsloven da den kom til at retten mangler kompetanse til å prøve om det foreligger selskapsrettslige hindringer for handlingen som søkes fullbyrddet.

Høyesteretts ankeutvalg var enig med underinstansene i at tvangsmulkt vil være det eneste alternativ i de tilfellene saksøktes medvirkning er nødvendig for å fullbyrde handleplikten. Dette inkluderer de tilfellene hvor den aktuelle handlingen er så personlig at saksøkte ikke kan etterlate den til andre.

For dette konkrete sakstilfellet mente imidlertid Høyesteretts ankeutvalg at saksøktes medvirkning ikke på samme måte er nødvendig for de handlingene som saksøkte frivillig kan la andre utføre, typisk ved fullmakt. Ankeutvalget viste til at aksjeloven § 5-2 gir en aksjeeier rett til å delta på generalforsamling med fullmektig, og at aksjeeieren kan pålegge fullmektigen plikter, typisk om hvordan fullmektigen skal stemme i en bestemt sak.

Høyesterettens ankeutvalg fant på denne bakgrunn at alle tre alternativene i tvangsfullbyrdsloven § 13-14 første ledd, kunne benyttes for å tvangsfullbyrde en aksjeeiers plikt til å stemme når tvangsgrunnlaget klart angav hvordan stemmegivningen skulle skje. Dette var i tråd med lovens åpne ordlyd og hensynet til effektiv tvangsfullbyrdelse. Derfor ble lagmannsrettens kjennelse opphevet, og det ble overlatt til lagmannsretten å avgjøre hvilket fullbyrdsalternativ som skulle velges. Det betyr at lagmannsretten ved ny behandling av saken måtte ta stilling til om (1)

saksøkeren skal få rett til å utføre handlingen, som formodentlig må skje ved at Boa Offshore får stemme for Calexico på generalforsamling, (2) bestemme at namsmyndigheten skal utføre den, eller (3) å ilegge løpende tvangsmulkt. I kjennelse datert 2. juni 2023 kom lagmannsretten ved ny behandling til at Calexcos handleplikt i form av stemmegivning på generalforsamling skulle gjennomføres i henhold til alternativ (1). Det vil si at Boa Offshore fikk rett til å stemme for Calexico på generalforsamling.

Kjennelsens generelle betydning for aksjeeieravtaler med stemmeforpliktelser

Kjennelsen gir viktige retningslinjer for hvordan slike tvister bør håndteres i fremtiden. Den gir også noen viktige huskereglene for hvordan aksjeeieravtaler bør utformes for å sikre eventuell tvangsfullbyrdelse av stemmeforpliktsen.

En aksjeeieravtale har som nevnt ikke noen direkte selskapsrettslig virkning. Eventuelle brudd på avtalen blir regulert av den generelle misligholdslære ved kontraktsbrudd i norsk rett. I tilfeller hvor det foreligger avtalebrudd, som for eksempel ved manglende medvirkning til avtalt utbyttepolitikk, kan erstatningssøksmål være et praktisk tiltak for å håndtere avtalebruddet. Likevel er økonomisk erstatning ikke alltid en fullgod løsning for alle tilfeller hvor aksjeeiere bryter sine stemmeforpliktelser. Aksjeeierne kan ofte ha sterke interesser knyttet til utfallet av en bestemt beslutning, samtidig som det kan være utfordrende å dokumentere økonomisk tap som følge av brudd på avtalen. I tillegg kommer prosessrisikoen forbundet med erstatningssøksmålet.

Høytestretts avgjørelse bidrar her til viktig avklaring av rettsstillingen mellom aksjeeierne. Så fremt det foreligger en gyldig, bindende inngått avtale hvor stemmeforpliktelser ikke oppfylles i tråd med en rettskraftig fullbyrdsdom, kan det å begjære fullbyrdsdom være et bedre alternativ enn erstatningssøksmål.

Alle de tre alternativene tvangsfullbyrdsloven § 13-14 første ledd oppstiller,

kan være aktuelle. Dette innebærer at saksøker eksempelvis kan få pådømt tvangsfullbyrdsdom i form av at vedkommende kan stemme på vegne av den misligholdende aksjeeier på generalforsamling. Det er dermed ikke bare tvangsmulkt som er aktuelt. Med bakgrunn i avklaringen fra Høyesterett ser vi ikke bort fra at forekomsten av tvangsfullbyrdsaker for domstolene i slike saker vil øke sammenlignet med tidligere. Vi ser heller ikke bort fra at avklaringen har en viss oppstrammende effekt på potensielle «opprørske» aksjeeiere.

Viktige huskereglene

To viktige huskereglene vi vil trekke frem med bakgrunn i Høyesteretts avklaringer er:

- I. For å få tvangsfullbyrdelse for en stemmeforpliktelse i en aksjeeieravtale er det en forutsetning at aksjeeieren først har anlagt søksmål for å få en rettskraftig fullbyrdsdom som angir konkret hva selve stemmegivningen skal gå ut på. (Voldgiftsdommen i Boa Offshore-saken var det aktuelle tvangsgrunnlaget i den saken).
- II. For at dette skal være mulig må aksjeeieravtalen oppstille en konkret stemmeplikt, og det må presist angis i hvilke tilfeller stemmeplikten inntreffer.

Det er positivt at Høyesterett nå har avklart rekkevidden av tvangsfullbyrdsloven på dette området. Det vil gi økt forutsigbarhet for aksjeeiere som ønsker å tvangsfullbyrde stemmeforpliktelser i aksjeeieravtaler. Kjennelsen er enstemmig og fremstår godt begrunnet. Et forhold en kan merke seg er at Høyesterett ikke omtalte forholdet til aksjeloven § 5-2 andre ledd. Bestemmelsen fastsetter at dersom aksjeeieren skal delta på generalforsamling med fullmektig, er det krav om at fullmektigen fremlegger skriftlig, signert og datert fullmakt. Når Høyesterett ikke kommenterte dette, er det nærliggende at tvangsfullbyrdelse på andre måter enn ved tvangsmulkt kan skje selv om det foreligger brudd på formkravene, herunder manglende fullmakt/signatur fra aksjeeieren.

Investeringsstraktaten gir norske investorer rett til å fremme sine krav under investeringsstraktaten mot den russiske stat i Sverige.

Investorbeskyttelse for investeringer i Russland

Norge og Russland inngikk i 1995 en bilateral investeringsstraktat om gjensidig beskyttelse av investorer. I dagens situasjon kan denne traktaten komme norske investorer med investeringer i Russland eller i russiske selskaper til unnsetning.

Advokat
Hans Peder Bjerke
Bjerke Lowzow von Ahnen
Advokatfirma

Russlands invasjon av Ukraina har medført stor usikkerhet for vestlige investorer med investeringer i Russland eller i russiske selskaper. Det er risiko for konfiskasjon av eiendom og verdipapirer, vanskeligheter med pengeoverførslor fra Russland samt risiko knyttet til forfølgning av eventuelle krav for russiske domstoler og fullbyrdelse av eventuelle dommer i Russland. Et eksempel på dette er russiske interessenters overtagelse av Carlsbergs russiske datterselskap.

Traktaten som ble inngått i 1995 pålegger statene å yte adekvat kompensasjon ved ekspropriasjon av eiendeler, sikre rett til å overføre midler fra investeringer ut av landet og for øvrig gi investorene like god beskyttelse som den beste beskyttelsen statene gir egne investorer og investorer fra tredjeland mv.

Kan fremme sine krav i Sverige

Traktaten gir investorer som lider tap som følge av at traktaten misligholdes rett til å fremme krav mot den misligholdende staten, hvilket for norske investorer betyr at de kan saksøke den russiske stat for russiske domstoler er klart uhensiktsmessig i dagens situasjon. Investeringsstraktaten gir imidlertid norske investorer rett til å fremme sine krav under investeringsstraktaten mot den russiske stat i Sverige ved The Institute of Arbitration of the Chamber of Commerce i Stockholm. Derved er norske investorer sikret behandling av sine krav ved en upartisk domstol.

Krav kan fullbyrdes i eiendom utenfor Russland

Investeringsstraktaten inkorporerer New York-konvensjonen om fullbyrdelse av voldgiftsavgjørelser. Dette innebærer at en dom fra voldgiftsdomstolen i Sverige kan fullbyrdes i russisk

statseiendom som befinner seg utenfor Russland, f.eks. mot valutareserver som p.t. er frosset i utenlandske banker. Forutsetningen er at eiendelene befinner seg i en stat som har tiltrådt New York-konvensjonen og at fullbyrdelse ikke vil stride mot begrepet ordre public i det landet der voldgiftsdommen skal fullbyrdes.

«Ordre public» er en snever sikkerhetsventil for å verne mot anerkjennelse og fullbyrdelse av avgjørelser som virker støtende på rettsoppfatningen i et land, f.eks. kan anerkjennelse av barneekteskap være stridende mot Ordre Public i Norge selv om det er akseptert i «ektefellenes» hjemland.

Selv om veien til erstatning kan være lang og kronglete, kan det være mulig for norske investorer som lider tap på sine investeringer i Russland eller i russiske selskaper å vinne frem med erstatningskrav i.h.t. investeringsstraktaten.

Offentlig myndighetsutøvelse i entreprisprosjekter

Hvem bærer risikoen for endrede forutsetninger?

Bygge- og anleggsprosjekter strekker seg ofte over lengre tid og det skaper risiko for at uforutsette hindringer kan inntreffe underveis i kontraktsgjennomføringen. Hvem skal bære risikoen for endrede forutsetninger når myndighetsutøvelse endrer partenes forutsetninger ved kontraktsinngåelsen – noe som kan resultere i forsinkelser og ekstra kostnader for entreprenøren?

Advokatfullmektig
Amalie Dahle Olsen
Deloitte Advokatfirma

Advokat
Hedda Styrvold Carlberg
Deloitte Advokatfirma

Utgangspunkt

For entreprisprosjekter gjelder det et grunnleggende prinsipp om at partene bærer risikoen for egen *funksjon* som parten har etter kontrakten. Dette kalles funksjonsfordelingsprinsippet. Med risiko menes at partene i utgangspunktet selv må bære ansvaret for forsinkelser eller mangler ved oppfyllelsen av sine kontraktsforpliktelser. Hvis forutsetningene for kontraktsforpliktelsen endres, er dette noe partene i utgangspunktet selv bærer risikoen for.

Utførelses- og totalentrepriser

Entrepriseprosjekter skiller normalt mellom utførelses- og totalentrepriser. I utførelsesentrepriser står byggherren for prosjekteringen, mens entreprenøren står for utførelsen, mens i totalentrepriser står totalentreprenøren også for hele eller det vesentlige av prosjekteringen. Hvorvidt partene har inngått en utførelses- eller en totalentreprise vil sette rammene for risikofordelingen i kontrakten.

Utgangspunktet for hvem som skal bære risikoen for økte kostnader eller

forlenget byggetid, er altså funksjonsfordelingsprinsippet. Det særegne med endrede forutsetninger er likevel at dette ikke enkelt kan plasseres innenfor en av partenes risikosfære.

Typetilfeller av endrede forutsetninger

Med endrede forutsetninger menes at de forutsetningene som forelå ved kontraktsinngåelsen, endres underveis i kontraktsgjennomføringen. Det vil kunne gjøre det urimelig eller svært byrdefullt for partene å oppfylle kontrakten.

Koronapandemien

Et åpenbart typetilfelle av endrede forutsetninger er koronapandemien. Offentlige myndigheter fikk et behov for å innføre omfattende forbud, påbud og anbefalinger for å begrense smitte i form av påbud om karantene, innreiseforbud, pålegg om hjemmekontor og andre smitteverntiltak som avstandskrav, økt renholdshyppighet mv. Det førte til både tids- og kostnadskonsekvenser for pågående og nye prosjekter.

Krig

Krig er et annet typetilfelle av endrede forutsetninger. Ukraina-krigen medførte for det første leveringsproblematikk av materialer og derav økte materialpriser. For det andre førte krigen til den nye sanksjonsloven som skulle gjennomføre EUs restriktive tiltak raskt og effektivt. Dette innebar blant annet et forbud mot import av russisk jern og stål, som var et tilfelle av offentlig myndighetsutøvelse med stor effekt på bransjen. En følgekonsjens var valutakursendringer som ikke ble dekket av vanlig lønns- og prisjustering.

Ny lovregulering

Underveis i langvarige entreprisprosjekter kan det også inntre endrede forutsetninger knyttet til ny lovregulering, som for eksempel den nye åpenhetsloven og de omfattende restriksjonene knyttet til innleid arbeidskraft til bygningsarbeider. Videre har vi sett andre former for myndighetsutøvelse som gir endrede forutsetninger. Det kan være mange og store rentehevinger, endringer i rammetillatelse eller konsesjoner, samt endrede avgifter.

Endringer i forutsetningene som kan påvirke langvarige bygge- og anleggsprosjekter, skaper et behov for gode og gjennomarbeidede kontrakter mellom partene, med balanserte kontraktsvilkår og en klar risikofordeling.

Felles for all offentlig myndighetsutøvelse er at dette ofte medfører økte kostnader som generelt vil fordyre bransjen eller at prosjektets tidsfrister ikke kan overholdes. Dette skaper en ubalanse i kontraktsforholdet mellom entreprenøren og byggherren. Balansen i kontrakten gjenopprettes ved at entreprenøren får krav på vederlagsjustering og/eller fristforlengelse.

Rettslige utgangspunkter

Utgangspunktet for spørsmålet om endrede forutsetninger gir krav på vederlagsjustering og/eller fristforlengelse, er den konkrete avtalen mellom partene.

NS-standardene

I bygge- og anleggsprosjekter inntas normalt en NS-standard som en del av kontrakten, enten som den er eller med eventuelle egne spesifiseringer i den konkrete kontrakten. Vi vil i det følgende gå gjennom et utvalg av sentrale bestemmelser i NS-standardene som kan belyse spørsmålet om endrede forutsetninger gir grunnlag for vederlagsjustering og/eller fristforlengelse.

Generelle bestemmelser

NS-standardene har generelle bestemmelser om entreprenørens krav på fristforlengelse og vederlagsjustering for forhold som byggherren er ansvarlig for i henholdsvis NS 8405 punkt 24.1/NS 8407 punkt 33.1 og NS 8405 punkt 25.2/NS 8407 punkt 34.1. Spørsmålet er om standardkontraktene har egne særlige bestemmelser som gjelder endrede forutsetninger.

Endrede rammetillatelser

For endringer i rammetillatelser følger det av NS 8405 punkt 19.6 at byggherren er ansvarlig for dette i utførelses-entreprisene. Det vil si at dette anses som byggherrens risiko. Ved totalentreprisene er derimot utgangspunktet at entreprenøren er ansvarlig for offentlige tillatelser, mens byggherren er ansvarlig for øvrige tillatelser, jf. NS 8407 punkt 16.3. For økte avgifter som entreprenøren skal betale for, er det en særbestemmelse i NS 8405 punkt 27.3/NS 8407 punkt 26.3 som gir entreprenøren krav på vederlagsjustering for endringer i avgiftene etter at entreprenøren ga sitt tilbud. For totalentreprisen gjelder dette bare dersom endrin-

gene ikke burde vært tatt i betraktning da tilbudet ble inngitt, og det heller ikke burde vært unngått følgene av dem.

Etter NS 8405 punkt 24.3 har partene «krav på fristforlengelse dersom fremdriften av deres forpliktelser hindres av forhold utenfor deres kontroll, så som ekstraordinære værforhold, offentlige påbud og forbud, streik, lockout og overenskomstbestemmelser», jf. første ledd. Det er videre krav om at det er snakk om en hindring som entreprenøren ikke «burde ha tatt i betraktning ved inngåelsen av sine respektive kontrakter, eller med rimelighet kunne ventes å unngå eller overvinne følgene av», jf. tredje ledd. Det er klart at koronapandemien og Ukraina-krigen falt innenfor dette, da disse situasjonene hendte. Forsinkelser som inntreffer nå på grunn av pandemien eller krigen vil sannsynligvis ikke være omfattet lenger, med mindre kontrakten ble inngått før eller samtidig med at hendelsene inntraff.

Det fremgår særskilt av femte ledd at partene ikke har «krav på justering av vederlaget som følge av fristforlengelse etter denne bestemmelsen». Det vil si at bestemmelsen kun åpner for at entreprenøren kan få fristforlengelse ved endrede forutsetninger som faller innenfor force majeure-definisjonen som blant annet pandemien, krig og streik. NS 8407 har i punkt 33.3 tilsvarende regulering. Poenget med dette er en deling av risiko for force majeure-forhold mellom byggherren og entreprenøren – byggherren blir ansvarlig for forsinkelsene og entreprenøren blir ansvarlig for merkostnadene.

Spørsmålet er likevel om entreprenøren også kan få dekning for økte kostnader for denne typen endrede forutsetninger knyttet til offentlig myndighetsutøvelse.

Særreguleringer

Det er i NS 8407 egne særreguleringer om endringer i lover, forskrifter og offentlige vedtak etter tilbudstidspunktet for krav til kontraktsgjensstanden og krav til totalentreprisen gjennomføring i henholdsvis punkt 14.4 og 15.2.

Etter begge bestemmelsene har entreprenøren krav på vederlagsjustering dersom det etter at totalentreprenøren avga sitt tilbud, skjer forandringer i lover og forskrifter eller fattes enkeltvedtak og dette innebærer at kontraktsgjenstanden må endres eller avtalte krav til prosessen må endres. Det gjelder kun dersom totalentreprenøren ikke burde tatt forholdene i betraktning på tilbudstidspunktet og heller ikke burde unngått følgene av dem.

Det er nok flere entreprenører som har krevd dekket merkostnader som følge av restriksjonene knyttet til innleid arbeidskraft med henvisning til NS 8407 pkt. 15.2. Spørsmålet i den sammenheng blir om denne lovendringen er en endring i avtalte krav til prosessen. Det mest åpenbare problemet for entreprenøren ved et slikt krav er at det sjeldent er avtalt krav om innleie i kontrakten. Det kan likevel tenkes at entreprenøren har synliggjort bruk av innleie i sitt tilbud, og da må kravet i større grad være berettiget, gitt at tilbudet ble gitt i god tid før innleierestriksjonene trådte i kraft.

Disse bestemmelsene i NS 8407 åpner altså for at entreprenøren kan få vederlagsjustering for offentlig myndighetsutøvelse underveis i kontraktsgjennomføringen. NS 8405 har ingen tilsvarende regulering, som er litt underlig, da det ikke bør være større grunn til at utførelsesentreprenøren skal bære konsekvensene knyttet til innleierestriksjonene enn det er for totalentreprenøren.

Force majeure-hendelser

Hvis myndighetsutøvelsen har sin bakgrunn i en force majeure-hendelse og vederlagsjusteringskravet er knyttet til forlenget byggetid, er det i rettspraksis konkludert med at dette utelukkende reguleres av force majeure-bestemmelsen, slik at det ikke gis vederlagsjustering for dette. Er det derimot kostnader som ikke er knyttet til byggetiden og forsinkelser, har domstolene holdt det mer åpent for mulige krav om vederlagsjustering fra entreprenøren. Man kan for eksempel tenke seg at et krav på økte kostnader til renhold som følge av offentlige påbud om smittevern vil kunne være berettiget.

Avsluttende betraktninger

De mange endrede forutsetninger som kan påvirke langvarige bygge- og anleggsprosjekter skaper et behov for gode og gjennomarbeidede kontrakter mellom partene, med balanserte kontraktsvilkår og en klar risikofordeling.

Det er begrensede muligheter i NS 8405 og NS 8407 til å nå frem med vederlagsjusteringskrav knyttet til endrede forutsetninger, noe som også er kommet til syne i rettspraksis på området. Dette skyldes risikofordelingen i kontrakten – entreprenøren bærer normalt risikoen for at tilbudsprisen gitt for kontraktsarbeidene vil være tilstrekkelig. Forsinkelser knyttet til slike forhold gir derimot grunnlag for fristforlengelseskrav, ettersom byggherren bærer denne delen av risikoen.

Balansert risikofordeling

En måte å sikre balanse og god risikofordeling i kontraktsforholdet på er å beholde NS-standardenes utgangspunkt om at entreprenøren har krav på lønns- og prisstigning av kontraktssummen – spesielt i langvarige kontraktsforhold. Tiden for å avtale bort denne bestemmelsen for å «spare penger» for byggherren bør nå være forbi. Manglende mulighet for å justere kontraktssummen etter lønns- og prisstigningen kan føre til likviditetsproblemer eller i verste fall konkurs hos entreprenør, og mange entreprenører vil naturligvis legge inn store risikotillegg i tilbudsprisene sine for å dekke opp for disse kostnadene. Dette kan også skje dersom entreprenøren alene må bære risikoen for andre endrede forutsetninger. Slik type risikoplassering i kontraktene vil sjelden gjøre prosjektene rimeligere. Kontraktsvilkår med balansert risikofordeling, også for endrede forutsetninger, kan i mange tilfeller være til det beste for begge parter.

Løsning til kryssord på side 25

Del IV:

Saker fra skatteklagenemndas behandling 2022

I denne artikkelen følger korte utdrag fra saker som har vært behandlet av Skatteklagenemnda i stor avdeling i 2022.

Seniorskattejurist
Line Solli
Sekretariatet for
Skatteklagenemnda

Sammen med de korte utdragene av sakene følger sakenes referanse og en lenke direkte til den enkelte saken på skatteetatens egne sider. Detaljer fra de konkrete faktumbeskrivelsene og vurderingene finnes der.

Fradrag for tap på fordring

Den skattepliktige, et aksjeselskap A, var en del av en eierstruktur med både morselskap og datterselskaper og hadde fordringer mot datterselskapene D og F.

A hadde gjort investeringer i utlandet, og driften var organisert gjennom nevnte datterselskaper. Investeringene var i det vesentlige finansiert gjennom lån. Myndighetene i D og Fs hjemland utøvde i 2009 betydelig politisk press for at A skulle trekke seg ut fra landet. A inngikk da en salgsvtale for investeringene sine med F. Avtalen omfattet salg av hele engasjementet i D og F.

I forbindelse med salget ble det avtalt at A skulle få gjort opp deler av fordringene mot datterselskapene, og at A skulle ettergi det resterende beløpet. Gjeldsettergivelsen medførte at A fikk et tilsvarende tap på fordringer.

Saken reiste særlig spørsmål om tapet var «lidt i virksomhet», og om det forelå

særlig og nær tilknytning mellom fordringen og virksomheten. Etter en bred vurdering av aktivitetene i selskapene, herunder hvilket selskap aktivitetene skulle tilordnes, mente sekretariatet at aktiviteten var tilstrekkelig omfattende til at tapet kunne anses å være lidt i virksomhet. Aktiviteten inkluderte aksjeinvestering i datterselskap, utlån til datterselskap, innkjøp og salg av varer til datterselskap og annet utført arbeid. Sekretariatet mente også at det var en klar sammenheng mellom aktivitetene og fordringene, og viste til hva som var As vedtektsfestede og faktiske aktivitet.

Sekretariatet innstilte på medhold i saken, og Skatteklagenemnda var enig.

Saken er publisert med referansen [SKNS1-2022-53](#).

Fradrag for forskningsutgifter

I forbindelse med forskning og utvikling av en konkret produktserie hadde et selskap aktivert kostnadene til dette som immaterielle driftsmidler. I etterkant ønsket selskapet å korrigere den innsendte skattemeldingen slik at kostnadene ble fradragsført etter hvert som de ble pådratt. Det ble anført at kostnadene ikke hadde resultert i et immaterielt driftsmiddel.

Med henvisning til skatteloven § 6-1 mente sekretariatet at kostnader til egen forskning som utgangspunkt skal

fradragsføres løpende. Dersom den skattepliktige mottar verdier, må selskapet derimot vurdere om det foreligger plikt til å aktivere kostnadene.¹

Slik sekretariatet oppfattet bakenforliggende kilder,² er det aktiveringsplikt blant annet når det foreligger et konkret prosjekt som kan bli eller er blitt til et driftsmiddel. Sekretariatet mente altså at aktiveringsplikten inntreffer før kostnadene resulterer i et konkret produkt.

Det var i denne saken helt klart hvilket produkt som skulle utvikles og hva som skulle til for å nå målet. Selskapet jobbet målrettet med arbeid knyttet til forskning og utvikling av produktet, og en gjennomgang av tidsnære dokumenter tilsa at aktiviteten hos selskapet medførte at forskningen og utviklingen hadde tilstrekkelig progresjon til at det kunne bli et immaterielt driftsmiddel. Kostnadene skulle derfor aktiveres.

Saken er publisert med referansen [SKNS1-2022-55](#).

Utbytte, covid og skjerpet tilleggsskatt

Den skattepliktige var eneaksjonær i et selskap, og hadde rollene som både daglig leder og styreleder. Skattekontoret ila tilleggsskatt og skjerpet tilleggsskatt fordi hun ikke oppga beløp for mottatt utbytte fra selskapet ved innlevering av skattemeldingen for 2020. Utbyttet fremkom ikke av aksjonærregisteroppgaven som selskapet hadde levert.

Etter at hun hadde mottatt sitt personlige skatteoppgjør, leverte selskapet en korrigeret aksjonærregisteroppgave der det fremgikk at hun hadde mottatt utbytte. Hun korrigererte ikke egen skattemelding, men tenkte at den ville bli korrigeret automatisk ved at det var hun som sendte oppgavene på vegne av selskapet.

Sekretariatet var enig i at det skulle ilegges tilleggsskatt, men innstilte på at den skattepliktige skulle få medhold på

spørsmål vedrørende skjerpet tilleggsskatt. Sekretariatet viste til at illeggelse av skjerpet tilleggsskatt betinget at det var utvist grov uaktsomhet fra den skattepliktige. Ved at det var den skattepliktige selv som initierte levering av aksjonærregisteroppgave med riktige opplysninger, mente sekretariatet at manglende opplysninger om utbytte i hennes egen skattemelding ikke kunne anses for å være grovt uaktsomt.

Skatteklagenemndas flertall ga den skattepliktige fullt medhold. I tråd med den skattepliktiges anførsler la nemnda til grunn at de myndighetspålagte koronatiltakene var medvirkende til at hun ikke sendte inn korrigeret skattemelding i rett tid, der utbyttet fremgikk.

Saken er publisert med referansen [SKNS1-2022-69](#).

Fordeling av inntekt fra et enkeltpersonforetak

To samboere arbeidet i den enes enkeltpersonforetak, og ønsket å fordele inntektene fra foretaket likt mellom seg. Det ville gjenspeile innsatsen som begge la i driften.

Sekretariatet mente at inntekten fra foretaket ikke kunne fordeles i tråd med reglene som gjaldt meldepliktige

samboere,³ idet ingen av dem var pensjonister med meldeplikt. Sekretariatet mente videre at den skattepliktige som ikke var eier av foretaket, i realiteten måtte anses som lønnstaker, og at en fordeling av inntekten måtte skje gjennom lønnsinnberetninger. Siden det ikke var innberettet lønn, kunne inntekten ikke fordeles.

Skatteklagenemnda mente imidlertid at virksomheten i realiteten var organisert og drevet som et ansvarlig selskap,⁴ og at dette måtte legges til grunn ved fastsettelsen av samboernes inntekt. Nemnda var med andre ord enig med de skattepliktige i at det kunne skje en fordeling av foretakets inntekt.

Ved at den skattepliktige ikke hadde gitt opplysninger i overensstemmelse med hvordan de rent faktisk hadde innrettet seg, hadde nemnda likevel ikke grunnlag for å komme frem til ny fastsetting. Nemnda viste til at riktig fastsetting ville avhenge av blant annet hvordan deltakerne velger å fordele overskuddet i selskapet, herunder om det skal tas ut arbeidsgodtgjørelse eller utdeling/utbytte. Nemnda mente det var nødvendig å innhente opplysninger fra de skat-

¹ Skatteloven § 6-25.

² Rt-1993-1012 Forland, Ot.prp. nr. 1 (1999-2000) punkt 16.3.3 side 70 flg.

³ Skatteloven § 2-16 første ledd jf. folketrygdloven § 25-4 første ledd, jf. skatteloven § 2-11 annet ledd.

⁴ Selskapsloven § 1-2 bokstav b.

tepliktige som kunne legges til grunn for deltakerfastsetting, og at skattekontoret skulle foreta slik ny fastsettelse basert på utfyllende rapportering.⁵

Skattekontorets vedtak ble opphevet og sendt tilbake til skattekontoret for ny behandling.

Saken er publisert med referansen [SKNS1-2022-71](#).

Kostnader til forvaltning av aksjer og fond

Den skattepliktige hadde i 2020 en skattepliktig gevinst ved realisasjon av aksjer på kr 1 314 028. I tilknytning til forvalt-

5 Skatteforvaltningsloven § 5-1, og omtalen av bestemmelsen i Prop. 38 L (2015-2016) pkt. 11.2.1.2 og 11.2.3.

ning av aksjefond på aksjesparekonto og kjøp og salg av aksjer hadde han hatt en del kostnader til avis, data/telefon og kostnader til forvaltningshonorar.

I sin innstilling vurderte sekretariatet hvilke av den skattepliktiges kostnader som måtte anses som private og hvilke som hadde tilstrekkelig tilknytning til hans forvaltning av aksjefond.⁶ Bare forvaltningshonoraret ble ansett for å være fradragsberettiget.

Avisen hadde ikke noen særskilt finansprofil, og den skattepliktige hadde heller ikke sannsynliggjort hvorfor den var nødvendig for å sikre kapitalinntekten. Når det gjaldt telefon og data, mente sekretariatet at dette var en utgift som

6 Skatteloven § 6-1.

den skattepliktige ville hatt uavhengig av kapitalinntekten, og at privat bruk derfor var hovedformålet.

Hva gjaldt kostnadene til formuesforvaltning, viste sekretariatet til at gevinst ved realisasjon av aksjer knyttet til aksjesparekonto er fritatt for skatt, og at tap ikke er fragsberettiget.⁷ Videre påpekte sekretariatet at årlig forvaltningskostnad i aksjefondet går til direkte fradrag i fondets avkastning. Ved at de fradragsførte forvaltningskostnadene i dette tilfellet ikke var belastet aksjesparekontoen, men direkte fra annen bankkonto, ble den skattepliktige innrømmet fradrag.

Saken er publisert med referansen [SKNS1-2022-72](#).

7 Skatteloven § 10-21 (3).

Aktuelt om finansiell rapportering

Formålet med denne spalten er å gi løpende oppdatering på aktuelle og sentrale spørsmål om finansiell rapportering. Det vil kunne være nye standarder eller tolkninger fra IASB eller NRS, men også relevante uttalelser gitt av regulerende myndigheter, eller kommentarer til andre relevante utviklingstrekk med betydning for norske foretaks finansielle rapportering. En regnskapsfaglig spesialistgruppe i EY er forfattere av spalten. Dette nummerets spalte er forfattet av Inge Morten Braut, Senior Manager og faglig rådgiver i fagavdeling regnskap i EY.

Klima og makroøkonomiske forhold i fokus

ESMAs prioriteringer for 2023

Den europeiske verdipapir- og markedstilsynsmyndigheten (ESMA) har offentliggjort sine prioriteringer for kontrollen av årsrapportene for 2023.¹ For tredje år på rad prioriteres opplysninger om klimarelaterte forhold. Makroøkonomiske forhold blir som for 2022 også et av de områdene som ESMA vil se nærmere på.

Master i regnskap og revisjon
Inge Morten Braut
Senior Manager EY

Bakgrunn

Hver høst offentliggjør ESMA sine prioriteringer for gjennomgangen av årets årsrapporter. ESMA gjennomfører ikke selv tilsyn, men nasjonale tilsynsmyndigheter ser hen til ESMA ved fastsettelse av egne prioriteringer. I Norge offentliggjør Finanstilsynet sine egne

prioriteringer basert på ESMAs, med eventuelle særnorske tillegg. ESMAs prioriteringsdokument gir dermed nyttig innsikt i hvilke områder og problemstillinger norske foretak bør vie særlig oppmerksomhet ved utarbeidelsen av årsrapportene for 2023. ESMAs prioriteringer deles inn i: 1) finansiell rappor-

1 https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/2023-10/ESMA32-193237008-1793_2023_ECEP_Statement.pdf

tering, 2) ikke-finansiell rapportering, og 3) andre forhold. I denne artikkelen er det hovedsakelig fokus på prioriteringene knyttet til den finansielle rapporteringen.

Finansiell rapportering

Klima

ESMA erkjenner at betraktninger rundt klima får stadig mer relevans for brukerne av årsrapportene og for tredje år på rad er klima inkludert som ett av ESMA's prioriterte områder. Årets publikasjon forsterker og bygger videre på kravene i de to foregående årene. ESMA viser også til IASBs publikasjon² om klimaeffekter i regnskapet, samt sin egen eksempelsamling med den trefendte tittelen, «The heat is on³».

Behandling av klimarelatert risiko gjennom hele årsrapporten

Konsekvent behandling av klimarelaterte forhold i hele årsrapporten er et sentralt element for å redusere risikoen for grønnvasking. Internkonsistens var også fremhevet i fjorårets fokusområder og ESMA fortsetter å poengtere at det må være «en rød tråd» i bruk av klimaforutsetninger i estimater og målinger.

Eventuelle avvik mellom forutsetninger benyttet i eksempelvis nedskrivningstester og forutsetninger benyttet i regnskapsprodusentens klimarelaterte forpliktelser, planer og strategi, skal forklares.

Regnskapsføring av utslippskvoter og sertifikater for fornybare energi

I likhet med intern konsistens så gjentar ESMA at regnskapsprodusentene må gi informasjon om regnskapsprinsippene som brukes for innregning, måling og presentasjon av vesentlige utslippskvoter og fornybare energisertifikater. Opplysninger bør forklare hvordan ordningene påvirker regnskapsprodusentens resultat og finansielle stilling, herunder

opplyse om hvilke spesifikke regnskapslinjer som er påvirket.

Nedskrivning av ikke-finansielle eiendeler

Ved vurdering av indikatorer for nedskrivning av ikke finansielle eiendeler må regnskapsprodusentene inkludere risikoen som oppstår fra vesentlige klimarelaterte forhold. Dette kan eksempelvis gjøre seg gjeldende ved måling av bruksverdi der ledelsen bør vurdere hvordan klimarelaterte forhold påvirker de økonomiske forutsetningene som inngår i ledelsens beste estimat av eiendelens fremtidige kontantstrømmer.

ESMA forventer at regnskapsprodusenter opplyser om klimarelaterte forutsetninger som anses å være blant nøkkelforutsetningene. ESMA forventer også at det gis informasjon hvis klimarelaterte forhold påvirker andre forutsetninger slik som ledelsens forretningsplan for eiendelen, diskonteringsrenten eller vekstraten.

Andre forhold

Kraftavtaler (Power Purchase Agreements – PPA) blir stadig mer utbredt, og ESMA forventer at det gis detaljer om avtalenes karakteristika som for eksempel; prisvilkår, volum, varighet og hensikten med avtalen. Videre forventes informasjon om den regnskapsmessige behandlingen, herunder eventuell bruk av «eget bruk-unntaket» i IFRS 9 *Finansielle instrumenter*.

ESMA avslutter sin omtale om klimarelaterte forhold ved å poengtere vurderinger spesifikke for finansinstitusjoner. Det forventes at finansinstitusjoner som tilbyr grønn finansiering, gir en beskrivelse av denne typen utlån. Dette for å gjøre brukerne av regnskapene i stand til å forstå konsekvensene og vurdere arten og omfanget av de spesifikke risikoene knyttet til slike finansielle instrumenter.

I tillegg bemerker ESMA at klimarisiko er i ferd med å bli en vesentlig faktor som påvirker bankenes forventede kredittapp, og at dette bør innarbeides tilstrekkelig i bankenes rammeverk for

vurdering av forventede kredittapp. ESMA oppfordrer derfor bankene til å styrke sin innsats for å fange opp klimarisikoens innvirkning på tapsavsetninger og at det gis tilstrekkelig med informasjon rundt dette.

Makroøkonomiske forhold

ESMA vurderer makroøkonomiske forhold som et viktig område ved utarbeidelse av regnskap for 2023. Økende rentenivåer med påvirkning på finansiering og refinansiering, samt annen finansiell risiko, omtales. Dagens rentenivå kan også gi utfordringer på likviditetsrisiko. ESMA avslutter omtalen av makroøkonomiske forhold ved å fremheve utfordringer rundt virkelig verdimålinger og tilhørende noteopplysninger.

Økning i rentenivå og påvirkning på finansiering

Et stadig økende rentenivå vil gi effekter for de fleste regnskapsprodusenter, men særlig for selskaper med høy gjeldsgrad. ESMA skriver at det må forklares hvordan virkningen av det økte rentenivået påvirker regnskapsprodusentenes risikoeksponering og hvordan risikoene håndteres. ESMA minner om sensitivitetsanalysen for renterisiko og at den økte volatiliteten i rentemarkedet kan påvirke selskapenes vurdering av hva som antas å være et «rimelig mulighetsområde» for endring i den aktuelle risikovariabelen.

Høy inflasjon og volatile renter kan ifølge ESMA påvirke regnskapsprodusentenes evne til å oppfylle finansielle lånevilkår. Som eksempel trekker ESMA frem at renteeffekter kan gi reduksjon i virkelig verdi av investeringseiendommer, noe som isolert sett vil lede til reduksjon i egenkapital og dermed kan påvirke regnskapsprodusentens evne til å overholde lånevilkår. Det må derfor vurderes om det skal gis informasjon om avtaler og virkninger av mulige brudd på lånevilkår.

Likviditetsrisiko

IFRS 7 *Finansielle instrumenter – Opplysninger* krever at regnskapsprodusenter gir en

² [effects-of-climate-related-matters-on-financial-statements.pdf \(ifrs.org\)](https://www.efsa.europa.eu/en/press/news/22-05-2023-effects-of-climate-related-matters-on-financial-statements)

³ [ESMA32-1283113657-1041 Report – Disclosures of Climate Related Matters in the Financial Statements \(europa.eu\)](https://www.esma.europa.eu/press/news/22-05-2023-esma-32-1283113657-1041-report-disclosures-of-climate-related-matters-in-the-financial-statements)

forfallsanalyse over finansielle forpliktelser, og beskriver hvordan likviditetsrisikoen i forpliktelsene håndteres. Det skal fremlegges et sammendrag av kvantitative data om eksponering for likviditetsrisiko, samt en forklaring på hvordan disse dataene er fastsatt. ESMA minner regnskapsprodusentene om at det er de udiskonterte kontantstrømmene som skal oppgis i forfallsanalysen, og at det dermed kan være avvik fra beløp som er inkludert i balansen. Utstedere bør også merke seg at når det gjelder rentebærende gjeld, skal ikke bare hovedstolen, men også rentebetalinger inkluderes i beløpet som inngår i forfallsanalysen.

ESMA bemerker at i volatile markeder kan likviditetsrisikoen økes som følge av at det stilles ytterligere sikkerhet til marginkrav ved handel av derivater. Regnskapsprodusentene må gi kvalitativ og kvantitativ informasjon og forklare hvordan likviditetsrisikoen rundt dette styres.

ESMA minner også om at finansinstitusjoner med låntakere som er utsatt for refinansieringsrisiko, nøye må vurdere og gi informasjon om hvordan denne risikoen påvirker den forventede kredittapsvurderingen (ECL). Som eksempel på låntakere med refinansieringsrisiko trekker ESMA frem næringseidomsinvesteringer.

Krav til sikringsbokføring

Dagens makroøkonomiske klima kan også påvirke regnskapsprodusenters mulighet til å anvende sikringsbokføring. Regnskapsprodusentene må derfor blant annet vurdere om en forventet transaksjon fremdeles kan anses å være «svært sannsynlig», samt om en økt risiko for motparts mislighold vil medføre opphør av sikring. I slike tilfeller oppfordrer ESMA til å gi detaljerte opplysninger om sikringseffektivitet og informasjon om eventuelle opphør av sikringsforhold.

Virkelig verdi av investeringseiendommer
IAS 40 *Investeringseiendom* oppfordrer til bruk av uavhengige takstmenn ved fastsettelse av virkelig verdi av investeringseiendom.

ringseiendom. Bruk av eksterne eksperter fratar imidlertid ikke regnskapsprodusentene fra ansvaret med å sikre at de anvendte virkelig verdi-målingene er i samsvar med kravene i IFRS 13. ESMA forventer derfor at regnskapsprodusentene innhenter detaljert informasjon om verdsettelsen, og at regnskapsprodusentene forklarer de viktigste forutsetningene, herunder input som er benyttet i verdsettelsen.

ESMA observerer at virkelig verdimåling av investeringseiendom noen ganger er basert på priser som er benyttet i sammenlignbare transaksjoner («markedsmetoden»). I situasjoner med nedgang i aktiviteten for eiendomsmerkene, kan det være begrenset informasjon om sammenlignbare transaksjoner, og bruk av markedsmetoden blir dermed mer utfordrende. I tillegg vil ofte priser observert i tidligere perioder ikke reflektere de makroøkonomiske forholdene på balansedagen. Det kan derfor være påkrevd at regnskapsprodusentene må benytte ytterligere verdsettelsesmetoder for å forsikre seg om at estimatet er innenfor området som er mest representativt for virkelig verdi under omstendighetene.

Ved opplysninger om verdsettelsesmetode og input som er brukt, bør utstedere beskrive alle vesentlige endringer fra forrige rapporteringsperiode og årsaker til disse endringene. Når det er aktuelt, påpeker ESMA også at regnskapsprodusenter må forklare hvordan klimaforhold har blitt vurdert i målingen av investeringseiendommer.

Virkelig verdi av finansielle instrumenter målt til amortisert kost

IFRS 7 krever opplysninger om virkelig verdi for hver klasse av finansielle eiendeler og finansielle forpliktelser – dette gjelder også finansielle instrumenter som måles til amortisert kost. For hver klasse av finansielle eiendeler og gjeld som ikke er målt til virkelig verdi, men der virkelig verdi gis i noter, krever IFRS 13 noteopplysninger blant annet om nivået i virkelig verdi-hierarkiet og en beskrivelse av verdsettelsesmetoder. ESMA oppfordrer til å være nøye med

notekravene siden det i dagens makroøkonomiske klima kan forkomme at regnskapsprodusenter som opplever vanskeligheter med å oppfylle sine finansielle forpliktelser, trenger å selge finansielle eiendeler for å generere ytterligere likviditet.

Ikke-finansiell rapportering og andre forhold

I omtalen av ikke-finansiell rapportering har ESMA fokus på klimarelaterte forhold. De omtaler EU-taksonomien som kan beskrives som et klassifiseringssystem for bærekraftige økonomiske aktiviteter. Som i tidligere år fortsetter ESMA å fremheve betydningen av åpenhet i rapportering om klimarelaterte forhold, noe som blir enda viktigere i de kommende år som følge av implementering av CSRD-(Corporate Sustainable Reporting Directive)regelverket.

Alternative resultatmål («APM-er») er en gjenganger i det årlige prioriteringsdokumentet. ESMA minner om at bruken av APMer skal være konsistent over tid, at APMer skal avstemmes mot IFRS-tall, samt at et APM skal være nøytralt.

Avsluttende kommentarer

ESMA har i sine prioriteringer for kontrollen av finansregnskapet for 2023 nok en gang prioritert klima og makroøkonomiske forhold som sine hovedtemaer. Gitt dagens globale utfordringer er det ingen overraskelse at ESMA velger akkurat disse temaene.

14. november offentliggjorde Finanstilsynet sine prioriteringer for kontroll av årsrapportene for 2023.⁴ Finanstilsynet har valgt å prioritere de samme områdene som ESMA uten noen særnorske tillegg for deres 2023-kontroll.

⁴ <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/58ae4748967c468986084db1bc08afba/kontroll-av-noterte-foretaks-finansielle-rapportering-i-2023.pdf>

Rekrutteringsutfordringer i revisjonsbransjen

Hva påvirker bachelorstudenters valg av masterstudium?

Verken høy startlønn og høy arbeidsmengde er utslagsgivende for bachelorstudenters valg av masterprogram. Studentenes sosiale omgangskrets har imidlertid stor betydning for deres valg av studium – men få i omgangskretsen anbefaler dem å velge MRR-studiet.

Master i Regnskap og Revisjon
Sander Husebø
Associate PwC

Master i Regnskap og Revisjon
Johan Kosmo Larsen
Associate KPMG

Det var noe av det vi fant i en kvantitativ studie basert på en spørreundersøkelse blant 923 studenter på alle handelshøgskolene i Norge.

Revisorforeningens omdømmekampanje

Revisjonsbransjen har endret seg mye de siste årene, og er i stadig utvikling. Fokus på likestilling, mangfold og utvikling har stått sentralt og vært med på å endre bransjen. Revisors oppgaver blir også stadig flere i takt med utviklingen i samfunnet. De siste årene med økt fokus på bærekraft og digitalisering har gitt revisjonsbransjen nye muligheter og flere arbeidsoppgaver. Til å møte det økende behovet trenger selskapene å få utdannet og ansatt flere revisorer, noe som viser seg å være en utfordring.

I 2022 startet Revisorforeningen en omdømmekampanje for å gjøre bransjens omdømme sterkere. I forbindelse med kampanjen gikk Revisorforeningen og de fem største revisjonsselskapene i Norge sammen til mediene med budskapet om at de trenger 5000 nye revisorer de neste fem årene. Økt etterspørsel etter arbeidskraft kombinert med høy turnover, fører til at personer med rele-

vant utdanning vil være svært attraktive de neste årene. En skulle derfor tro det var rift om studieplassene på MRR-studiene, men det er ikke tilfellet i dag. Mens revisjonsselskapene sliter med å ansette nok revisorer, er situasjonen for utdanningsinstitusjonene at de ikke fyller opp alle studieplassene på MRR-programmene.

Få med spesialisert utdanning

Bransjens utfordring er altså ikke kun å tiltrekke seg revisorer til å fylle arbeidsplassene. Den sliter også med å få studenter til å ta spesialisert utdanning. Revisjonsselskapene ansetter nå studenter med ulike masterutdanninger (master i finans, master i økonomi og administrasjon, m.m.), samt studenter med kun bachelorutdanning. Disse kan arbeide som revisor, men kan ikke signere på oppdrag eller få tittelen statsautorisert revisor, før de har fullført MRR-studiet. Dersom revisjonsselskapene ønsker å ansette flere med MRR-bakgrunn, må det først bli mer attraktivt å ta MRR-studiet.

Revisorforeningens omdømmekampanje er det første steget for å nå målsettingen om 5000 nye ansatte i løpet av

de neste fem årene. Meningen er at den skal legge et godt grunnlag for en senere rekrutteringskampanje.

Hva bachelorstudentene innen økonomifag tenker om å velge MRR som studieretning

I samsvar med teorien om planlagt atferd viser våre funn at bachelorstudentenes holdninger, subjektive normer og opplevd atferdskontroll har evne til å predikere hvilken intensjon de har til å velge MRR-studiet. Subjektive normer omhandler påvirkning fra personens sosiale omgangskrets, mens opplevd atferdskontroll reflekterer personers egen oppfatning av hvor lett eller vanskelig det er å utføre en atferd. I vår studie handlet det om i hvor stor grad bachelorstudentene vet om de har ferdighetene og personligheten som passer til å kunne velge MRR.

Våre analyser viste at 32,8 % av endringene i intensjonen kan forklares av disse tre faktorene. Resultatene indikerer at studentenes ønske om å studere MRR er sterkere hvis studentene har en positiv holdning, blir anbefalt av sin sosiale krets, og opplever at de har det som skal til for å gjøre det bra på studiet.

Studien

I vår avsluttende del av master i regnskap og revisjon ved Nord universitet, undersøkte vi hvilke faktorer som påvirker bachelorstudenter til å velge en master i regnskap og revisjon (Larsen & Husebø, 2023). Oppgaven er skrevet i samarbeid med TRANSACT-prosjektet ved Nord universitet¹.

Våren 2023 gjennomførte vi en kvantitativ studie basert på en spørreundersøkelse blant 923 studenter på alle handelshøyskolene i Norge. Respondentene er primært bachelorstudenter i ulike aldre og i ulike løp av utdannelsen. Selve studien er basert på det teoretiske rammeverket til Icek Ajzen, teorien om planlagt atferd (Ajzen, 2005). Denne går ut på at de tre faktorene holdning, subjektive normer og hvordan studentene opplever egne ferdigheter, kan forklare hvorfor studentene ønsket å studere MRR.

Gjennom teorien testet vi åtte hypoteser hvor vi undersøkte de bakenforliggende faktorene som kan forklare studentenes valg om å studere en master i regnskap og revisjon. Lignende studier er tidligere gjennomført i USA, New Zealand og Sverige. Gjennom egne analyser sammenlignet vi resultatene opp imot disse tidligere forskningsartiklene for å undersøke forskjellene mellom landene. Det er til dels store forskjeller mellom landene med hensyn til kravene for å få autorisasjon som revisor, som igjen preger hvordan utdanningskravene er bygget opp. Vi har dermed tilpasset studien mot en norsk kontekst, med internasjonal forankring bak hovedfunnene.

¹ Forskningsprosjekt «Transformative Capabilities of Accounting Profession: Study of Small and Medium-sized Accounting Practices», finansiert av Forskningsrådet, prosjektnummer 301717.

Holdningene til masterprogrammet

I vår studie så vi først på de indre holdningene til studentene, hvor studenter som svarer at de synes MRR-utdannelsen er spennende, gir gode jobbmuligheter og mulighet til å stige i gradene, har stor intensjon om å studere MRR. Deretter så vi på de ytre holdningene, som omhandler startlønnen etter endt master, hvilken lønn studenten kan oppnå senere ved å studere MRR, og at MRR krever en høy arbeidsmengde. Svarene fra bachelorstudentene viser, noe overraskende, at verken høy startlønn og høy arbeidsmengde er utslagsgivende for deres valg av masterprogram.

Selv om vår undersøkelse avdekket at 48 % av studentene hadde positive holdninger til studiet, så vi samtidig at bare 16 % av bachelorstudentene kommer til å søke seg til MRR. Dette viser at holdningene ikke er utslagsgivende for det lave søkerantallet, og at utfordringene ligger et annet sted. Resultatene fra studien

tyder også på at desto yngre og tidligere i studieløpet studentene er, desto større mulighet har man til å påvirke dem i valg av masterprogram. Studenter på sitt første og andre år på sin bachelor i økonomi, hadde nemlig høyere intensjon om å studere MRR, sammenlignet med studentene på tredje året.

Sosiale normer – størst påvirkningskraft

For å kunne bedre omdømmet er det viktig å se på hva som faktisk påvirker studentenes valg av karriere. I vår oppgave fant vi med solid overvekt at sosiale normer (påvirkning fra studentens sosiale omgangskrets) har stor betydning for valgene til studentene. Her viser resultatene fra undersøkelsen at foreldre, medstudenter og venner påvirker studentene i veldig stor grad. Samtidig viste resultatene at få innen denne gruppen anbefaler studentene til å velge MRR. Studentenes sosiale omgangskrets har dermed en påvirkning på valg

av studieprogram, men få anbefaler dem å velge MRR. Funnene bør være bekymringsverdige, både for institusjonene og bransjen, da de indikerer at omdømmet og oppfatningen av MRR i den brede befolkningen er dårlig. Det vil si at selv om revisjonsbransjen kan ha lyktes med å nå ut til studentene om karrieremulighetene innen revisjon, har de ikke klart å nå ut til de som har mulighet til å påvirke studentene til å velge MRR-studiet.

Stemplet

De store mediehusene som Dagbladet og VG har vært med på å skape et bilde av revisoren, med utsagn som:

«Det klassiske bildet av en revisor er en grå, kjedelig og nærmest pertentlig middelaldrende mann. Det er et bilde som passer godt for bransjen» og «Mange anser dem for å være de kjedeligste av de kjedelige. Men revisorer og regnskapsførere kan ikke noe for det» (Djurve, 2002) og VG (2003).

Selv om sitatene er noen år gamle, har dette har vært med på å sette et slags stempel på bransjen som helhet i negativ forstand. Mange av disse karakteristikkene påvirker nok antagelig studentene for hva de tenker om revisjonsbransjen.

Slike overskrifter i store norske aviser har antagelig bidratt til å skape et dårlig bilde av bransjen og gitt den et dårlig omdømme. Dette inntrykket av hva en revisor «er» vil nok fortsatt henge igjen hos mange.

Har studentene nok informasjon om studiets innhold?

Den siste faktoren vi undersøkte var om studentene mener de har det som skal til for å gjøre det godt på MRR-studiet (opplevd atferdskontroll). Her undersøkte vi i hvilken grad studentene tror at de har de nødvendige ferdighetene for å gjøre det godt på MRR-studiet. Svarene fra undersøkelsen viste at en stor andel av studentene svarte «*vet ikke*»

nøytralt» på disse spørsmålene. Bachelorstudentene vet ikke om de har ferdighetene eller personligheten som passer til å kunne velge MRR, noe som tyder på at de ikke har nok informasjon om studiet. Samtidig viste analysene våre at intensjonen om å studere MRR øker med graden av opplevd atferdskontroll. Dette indikerer at for å rekruttere flere studenter til MRR, må kunnskapsnivået om innholdet i studiet og hva som kreves for å gjennomføre det, øke. Et interessant funn i denne sammenhengen er at flere studenter (84 %) antok at studiet er veldig tallfokuseret. Ut fra våre egne erfaringer med studiet, viser dette at flere studenter har en noe feil oppfatning av hva studiet egentlig innebærer. Det kan føre til at flere ikke tror de har ferdighetene eller personligheten til å kunne ta studiet.

Studentenes sosiale omgangskrets har stor betydning for deres valg av studium.

Hva betyr funnene?

Funnene fra analysen viser at alle de tre faktorene påvirker intensjonen om å velge MRR-studiet, hvor den sosiale omgangskretsen til studentene er den faktoren som har sterkest sammenheng med intensjonen. Når det gjaldt startlønn og et studium med høy arbeidsmengde (ytre holdninger), så vi ingen sammenheng med intensjonen til studentene. For de indre holdningene (spennende studium, muligheter til å stige i gradene og gode jobbmuligheter) fant vi at studentene svarte relativt høyt, noe som viser at det ikke er et omdømmeproblem blant studentene. Sosiale normer som hadde sterkest innvirkning på intensjonen, viste samtidig at få studenter oppfattet at deres sosiale omgangskrets aktivt anbefalte dem til å velge MRR, slik at noe av omdømmeproblemet ligger hos studentenes sosiale omgangskrets. Vi fant også at flere studenter følte de ikke kunne svare på spørsmålene knyttet til om deres personlighet og ferdigheter var passende for studiet, noe som kan peke i retning av at studentene ikke har nok kunnskap om studiet før de tar valget. Våre funn forteller oss dermed at forståelsen av studiet blant studentenes sosiale omgangskrets ikke er god nok, samtidig som studentene har for lite kunnskap om hva

studiet innebærer til at de føler seg trygge nok til å velge det. Funnene kan være nyttige for å vite hva man skal fokusere på for å rekruttere flere studenter.

Resultatene fra analysen – forstå handlingsmønstrene til dagens unge

Basert på resultatene fra analysene våre, bør revisjonsbransjen fokusere på å øke omdømmet for å nå rekrutteringsmålene. Gjennom å forstå hvilke holdningsmønstre som ligger hos studentene, og hvilke sosiale påvirkningsfaktorer som ligger bak intensjonen om å studere MRR, kan utdanningsinstitusjonene fokusere på å øke omdømmet gjennom de faktorene som har noe å si for studentens valg av studiet. Gjennom å bevisstgjøre studentens sosiale omgangskrets om hva masterutdannelsen går ut på og øke forståelsen rundt revisors arbeidsoppgaver, vil man kunne øke intensjonen til studentene. Analysen vår viser at mange svarer nøytralt på spørsmålene rundt opplevd atferdskontroll. Vi vil dermed oppfordre utdanningsinstitusjonene til å være med på å øke kunnskapsnivået til bachelorstudentene rundt innholdet i MRR, og hvilke muligheter det gir studentene.

Kildeliste:

Ajzen, I. (2005). *Attitudes, Personality and Behaviour*. Maidenhead: McGraw-Hill Education

Djurve, A. (2002, 14.06.2002). Dårlig revisjon. *DagensNæringsliv*.

Larsen, J.K. og Husebø, S. (2023). Rekruttering til Master i Regnskap og Revisjon: En analyse av faktorer som påvirker studenters valg av masterprogram. (Masteroppgave). Hentet fra: <https://nordopen.nord.no/nord-xmlui/bitstream/handle/11250/3095293/LarsenHusebo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

VG. (2003, 25.02.2003). Født som tørrpinner. VG. Hentet fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/J1oyJJ/foedt-som-toerrpinner>

Ny forvaltningspraksis

Kantinebidrag og merverdiavgift

Valget av kantinemodell har betydning for arbeidsgivers mulighet til å yte kantinebidrag til kantineoperatøren, uten at det blir merverdiavgift på kantinebidraget. Etter ny forvaltningspraksis ser hovedregelen ut til å være at brukerbetalingen må skje direkte til kantineoperatøren, for at det skal sies å foreligge en «management risk»-kantine for mva-formål.

Advokat
Synne Hangeland
Advokatfirmaet PwC

Advokat
Lars Flatåker
Advokatfirmaet PwC

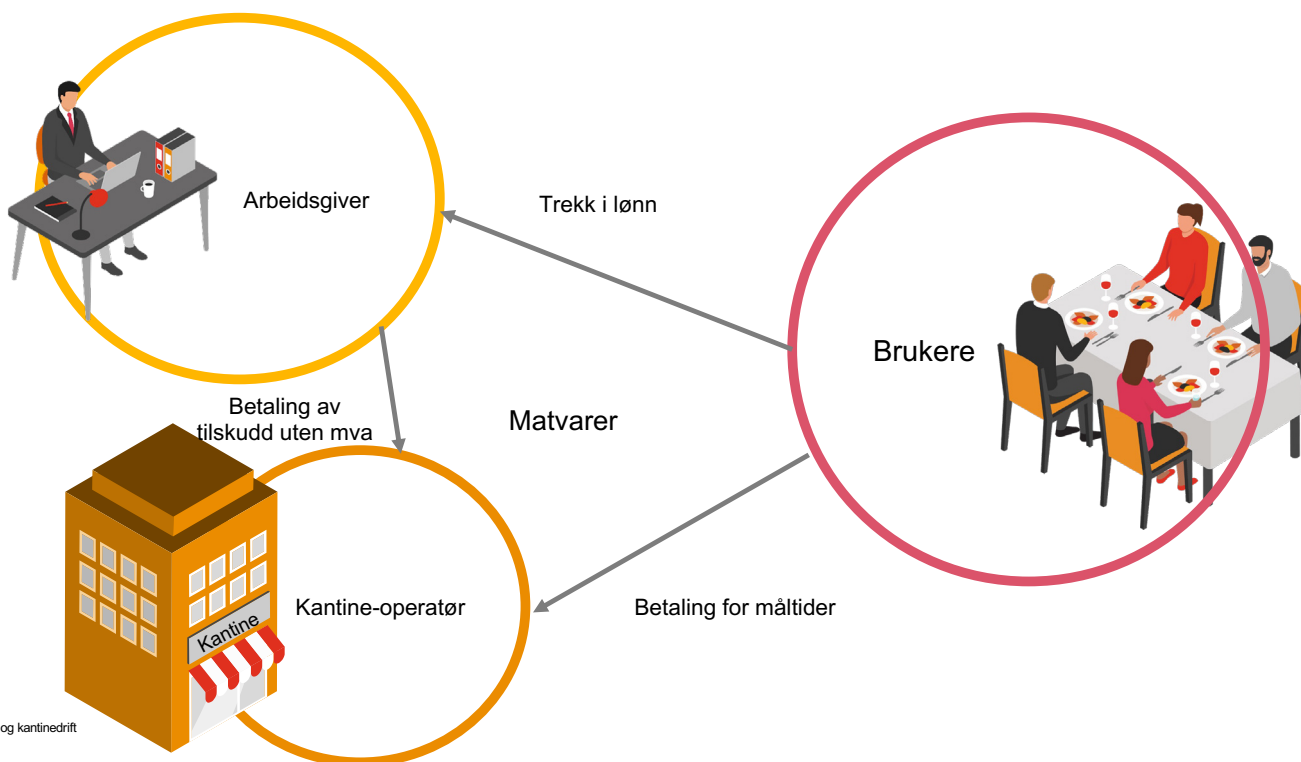
Problemstillingen

Drift og finansiering av bedriftskantiner er normalt basert på både brukerbetaling og et kantinebidrag fra bedriften/arbeidsgiver. Uten bidrag fra arbeidsgiver ville prisen på måltidene som serveres i bedriftskantinen normalt bli for høye til at de fleste ansatte ville benytte seg av tilbudet. De fleste bedriftskantiner er i dag satt opp slik at kantinebidraget fra arbeidsgiver forutsettes å ikke belastes med merverdiavgift.

Når en arbeidsgiver benytter en kantineoperatør til drift av kantine for sine ansatte, er det i prinsippet, etter skattemyndighetenes praksis, to måter å organisere dette på:

1. Kantineoperatøren driver kantinen for egen regning og risiko, altså som en slags kafé/restaurant.
2. Arbeidsgiver driver kantinen for egen regning og risiko, ev. med et kantineselskap som underleverandør.

Valget av modell har betydning for arbeidsgivers mulighet til å yte kantinebidrag til kantineoperatøren, uten at det blir merverdiavgift på kantinebidraget. Ettersom arbeidsgivere ikke har fradragsrett for merverdiavgift på kantinekostnader, har valget av modell stor betydning for både kantineoperatører og arbeidsgivere. Mellomløsninger mellom de to modellene kan tenkes, men de må i tilfelle plasseres i en av de to modellene for å avgjøre om det skal være merverdiavgift på kantinebidrag.

Merverdiavgift og Kantinebidrag

Omsetning av varer og tjenester (herunder salg av varer og tjenester knyttet til kantinedrift) er som hovedregel merverdiavgiftspliktig. Avgiftsplikt forutsetter at det foreligger en levering av varer og tjenester mot vederlag. I dette ligger et krav til gjensidighet og at det må være sammenheng mellom vederlaget og ytelsen.

FIN uttalelse 2001

I Finansdepartementets uttalelse fra 2001 («2001-uttalelsen») la departementet til grunn at ren driftsstøtte uten en konkret gjenytelse, ikke vil anses som vederlag for en avgiftspliktig tjeneste i forholdet mellom bedriften og kantineoperatøren.

BFU'er, uttalelser og Klagenemndsavgjørelser mellom 2001 og 2020

Etter at uttalelsen fra Finansdepartementet ble publisert i 2001, utviklet det seg en praksis der skattemyndighetene fastslo at kantineoperatører ikke skulle avgiftsberegne tilskudd fra arbeidsgivere / leietakere såfremt ikke tilskuddet var direkte knyttet til reduksjon av prisene i kantinen. Eksempler på dette er Skattedirektoratets uttalelser med referanse BFU nr. 83 2002, BFU nr. 54 2003 og BFU nr. 51 2008. Praksisen ble også gjengitt og beskrevet i Merverdiavgiftshåndboken til og med 16. utgave 2020.

På bakgrunn av den etablerte praksisen var det mange aktører i bransjen som innrettet seg slik at utbetalinger til kantineoperatører var ensidige tilskudd som ikke skulle klassifiseres som avgiftspliktig omsetning.

SKDs prinsipputtalelse fra 2020

Skattedirektoratet har i prinsipputtalelse, datert 26. juni 2020 («Prinsipputtalelsen»), lagt til grunn at i tilfeller hvor arbeidsgiver yter tilskudd til kantineoperatøren, skal dette regnes som avgiftspliktig omsetning av kantinetjenester med mindre kantineoperatøren driver drifts-

kantinen for egen regning og risiko (benevnt «Management risk»). En forutsetning for å fakturere driftstilskuddet uten merverdiavgift, er altså at kantineoperatøren er «et selvstendig serviceselskap» som driver kantinen, overfor kantinebrukerne, for egen regning og risiko. Dersom dette i utgangspunktet er tilfellet, må det i tillegg foretas en vurdering av hvordan driftstilskuddet fastsettes.

Etter at Skattedirektoratet publiserte prinsipputtalelsen fra 2020, har skattemyndighetene gjennom senere publiserte uttalelser og klagenemndsavgjørelser (blant annet BFU av 20. desember 2021, BFU av 7. januar 2022 og klagenemndsavgjørelse SKNS1-2022-52) ytterligere strammet inn kantineoperatørers mulighet for å fakturere kantinebidrag uten mva. I praksis er det særlig tre krav som har kommet i fokus:

• Fast driftstilskudd

I 2001-uttalelsen la departementet til grunn at ren driftsstøtte uten en konkret gjenytelse, ikke vil anses som vederlag for en avgiftspliktig tjeneste i forholdet mellom bedriften og kantineoperatøren. I et tilfelle der kantineoperatøren driver kantinen for egen regning og risiko er det således avgjørende at kantinebidraget ikke knyttes til den avgiftspliktige serveringstjenesten (som forutsetningsvis ytes til kantinekundene), for eksempel gjennom at kantinebidraget er knyttet til antall serverte måltider, eller faktisk medgåtte innsatsfaktorer i en periode. Synspunktene har blitt videreført og presisert gjennom forvaltningspraksis.

Det avgjørende er om kantinebidraget kan anses som generell støtte til reduksjon av prisene i kantinen, eller om det heller må ses som vederlag for konkrete serveringstjenester. I forvaltningspraksis er det godtatt at det ikke beregnes mva på kantinebidrag hvor kantineoperatøren mottar et fast tilskudd uavhengig av om arbeidsgivers ansatte benytter seg av muligheten til å kjøpe serveringstjenester, eller ikke. Dette innebærer, slik vi forstår forvaltningspraksis, at et kantinebidrag som faktureres etterskuddsvis, og justeres basert på faktisk forbruk (med tilbakevirk-

ning), alltid vil regnes som betaling for avgiftspliktige serveringstjenester etter hovedregelen i mval. § 3-1.

• Driftsrisiko

Etter prinsipputtalelsen og etterfølgende uttalelser og klagenemndsavgjørelser fra skattemyndighetene kan en arbeidsgiver bare yte tilskudd til kantinedriften avgiftsfritt i tilfeller hvor kantineoperatøren er et selvstendig serviceselskap og driver kantinen for egen regning og risiko. Den reelle driftsrisikoen må altså ligge hos kantineoperatøren, og ikke hos leietakerne/ arbeidsgiverne.

I forvaltningspraksis er det lagt til grunn at det er en forutsetning at kantineoperatøren er ansvarlig for kantinevirksomheten utad både overfor offentlige myndigheter, avtaleparter og kunder (bl.a. har reklamasjonsansvar overfor kantinebrukerne). Videre er det lagt vekt på om kantineoperatøren har et selvstendig ansvar for den daglige driften og om selskapet bærer det fulle økonomiske ansvaret for kantinevirksomheten. Basert på Skattedirektoratets bindende forhåndsuttalelser fra desember 2021 og januar 2022 kan det se ut til at et avgjørende moment i den forbindelse er hvorvidt brukerbetalingen går direkte fra brukerne av kantinen til kantineoperatøren.

• Reelt trepartsforhold

Den siste innstramningen fra skatteetatens side går hovedsakelig ut på at det i større og større grad legges vekt på at det må være et reelt trepartsforhold mellom kantineoperatør, oppdragsgiver og brukerne av kantinen (arbeidstakerne) for at kantineoperatøren kan sies å ha et reelt driftsansvar for kantinevirksomheten. I hovedtrekk innebærer dette at det nå er lagt til grunn at brukerbetalingen må tilfalle kantineoperatøren, som hovedregel ved at kantineoperatøren oppebærer betaling direkte fra brukerne av kantinen (arbeidstakerne). Det forutsettes altså at det etableres et avtaleforhold mellom kantineoperatøren og brukerne av kantinen i tillegg til avtaleforholdet mellom kantineoperatøren og arbeidsgiver.

Skattedirektoratet har i den bindende forhåndsuttalelsen av 7. januar 2022 (publisert 17. februar 2022) presisert at dersom brukerbetalingen skjer ved at brukerne betaler direkte til kantineoperatøren enten gjennom månedlig innbetaling, via egne kantinekort eller app, vil betalingen anses å tilfalle kantineoperatøren.

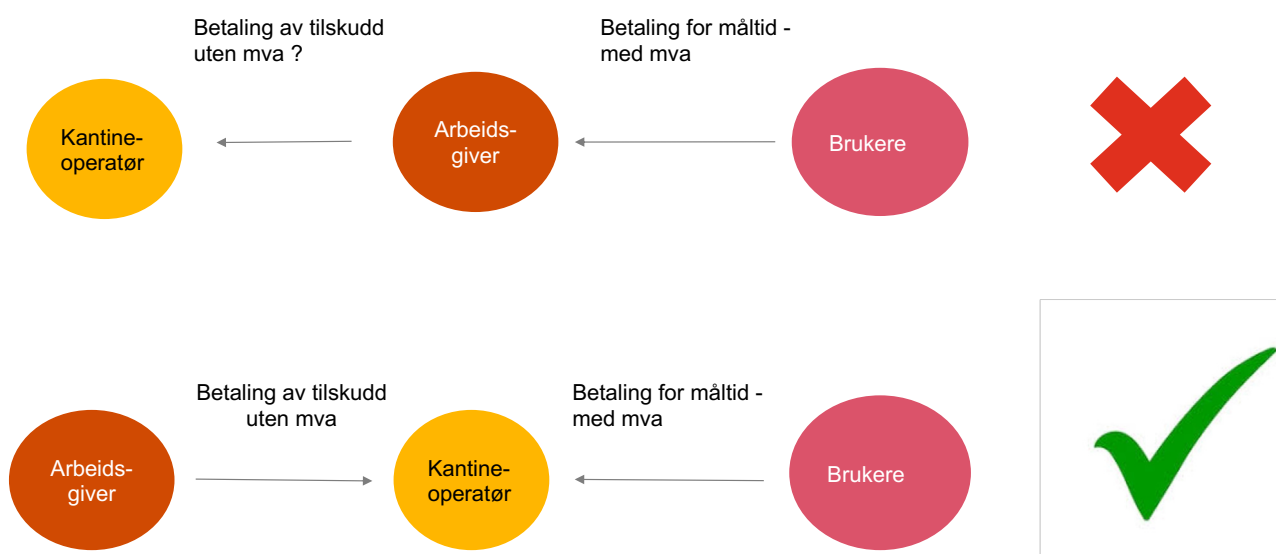
Dersom det derimot etableres en ordning hvor ansatte trekkes i lønn og dermed har fri adgang til å spise i kantinen, legges det til grunn at det stiller seg annerledes. Videre presiserte Skat-

tedirektoratet at det vanskelig kan sies å foreligge en «management risk»-kantine dersom det skjer kantinetrekk i lønnen til de ansatte. Endelig uttalte Skattedirektoratet at:

«Hvorvidt betalingen skjer fra bruker til bedrift -- typisk ved at ansatte blir trukket i lønn – eller om betalingen skjer fra bruker til kantineoperatør, har med andre ord betydning for om vi står overfor en «management fee» modell (...) eller en «management risk»-modell (...).»

De noenlunde samme prinsippene er lagt til grunn i en upublisert BFU av 20. desember 2021, som er stadfestet av Klagenemnda i ovennevnte SKNS1-2022-52 (publisert 28. oktober 2022).

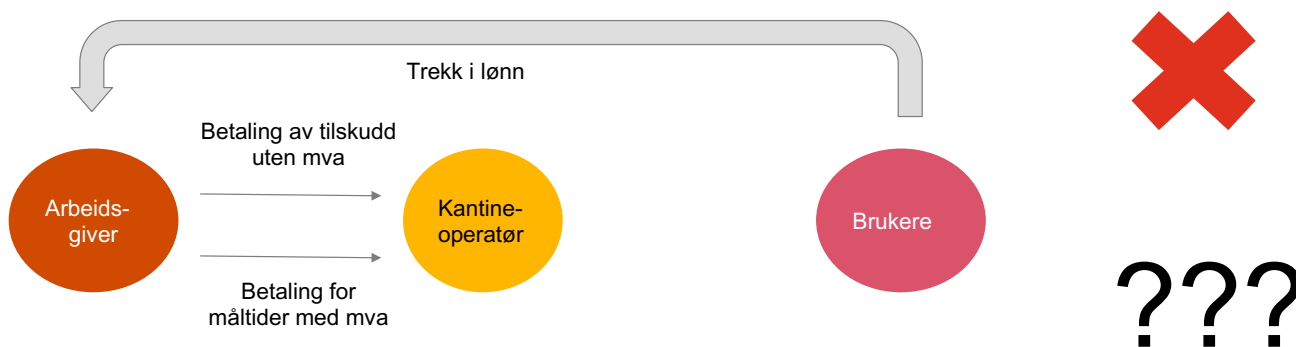
Etter den nye forvaltningspraksisen ser altså hovedregelen ut til å være at skatteetaten legger til grunn at brukerbetalingen må betales av brukerne direkte til kantineoperatøren, for at det skal sies å foreligge en «management risk»-kantine for mva-formål.

Et særlig spørsmål som har oppstått på grunn av de nyeste innstrammingene knyttet til betalingsstrømmen, er om det nå er umulig å gi avgiftsfritt kantinebidrag til kantineoperatøren, samtidig som arbeidsgiver gjør opp for den ansattes bespisning gjennom lønnstrekk.

Spørsmålet er så vidt vi vet ikke avklart, men hvis man legger til grunn at det er et krav at kantineoperatøren skal motta betaling direkte fra den spisende, så kan konklusjonen synes å bli at lønnstrekk er til hinder for at en kantine kan anses som en management risk-kantine, hvor kantineoperatøren kan motta avgiftsfritt kantinebidrag. En slik fortolkning mener vi det er svært vanskelig å se at

det er grunnlag for i det eksisterende kildematerialet og vi kan i alle fall ikke se at det er noen gode grunner for dette. Kantineoperatøren kan ha minst like stor risiko for kantinedriften om betalingen gjøres opp i ettertid, via lønnstrekk, og et reelt trepartsforhold kan etableres på annen måte enn at den spisende overleverer penger til kantineoperatøren.

Fokus på tollbehandling

I en artikkelserie vil vi sette søkelys på spørsmål knyttet til tollbehandling av varer. Artikkelen vil blant annet omfatte import- og eksportprosedyrer, regelverket knyttet til frihandelsavtaler, særavgifter og tiltak i forbindelse med Brexit. Forfatter er tollrådgiver ved BDO Advokater AS.

Siste nytt om innføring av Digitoll

Tollvesenet avvikler direktekjøring i mars 2025 – isteden innføres digital opplysnings- og meldeplikt

Tollrådgiver
Cato Huseby
Senior Manager, BDO Advokater

Obligatorisk digital opplysnings- og meldeplikt

Tollvesenet planlegger å innføre obligatorisk digital opplysnings- og meldeplikt, digitoll, fra mars 2025. Dagens ordning med tillatelse til direktekjøring av varer til bestemmelsesstedet og fortolling innen ti dager etter grensepassering avvikles.

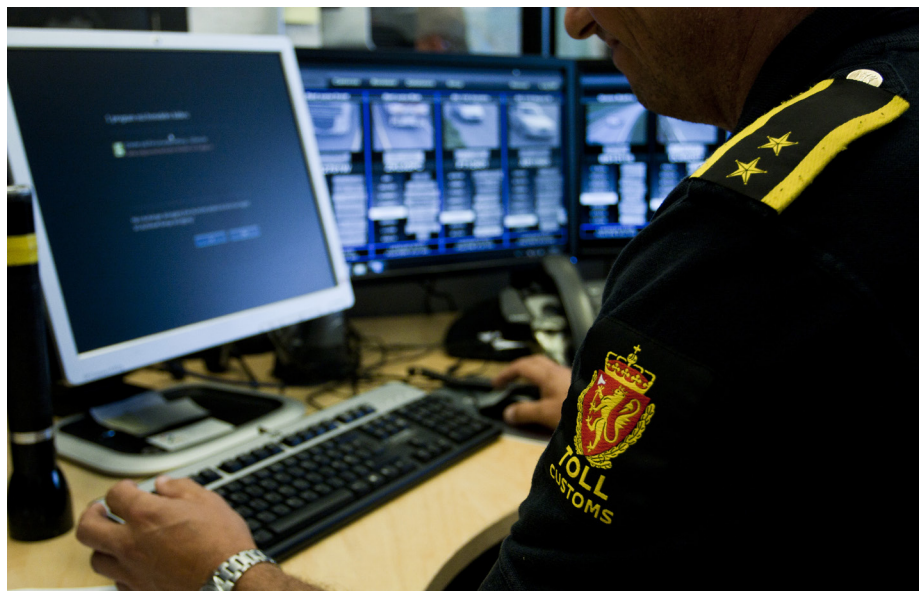
Dagens direktekjøringsordning avvikles

Direktekjøringsordningen i dag innebærer at ufortollete varer kan fraktes direkte til vareeiers eller mottakers lager i Norge forutsatt at varene fortolles innen ti dager. Varene må da merkes «ufortollet vare» og må ligge urørt på lageret og kan ikke omsettes videre inntil de er fortollet.

Hva den nye ordningen med digitoll innebærer

Den nye ordningen med å melde og opplyse om vareimporten før grensepassering vil medføre at transporten av varene kan håndteres mer effektivt og minske køer hos tollvesenet ved grenseovergangene.

Digitoll innebærer at nødvendig informasjon om varetransporten skal informeres digitalt til tollvesenet enten før eller ved ankomst til grensen.

All informasjon gis til tollvesenet digitalt før grensepassering og vil automatisk bli behandlet og risikovurdert av tollvesenet i forkant. Hvis alt er i orden, kan varene transporteres direkte videre til varemottakers lager uten å stoppe for ekspedering hos tollvesenet på grensen.

Hvis tollvesenet ber om mer dokumentasjon eller om tollplombe må fjernes på kjøretøyet av tollvesenet, vil det likevel medføre kortere tid hos tollvesenet på grensetollstasjonen.

Oppstart for digitoll

Muligheten for digitoll ble åpnet for alle grensetrollsteder på vei i oktober 2023 og for kjøretøy på ferger fra Oslo, Larvik, Langesund, Kristiansand, Stavan-

ger, Bergen og Sandefjord fra mars og mai 2023. Digitoll blir åpnet for all transport på sjø og jernbane fra 30. juni 2024 og for vareeksport fra 2025.

Forberedelser som må gjøres

Alle som transporterer varer til Norge, vil kunne gjøre en integrasjon med tollvesenets digitoll API-system ved hjelp av forskjellige systemleverandører, eller benytte egenutviklet programvare.

Selve tolldeklarereringen av varene skal meldes inn som før i tollvesenets elektroniske fortollingssystem Tvinn og NCTS ved transittering. Næringslivet må derfor fremover benytte to systemer: Tvinn/NCTS og digitoll fra mars 2025 for tollklarering av varer som fraktes til Norge.

Lang saksbehandlingstid i Skatteklagenemnda

Skatteklagenemnda fungerer godt som et uavhengig klageorgan, men saksbehandlingstiden er uakseptabel lang.

Rådgiver skatt
Børge Busvold
Revisorforeningen

Skatteklagenemnda ble opprettet i 2016 som et uavhengig klageorgan for skatt og merverdiavgift. Skatteklagenemnda er helt uavhengig av skattekontorene og er bemannet med et eget sekretariat i Stavanger. Nemnda behandler alle klagesaker utenom saker knyttet til petroleum, herunder også klager på bindende forhåndsuttalelser.

Nemnda består av leder, nestleder og 51 ordinære medlemmer. For å bli medlem av nemnda kreves det at man har utdanning og yrkeserfaring som jurist, økonom eller statsautorisert revisor.

Skatteklagenemnda arbeider i avdelinger på tre personer. I visse saker går klagen videre til behandling i stor avdeling der fem personer deltar, inkludert nemndas leder og nestleder. Leder av Skatteklagenemnda kan også beslutte at saker skal gå direkte til behandling i stor avdeling.

Det nytter å klage

Da Skatteklagenemnda ble opprettet, var det et viktig poeng at den skulle være uavhengig av skattekontorene, Skattedirektoratet og Finansdepartementet. Saken skal ses på med helt nye øyne. Det er lovfestet at sekretariatet ikke kan instrueres i faglige spørsmål.

Statistikken viser at den som klager er sikret en helt ny behandling. Tall fra 2021 viser at skattyter fikk helt eller delvis medhold i 28 % av sakene. I stor

avdeling fikk skattyter helt eller delvis medhold i 39 % av sakene. Tall fra 2022 viser at skattyter fikk medhold i 19,5 % av sakene, men her kjenner vi ikke fordelingen mellom alminnelig og stor alminnelig avdeling. For klager på bindende forhåndsuttalelser får skattyter helt eller delvis medhold i 16 % av sakene.

Andelen saker der skattyter har fått helt eller delvis medhold, har altså gått noe ned.

I tillegg blir svært mange klager tatt til følge av skattekontoret før de blir sendt til Skatteklagenemnda. Før en klage blir sendt til nemnda skal nemlig skattekontoret foreta en gjennomgang av saken bl.a. for å vurdere om den bør omgjøres av skattekontoret til gunst for skattyter.

For lang saksbehandlingstid

Både Sivilombudet og Riksrevisjonen har kritisert saksbehandlingstiden hos Skatteklagenemnda. Riksrevisjonen påpeker at den lange saksbehandlingstiden har flere uheldige konsekvenser, både for den enkelte skattepliktige og for staten.

Ved utgangen av 2022 var det totalt 1649 ubehandlede saker. Av disse var 972 eldre enn ett år, en andel på 58,9 prosent. Antallet restanser har hatt en svakt fallende trend de senere årene, men nedgangen ser dessverre ut til å ha stoppet opp. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid høsten 2022 var 22 måneder.

Kompliserte saker, bl.a. saker om internprising, kan ligge svært lenge.

Det er iverksatt flere tiltak for å få ned saksbehandlingstiden, uten at det fore-

løpig har gitt gode nok resultater. Av tiltak som er iverksatt, kan nevnes:

- Saker som gjelder skattebeløp under 25 000 kroner behandles av Skattedirektoratet.
- Enkelte saksområder som tidligere ble behandlet av skatteklagenemnda, behandles nå av skattekontoret.
- Saker avgjøres med alminnelig flertall i alminnelig avdeling. Tidligere ble saker der det var dissens i alminnelig avdeling overført til stor avdeling.
- Eget «hurtigløp» for enkle saker som kun gjelder tilleggsskatt (se nedenfor) og enkle saker som forventes å ta kort tid å ferdigbehandle.
- Mer gjenbruk av skattekontorets vedtak der sekretariatet er enig i skattekontorets opprinnelige vedtak.
- Reduksjon av tiden saken ligger på skattekontoret før den oversendes skatteklagenemnda, bl.a. ved at skattekontorets redegjørelse til skatteklagenemnda gjøres kortere.

Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK)

Tilleggsskatt regnes som straff etter Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK), noe som bl.a. innebærer at skattyter har krav på endelig avgjørelse innen rimelig tid. Ved brudd på kravet til rimelig tid skal det gis et effektivt rettsmiddel. I dag oppfylles dette kravet ved at tilleggsskatten oppheves eller settes ned.

Skatteklagenemnda har ved utregningen av slik kompensasjon, tatt utgangspunkt i den satsen som ville blitt ilagt og redusert satsen forholdsmessig etter hvor lenge saken har ligget ubehandlet

Tall fra 2022 viser at skattyter fikk medhold i 19,5 % av sakene som Skatteklagenemnda behandlet.

uten grunn. Gjelder det store beløp, kan en slik reduksjon av satsen for tilleggs-skatt utgjøre svært store beløp i kroner, opptil flere millioner kroner.

Finansdepartementet sendte i oktober 2022 på høring et forslag om å erstatte dagens praksis med en fast sats på halvannet rettsgebyr, dvs. 1864 kroner, pr. påbegynte måned fra varsel om tilleggs-skatt er sendt, til saken er avgjort. Dette utgjør 22 368 kroner pr. år, uavhengig av tilleggs-skattens størrelse. Departementet mener dette er mer i tråd med det den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) har lagt til grunn i sin praksis.

I motsetning til i dagens system, vil den nye ordningen også medføre at det blir gitt kompensasjon i saker hvor det har tatt urimelig lang tid før sak om tilleggs-skatt eller overtreddesgebyr frafaller eller blir henlagt. Det vil være en øvre grense for kompensasjon i slike tilfeller på 120 rettsgebyr.

Revisorforeningen og de fleste andre høringsinstanser var negative til forslaget. Revisorforeningen mente det egent-

lige problemet er den lange saksbehandlingstiden i Skatteklagenemnda og ikke størrelsen på kompensasjonen. Revisorforeningen mente derfor at dagens ordning med redusert eller bortfall av tilleggs-skatt bør beholdes som et pressmiddel overfor myndighetene for å gjennomføre endringer i regelverk og ressursituasjon for Skatteklagenemnda slik at de fleste saker faktisk blir fattet innen rimelig tid.

Finansdepartementet har likevel valgt å fremme forslag til lovendring i tråd med høringsforslaget, jf. Prop. 14 L (2023–2024) som ble fremlagt 10. november 2023. Mer detaljerte regler om utmåling av kompensasjonen og overgangsregler skal tas inn i skatteforvaltningsforskriften.

Frist for endring av klagenemndsvedtak

Fristen for å ta saker opp til endring er fem år etter utløpet av skattleggingsperioden (inntektsåret for skatt). På bakgrunn av den lange saksbehandlingstiden i skatteklagenemnda, har Sivilom-

budet uttalt at det må utredes en mulig endring av fristregelen for endring av uriktige vedtak fra Skatteklagenemnda. Når saken er ferdigbehandlet av nemnda, kan nemlig endringsfristen ha gått ut. Dagens fristregler kan altså gi svært uheldige konsekvenser.

Dette kan få betydning i ganske mange saker. En undersøkelse Skatteetaten har utført per 17. januar 2023, viser at det var 958 saker til behandling som inkluderer ett eller flere inntektsår hvor femårsfristen er utløpt (inntektsåret 2017 eller tidligere). Dette utgjør 59 prosent av den totale ubehandlede saksmengden.

Departementet har derfor i Prop. 14 L (2023–2024) foreslått en lovendring som innebærer at dagens endringsfrist på fem år etter utgangen av skattleggingsperioden, suppleres med en ytterligere frist på seks måneder etter at vedtaket er sendt den skattepliktige. Fristen på seks måneder tilsvare fristen for å gå til søksmål. For å avbryte fristen er det tilstrekkelig at den skattepliktige har sendt inn en anmodning om endring til skattemyndighetene.

Oppføring av bygg eller anlegg for egen regning (mval. § 3-26)

Egne ansatte og uttaksplikt

Problemstillingen som diskuteres i denne artikkelen er hvilke arbeider («tjenester») som utføres av egne ansatte som er gjenstand for beregning av uttaksmerverdiavgift. Artikkelforfatterne argumenterer for at statens forståelse går utover rammene forplikten til beregning av uttaksmerverdiavgift i medhold av mval. § 3-26.

Advokat
Alexander With
Partner CMS Kluge Advokatfirma

Advokat
Nils Flesland Bull
Partner Advokatfirmaet Harboe & Co

Mval. § 3-26 reiser mange problemstillinger

Mval. § 3-26 har følgende ordlyd:

«§ 3-26. Oppføring av bygg eller anlegg for egen regning

Det skal beregnes merverdiavgift når næringsdrivende tar i bruk varer og tjenester i virksomhet med oppføring, oppussing, modernisering mv. av bygg eller anlegg for salg eller utleie, herunder byggeledelse, byggeadministrasjon og annen administrasjon av slike arbeider, og det drives slik virksomhet bare for egen regning.»

Bestemmelsen reiser et antall problemstillinger. Som eksempler kan nevnes spørsmål om hvilke prosjekter som er av en slik karakter at de kvalifiserer som «oppføring, oppussing, modernisering mv.» av bygg eller anlegg, spørsmål om hvordan fastsette grunnlaget for beregning av en eventuell uttaksmerverdiavgift, spørsmål om tidfesting mv.

Problemstillingen som diskuteres i denne artikkelen er hvilke arbeider («tjenester») som utføres av egne ansatte, som er gjenstand for beregning av uttaksmerverdiavgift.

Nærmere om problemstillingen – overordnet om vårt syn

I punkt 3.26-2 i 2022-utgaven av Merverdiavgiftshåndboken, var blant annet følgende avsnitt inntatt:

«Nærmere om hvilke typer tjenester som omfattes.

I Skattedirektoratets fellesskriv av 8. mai 2002 til fylkesskattekontorene uttales det at det gjelder registrerings- og avgiftsplikt etter dagjeldende lov § 10 fjerde ledd for alle tjenester som ikke er spesielt unntatt fra merverdiavgiftsloven, så lenge tjenestene benyttes direkte i forbindelse med oppføring mv. av bygg eller anlegg for egen regning. Med direkte menes at det er avgiftspliktige tjenester som har en funksjonell sammenheng med den oppføringen mv. som skjer. Etter merverdiavgiftsreformen 2001 ble også byggeadministrasjon og koordinering av andre næringsdrivendes avgiftspliktige ytelser avgiftspliktige tjenester. Det ble derfor antatt at det også skulle beregnes uttaksmerverdiavgift på aktiviteter som utvikling, tilrettelegging og administrasjon av byggeprosjekter i egen regi. Staten fikk medhold i dette syn i sak LE-2006-125072, der retten uttalte at det ikke er noe vilkår

at tjenesten består i byggearbeid, det avgjørende er at den er avgiftspliktig ved omsetning. Ved lov av 29. juni 2007 nr. 45 ble bestemmelsens ordlyd presisert. Endringen trådte i kraft 1. januar 2008. Se Ot.prp. nr. 59 (2006–2007).»

Tilføyelser i 2023-utgaven

I 2023-utgaven av Merverdiavgiftshåndboken er det i samme avsnitt inntatt følgende tilføyelse:

«Alle egenproduserte tjenester som er avgiftspliktige ved omsetning vil etter dette bli uttakspliktige når de forbrukes i virksomheten med oppføring mv. av bygg eller anlegg. Slike tjenester vil være uttakspliktige uavhengig av om de utføres av personer med formell kompetanse eller ei, og enten de er fysiske eller ikke-fysiske. Typiske eksempler på uttakspliktige tjenester i en utviklingsfase vil være søk etter fast eiendom for bearbeiding, kjøpsforhandlinger og kontraktsarbeid med grunneiere samt kontakt med byggesaksmyndigheter i forbindelse med reguleringsplaner og byggesøknader. Anskaffelse av finansiering, innhenting og vurdering av anbud fra eventuelle underleverandører omfattes også, i tillegg til egenproduserte arkitekt- og konsulenttjenester.» (våre understrekninger)

Tilføyselen i 2023-utgaven kan sies å ha støtte i lagmannsrettens premisser i Eidsivating lagmannsretts dom av 26. januar 2007 (LE-2006-125072, Steen Eiendom). Etter vårt syn må det likevel legges til grunn at statens forståelse går utover rammene for plikten til beregning av uttaksmerverdiavgift i medhold av mval. § 3-26.

Arbeid som normalt utføres av byggherren faller utenfor

Som det vil fremgå, må det korrekte derimot være at plikten til beregning av uttaksmerverdiavgift er begrenset til å gjelde for arbeider av et slag som naturlig kan anses som «bygge- og anleggsarbeider». I forlengelsen av dette må den riktige forståelsen av mval. § 3-26 etter vårt syn være at det bare er arbeider av det slag som entreprenører normalt omsetter til andre som er gjenstand for uttaksberegning. Siden byggeledelse og byggeadministrasjon kan inngå i en

totalentreprise, vil disse oppgaver omfattes av uttaksplikten. Arbeider av et slag som vanligvis utføres av byggherren eller dens ansatte faller på den annen side utenfor virkeområdet til mval. § 3-26.

Rettslig grunnlag for vårt syn

Ifølge ordlyden i mval. § 3-26 er det et vilkår for avgiftsplikt på arbeider utført av egne ansatte at næringsdrivende tar «i bruk» vedkommende tjenester (arbeider) i virksomhet med «oppføring, oppussing, modernisering mv.» av bygg eller anlegg for salg eller utleie. Av ordlyden fremgår således at det *bare* er de tjenestene (arbeidene) som den næringsdrivende «tar i bruk» til nærmere angitte formål som er gjenstand for avgiftsplikt. Disse formålene er ifølge ordlyden virksomhet med «oppføring, oppussing, modernisering mv». Arbeider som ikke tas ut til bruk for slike formål, faller utenfor bestemmelsens virkeområde.

Arbeidets karakter

Det oppstår etter dette spørsmål om hvilke arbeider som er av en slik karakter at det kan sies at den næringsdrivende «tar i bruk» angjeldende arbeider til «oppføring, oppussing, modernisering mv.» av bygg eller anlegg. Er det for eksempel slik, som Skatteetaten har lagt til grunn, at «kontakt med byggesaksmyndigheter i forbindelse med reguleringsplaner», heretter forkortet «reguleringsarbeider», er arbeider som kan sies å bli tatt ut til bruk i virksomhet med «oppføring, oppussing, modernisering mv.»?

En naturlig språklig forståelse

Ved tolking av lovens ordlyd skal det tas utgangspunkt i en naturlig språklig forståelse basert på alminnelig språkbruk. En naturlig språklig forståelse av formuleringene «tar i bruk» tjenester i virksomhet med «oppføring, oppussing, modernisering mv.» av bygg eller

Spørsmålet om hvilke arbeider («tjenester») som utføres av egne ansatte som er gjenstand for beregning av uttaksmerverdiavgift i medhold av mval. § 3-26, kan ikke anses endelig avklart.

anlegg, tilsier at *arbeider som faktisk benyttes* til «oppføring, oppussing, modernisering mv.» av bygg eller anlegg, faller inn under virkeområdet til mval. § 3-26. En naturlig språklig forståelse av lovens ordlyd tilsier dessuten at *både fysiske arbeidere og ikke-fysiske* arbeider utført ved egne ansatte faller inn under mval. § 3-26, så fremt arbeidene faktisk benyttes til «oppføring, oppussing, modernisering mv.» av bygg eller anlegg.

På den annen side tilsier en naturlig språklig forståelse av formuleringen «oppføring, oppussing, modernisering mv.» av bygg eller anlegg at arbeider av en karakter som *ikke faktisk* benyttes til «oppføring, oppussing, modernisering mv.» av bygg eller anlegg, faller utenfor mval. § 3-26.

Reguleringsarbeider er ikke «oppføring, oppussing, modernisering mv.»

Reguleringsarbeider benyttes ikke til «oppføring, oppussing, modernisering mv.» av bygg eller anlegg, og kan derfor vanskelig sies å tas «i bruk» til «oppføring, oppussing, modernisering mv.» av bygg eller anlegg. Kravene til tilknytning mellom henholdsvis arbeidene utført ved egne ansatte på den ene siden (tas ut til «i bruk») og de formålene arbeidene må tas ut til bruk i for at avgiftsplikt skal oppstå på den andre («oppføring, oppussing, modernisering mv.» av bygg eller anlegg), er derved ikke oppfylt for reguleringsarbeider. Det samme må etter vår oppfatning, med samme begrunnelse, gjelde for arbeider med forhandlinger med grunneiere om kjøp av tomt, samt forhandlinger med banker om lån til kjøp av tomt. Etter vår oppfatning faller slike arbeider klart nok heller ikke innenfor en naturlig språklig forståelse av formuleringen «byggeledelse, byggeadministrasjon og annen administrasjon av slike arbeider» i mval. § 3-26.

I punkt 5.4 i Ot.prp. nr. 59 (2006-2007), som utgjør forarbeidene til gjeldende mval. § 3-26 (slik den ble videreført etter teknisk revisjon i 2010), omtales mval. § 3-26 under overskriften «Særlig om uttak i bygge- og anleggsbransjen». Videre benytter forarbeidene gjennomgående «bygge- og anleggsarbeider» som begrep for de arbeider som er gjenstand for uttaksberegning i medhold av mval. § 3-26 (se punkt 5.4.1 og 5.4.5 i Ot.prp. nr. 59 (2006-2007)).

Fra lovforarbeidene må det derfor slutes at det er «bygge- og anleggsarbeider» som utføres ved egne ansatte «i bygge- og anleggsbransjen» som er gjenstand for uttaksmerverdiavgift i medhold av mval. § 3-26. Et syn om at for eksempel reguleringsarbeider, arbeider med forhandlinger med grunneiere om kjøp av tomt, samt forhandlinger med banker om lån til kjøp av tomt, vil derfor vanskelig kunne opprettholdes i lys av lovforarbeidenes forutsetninger.

Byggherrens ansvar

Begrunnelsen er at slike arbeider, i henhold til alminnelig forståelse, er byggherrens ansvar- og derved ikke kan anses som «bygge- og anleggsarbeider». Vi viser i denne forbindelse for eksempel til at det av punkt 22.3 i NS: 8407 (standardkontrakten for totalentrepriser) fremgår at det er byggherren, og ikke entreprenøren, som skal stille det fysiske arbeidsgrunnlaget (typisk byggetomten) til rådighet for totalentreprenøren. Av punkt 22.2 i samme standard fremgår at det er byggherren som skal besørge at det foreligger både offentlig- og privatrettslig råderett over tomt. Det er derved en byggherreforpliktelse, og ikke «bygge- og anleggsarbeider», å sikre at det foreligger rettslig adgang til å bebygge tomt.

Etter vår oppfatning gir lovforarbeidene samlet sett endog støtte for en

generell betraktning om at oppgaver som normalt vil være entreprenørens oppgaver i medhold av standard entreprisekontrakter, vil omfattes av uttaksplikten i mval. § 3-26 dersom de utføres av byggherrenes egne ansatte (siden slike oppgaver naturlig kan anses som «bygge- og anleggsarbeider»), mens arbeider som går utover de oppgavene som tilligger entreprenøren i medhold av standard entreprisekontrakter, faller utenfor virkeområdet til mval. § 3-26. Dette må gjelde tilsvarende for arbeid utført ved egne ansatte før bygge- og anleggsarbeidene tar til, i perioden hvor arbeidene med «oppføring, oppussing, modernisering mv.» av bygg eller anlegg faktisk pågår og endelig etter at bygge- og anleggsarbeidene er fullført.

Spørsmålet bør avklares ved domstolene

Spørsmålet om hvilke arbeider («tjenester») som utføres av egne ansatte som er gjenstand for beregning av uttaksmerverdiavgift i medhold av mval. § 3-26, kan ikke anses endelig avklart. Det gjenstår derved en endelig avklaring av nøyaktig «hvor grensen går» mellom de henholdsvis uttakspiktige- og ikke-uttakspiktige arbeider utført ved egne ansatte. Det sagt kan vi vanskelig se at lovforståelsen som legges til grunn i 2023-utgaven av Merverdiavgiftshåndboken er korrekt, siden uttaksplikten i mval. § 3-26 der gis et for vidtrekkende virkeområde.

Virksomheter som innretter sin avgiftsbehandling på grunnlag av et syn om at Skatteetaten i Merverdiavgiftshåndboken går for langt, bør likevel være forberedt på at Skatteetaten vil utfordre avgiftsbehandlingen.

Grunnet spørsmålets store økonomiske betydning, er det å håpe at dette snart finner sin løsning gjennom en avklaring for domstolene.

Siden er utarbeidet av skatterådgiverne Synne Hurum Austmo og Bernhard Henriksen Nicolaysen, begge Deloitte Advokatfirma.

Colombia – lovlig med skatt på drikker med høyt søtinnhold

Den colombianske konstitusjonelle domstolen, har i en kjennelse datert 25. oktober, fastslått at skatteregler, som er en del av landets nylige skattereform (Law 2277 of 2022) på prosesserte drikker med høyt søtinnhold, er konstitusjonelle. Retten bemerker at grunnloven kan fungere som et instrument for økonomisk politikk utover finansiering av tjenester levert av staten. Skatten hadde derfor et ekstra-økonomisk formål som går ut på å avskrekke forbruket av usunne produkter.

Domstolen fastslo at vurderingen av satsen ble fastsatt som en objektiv regel, dvs. sukkerinnhold pr. milliliter i stedet for forbrukernes bidragsevne, som følge av skattens formål. Videre påpeker retten at selv om skatten påvirker det frie markedet ved å øke prisen på drikker med høyt søtinnhold, er myndighetenes skattetiltak rimelig og proporsjonalt veid opp mot skattens formål.

Ukraina – forslag om økt selskapskatt for banker

De ukrainske myndighetene har foreslått for parlamentet å øke selskapskatten for banker i landet fra 18 % til 36 % for perioden 2024–2025. I utkastet til loven foreslås det også at tap fra tidligere perioder kan avskjæres å komme til fradrag. Lovens førsteutkast (No. 9656-d) ble godkjent av parlamentets første gjennomgang av forslaget 19. oktober.

Tsjekia – forslag om endring i merverdiavgiftsloven

Nylig ble det fremmet et lovforslag i Tsjekia om å gjennomføre endringer i den tsjekkiske merverdiavgiftsloven med virkning fra 1. januar 2024. Blant annet foreslås det å erstatte de to reduserte mva-satsene på 10 % og 15 %, med én redusert mva-sats på 12 %. Videre foreslås det at visse varer og tjenester, som i dag er underlagt redusert sats, omklassifiseres slik at de blir underlagt standard mva-sats på 21 %. Dette gjelder eksempelvis for drikkevarer. Videre foreslås det at noen varer og tjenester, som i dag er underlagt standardsatsen, omklassifiseres slik at de blir underlagt den reduserte mva-satsen. Dette gjelder eksempelvis for medisinsk utstyr. Lovendringene er foreløpig ikke vedtatt. For å bli vedtatt må lovforslaget godkjennes av underhuset i parlamentet, overhuset i parlamentet og presidenten. Lovforslaget er nå oppe til behandling i parlamentet.

Kypros – endring i mva-satser

Med virkning fra 21. juli 2023 ble det innført en ny redusert mva-sats på 3 % for visse varer og tjenester på Kypros. I tillegg ble visse varer som i utgangspunktet har vært underlagt en redusert mva-sats på 5 % redusert til null-sats. Varer som nå er underlagt den reduserte mva-satsen på 3 % er blant annet bøker, aviser, lydbøker for funksjonshemmede, samt rullestol/kjøretøy for funksjonshemmede. Tjenester som nå er underlagt den reduserte mva-satsen på 3 % er blant annet tjenester knyttet til rengjøring av gater og inngang til teater og musikaler. Av varer som har gått fra å være underlagt redusert sats til null-sats, nevnes blant annet elektroniske kommunikasjonsmidler for blinde.

Polen – innføring av obligatorisk e-fakturering

1. desember 2022 publiserte den polske regjeringen et lovutkast vedrørende innføring av obligatorisk e-fakturering i Polen. Ikrafttredelsesdatoen blir først utsatt én gang – til januar 2024. 2. februar 2023 opplyste det polske finansdepartementet at ikrafttredelsen ville bli ytterligere utsatt. 11. august 2023 ble det imidlertid bekreftet at e-fakturering vil bli obligatorisk i Polen fra og med 1. juli 2024. Dette innebærer at en elektronisk faktura i prinsippet vil være den eneste tillatte måten å dokumentere et avgiftspliktig salg for merverdiavgiftspliktige selskaper med registrert sete eller fast forretningssted i Polen.

ReKomp

Er du revisor eller regnskapsfører?
Da er ReKomp noe for deg!

ReKomp gir deg:

Faste, lave kostnader til etterutdanning.

Fleksibilitet og forutsigbarhet.

Muligheten til å skreddersy din egen kursportefølje.

[Klikk her for å tegne abonnement i dag!](#)

Kvantumsrabatt

ved flere enn ti abonnenter